

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УДК 342.9:[343.85:364.63-027.553]

ГОРБУНОВА ЯНІНА МИХАЙЛІВНА

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
Результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Я.М. Горбунова**

Науковий керівник:

Бойко Ірина Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Харків - 2023

АНОТАЦІЯ

Горбунова Я.М. Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому насильству. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню проблематики адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству.

Зазначено, що теоретичним підґрунтям роботи стали наукові праці В. Авер'янова, В. Бевзенка, Ю. Битяка, О. Гаран, О. Дашковської, О. Зими, Т. Карабін, Л. Ковалю, Т. Коломoeць, В. Колпакова, А. Комзюка, В. Лемака, Д. Лук'янця, Д. Лученка, Р. Мельника, О. Музи, О. Соловйової, В. Тимощука, М. Хавронюка, О. Харитонової, А. Школика та ін. Досліджували правові аспекти правового регулювання протидії домашньому насильству А. Берендеев, А. Блага, А. Галай, В. Галай, О. Головка, В. Галуцько, Г. Горбова, О. Дмитращук, К. Довгунь, О. Ковальова, М. Легенька, Н. Мілорадова, М. Нерода, О. Ткаленко.

Наголошено, що рівень домашнього насильства залежить від низки чинників об'єктивного характеру, до яких відносять правові, організаційно-управлінські, соціальні, військово-політичні детермінанти. З'ясовано, що в період дії карантинних обмежень, спричинених поширенням коронавірусної хвороби, статистичні показники випадків домашнього насильства виростили не лише в Україні, а й в інших країнах світу, що потребувало від національних урядів вироблення механізмів ефективної протидії домашньому насильству в умовах замкненості великої кількості осіб у родинних колах, у тому числі разом із кривдниками. Із введенням в Україні правового режиму воєнного стану проблематика домашнього насильства поступилася значимістю іншим потребам, які виникли у зв'язку з повномасштабною агресією з боку Російської Федерації,

- необхідністю рятувати життя людей, забезпечувати житлом тих осіб, які вимушено покинули місця свого проживання або чії домівки були зруйновані. Зафіксована тенденція до зменшення рівня домашнього насильства з 2022 року свідчить про наявність об'єктивних і суб'єктивних факторів для неповідомлення про факти домашнього насильства та невиявлення їх уповноваженими суб'єктами, аніж про реальне зниження показників.

Домашнє насильство охарактеризовано через такі ознаки: по-перше, воно є протиправним діянням; по-друге, воно вчиняється умисно, при чому форма умислу не впливає на кваліфікацію діяння як домашнього насильства; по-третє, воно посягає на права та свободи постраждалої особи; по-четверте, воно завдає або може завдати шкоду постраждалій особі; по-п'яте, кривдник зв'язаний із постраждалою особою особливими відносинами – родинними, сімейними, спільним проживанням; по-шосте, воно проявляється як через дії, так і через бездіяльність; але крім цього, домашнім насильством є погрози його вчинити; по-шосте, при вчиненні домашнього насильства кривдник домінує над постраждалою особою або контролює її життя та поведінку. Натомість встановлено, що ознака повторюваності (циклічності) не в будь-якому разі є обов'язковою для кваліфікації домашнього насильства як адміністративного правопорушення.

Окреслено систему нормативно-правових актів у сфері протидії домашньому насильству, до якої віднесено Конституцію України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, провідне місце серед яких займає Стамбульська конвенція, Закони України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про соціальні послуги», «Про Національну поліцію» та деякі інші, підзаконні нормативно-правові акти, зокрема, постанови Кабінету Міністрів України і накази міністерств. Відзначено, що рекомендації та резолюції Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам як акти «м'якого права» виконують роль концептуальних засад для

впровадження законодавчих ініціатив та вироблення адміністративних практик у сфері протидії домашньому насильству.

Виокремлено напрямки реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству: перший – це запобігання домашньому насильству, сутність якого зводиться до профілактичних дій, загальної превенції, здійснення заходів виховного та просвітницького характеру, але в той же час має відношення до протидії домашньому насильству, оскільки через нього здійснюється опосередкований вплив на протиправну поведінку кривдників; другий напрямок вимагає ефективного реагування на факти домашнього насильства, що може бути досягнуто завдяки взаємодії уповноважених суб'єктів; третій – пов'язаний з наданням допомоги постраждалим особам, їх захистом, забезпеченням відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; четвертий – це належне розслідування всіх фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Доведено, що терміновому заборонному припису властиві всі ознаки адміністративного акта: це – рішення адміністративного органу, яким у цій справі виступає уповноважений підрозділ Національної поліції; ухвалюється в односторонньому порядку; зобов'язує особу до певної поведінки; приймається відносно особи, яка не перебуває в трудових або службових відносинах із адміністративним органом. Наголошено, що терміновий заборонний припис за своєю сутністю є адміністративним актом несприятливого для особи характеру, а отже, потребує обов'язкового мотивування, що відповідає принципу обґрунтованості, який елементом концепції належного (доброго) адміністрування.

Встановлено, що терміновий заборонний припис виноситься як за заявою особи (в межах заявного провадження), так і за власною ініціативою поліції (в межах втручального провадження); постраждала особа може бути залучена до провадження в якості заінтересованої особи за будь-якого виду провадження; при

цьому вона матиме права учасника провадження, закріплені в Законі України «Про адміністративну процедуру», зокрема, в ч. 1 ст. 27, з урахуванням особливостей, встановлених у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Доведено, що поширення Закону України «Про адміністративну процедуру» на винесення термінового заборонного припису буде мати наслідком встановлення ширшого кола прав для постраждалої особи в провадженні з розгляду справи про домашнє насильство, ніж це передбачено Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що позитивно вплине на можливість постраждалої особи щодо захист її прав в адміністративному провадженні.

Обґрунтовано, що набуття чинності Законом України «Про адміністративну процедуру» та поширення його дії на сферу протидії домашньому насильству створює підґрунтя для законодавчого забезпечення права на оскарження рішення про терміновий заборонний припис як кривднику (який є адресатом адміністративного акта), так і постраждалій особі. Підкреслено, що закріплення лише судового порядку оскарження термінового заборонного припису протирічить принципу гарантування ефективних засобів правового захисту, який вимагає від адміністративного органу, що вирішує справу, забезпечити можливість адміністративного оскарження.

Визначено, що впровадження європейських стандартів належного (доброго) адміністрування у діяльність щодо протидії домашньому насильству гарантує як кривднику, так і постраждалій особі права процедурного характеру в провадженні щодо винесення термінового заборонного припису, а також приводить правове регулювання діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у відповідність до принципів, визнаних в європейській спільності за кращі зразки регламентації відносин між публічною адміністрацією та особою.

Обґрунтовано можливість примирення на стадії оскарження винесення термінового заборонного припису між кривдником і постраждалою особою, оскільки таке примирення може стосуватися лише зобов'язань кривдника утриматися від певних дій стосовно постраждалої особи, а не є підставою для закриття провадження щодо притягнення кривдника до відповідальності.

Доведено, що підставою постановки на профілактичний облік кривдника має бути винесення термінового заборонного припису або постанова суду, прийнята по справі про адміністративне правопорушення за вчинення домашнього насильства, якою підтверджується факт вчинення домашнього насильства та встановлюється вина особи у правопорушенні. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 27 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та викласти її в такій редакції: «Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту винесення термінового заборонного припису або ухвалення судом постанови про адміністративне правопорушення по справі про домашнє насильство на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу».

Акцентовано, що вина особи у скоєнні домашнього насильства може бути лише умисною, що означає усвідомлення цією особою протиправності свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачення його шкідливих наслідків і бажання або їх свідоме допущення; вина у невиконанні тимчасового заборонного припису може проявлятися також у формі умислу, адже кривдник усвідомлює, що не виконує рішення уповноваженого підрозділу Національної поліції України, адресоване йому. Для кваліфікації неповідомлення кривдником про місце перебування як правопорушення за ст. 173-2 КУпАП форма вини не має юридичного значення. Доведено, що мета та мотив домашнього насильства полягають у бажанні кривдника домінувати над постраждалою особою, контролювати її поведінки, а отже, ці елементи суб'єктивної сторони складу

домашнього насильства варто вважати обов'язковими і такими, які мають встановлюватися судом при притягненні особи до адміністративної відповідальності.

Обґрунтовано, що в протоколі про адміністративне правопорушення за домашнє насильство мають бути зазначені всі особи, які є потерпілими по справі, що гарантує постраждалій дитині, в тому числі у разі, якщо вона була свідком домашнього насильства, її становище учасника провадження по справі, чий інтереси представлятиме законний представник.

Запропоновано встановити неможливість закриття адміністративних справ про домашнє насильство, в яких потерпілим визнано дитину, у зв'язку з малозначністю діяння шляхом викладення примітки до ст. 22 КУпАП у наступній редакції: «Примітка. Положення цієї статті не застосовуються до правопорушень, передбачених частиною четвертою статті 121, частиною п'ятою статті 122, статтями 122-2, 122-4, частиною третьою статті 123, частинами другою - п'ятою статті 126, статтями 130 та 161-1, 173-2 (якщо потерпілою особою є дитина) цього Кодексу».

Обґрунтовано необхідність приведення законодавства про домашнє насильство у відповідність до європейських стандартів через відповідні доповнення до Закону України «Про Національну поліцію» та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» нормами про застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» в тій частині, що пов'язана з розглядом і вирішенням адміністративних справ, а відтак і прийняттям, набуттям чинності, оскарженням, припиненням дії та виконанням адміністративних актів.

Доведено доцільність віднесення домашнього насильства, що не має ознак систематичності, до кримінальних проступків, що свідчитиме про виконання Україною Стамбульської конвенції, залишення відповідальності за невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або

неповідомлення уповноваженого суб'єкта про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення в Кодексі України про адміністративні правопорушення, що передбачатиме застосування уповноваженими особами Національної поліції стягнення у виді штрафу.

Надані пропозиції щодо вдосконалення законодавства про протидію домашньому насильству адміністративно-правовими засобами, що можуть бути використані для подальших наукових досліджень проблем забезпечення права особи на захист від домашнього насильства та застосування заходів протидії домашньому насильству; для вдосконалення норм законодавства про протидію домашньому насильству, а також про адміністративну відповідальність за домашнє насильство; для забезпечення дотримання прав і свобод осіб, щодо яких вчинено домашнє насильство, кривдників, а також удосконалення практики застосування інституту відповідальності за вказаний вид проступків; під час викладання курсу адміністративного права, а також підготовки навчально-методичних матеріалів із вказаної дисципліни (підручників, навчальних посібників тощо).

Ключові слова: домашнє насильство, адміністративно-правове забезпечення, заходи протидії, адміністративна відповідальність, належне адміністрування.

SUMMARY

Horbunova Ya.M. Administrative and Legal Measures for Combating Domestic Violence. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 "Law". - Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The dissertation research is devoted to study of issues of administrative and legal support for combating domestic violence.

It is noted that the scientific works of V. Averianov, V. Bevzenko, Yu. Bytyak, O. Haran, O. Dashkovska, O. Zyma, T. Karabin, L. Koval, T. Kolomoiets, V. Kolpakov, A. Komziuk, V. Lemak, D. Lukianets, D. Luchenko, R. Melnyk, O. Muza, O. Soloviova, V. Tymoshchuk, M. Khavroniuk, O. Kharytonova, A. Shkolyk etc. became the theoretical basis of the thesis. A. Berendieiev, A. Blaga, A. Halai, V. Halai, O. Holovko, V. Halunko, G. Horbova, O. Dmytrashchuk, K. Dovhun, Kovaleva, M. Lehenka, N. Miloradova, M. Neroda, O. Tkalenko studied legal aspects of legal regulation of combating domestic violence.

It has been emphasized that the level of domestic violence depends on a number of objective factors, which include legal, organizational and managerial, social, military and political determinants. It has been found out that during the period of quarantine restrictions caused by the spread of the coronavirus disease, statistical indicators of domestic violence increased not only in Ukraine, but also in other countries of the world, which required national governments to develop mechanisms to counteracting domestic violence effectively in the context of a large number of people being locked in family circles, including together with offenders. With the introduction of the legal regime of martial law in Ukraine, the issue of domestic violence gave way to other needs that arose in connection with the full-scale aggression from the Russian Federation - the need to save people's lives, provide housing for those people who were forced to leave their places of residence or whose homes were destroyed. The recorded trend towards a decrease in the level of domestic violence from 2022 indicates presence of objective and subjective factors for non-reporting and non-detection of domestic violence by authorized entities, rather than a real decrease in indicators.

Domestic violence is characterized by the following features: first, it is an illegal act; secondly, it is committed intentionally, and the form of intent does not affect the qualification of the act as domestic violence; thirdly, it encroaches on the rights and freedoms of an injured person; fourth, it causes or may cause harm to the injured person; fifth, an offender is connected to the victim with special relations - familial, family,

cohabitation; sixth, it manifests itself both through actions and through inaction; but beyond that, domestic violence is threats to commit it; sixth, when committing domestic violence, an offender dominates the victim or controls her or his life and behaviour. Instead, it has been established that the sign of repetition (cyclicity) is not in any case mandatory for the qualification of domestic violence as an administrative offense.

The system of legal acts in the field of combating domestic violence is outlined, which includes the Constitution of Ukraine, international treaties, the binding consent of which was given by the Verkhovna Rada of Ukraine, the leading place among which is occupied by the Istanbul Convention, Laws of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence" , "On Social Services", "On the National Police" and some other subordinate legal acts, in particular, by-laws of the Cabinet of Ministers of Ukraine and orders of ministries. It has been noted that the recommendations and resolutions of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states as acts of "soft law" serve as conceptual foundations for the implementation of legislative initiatives and the development of administrative practices in the field of combating domestic violence.

The directions of state policy implementation in the field of prevention and combating domestic violence are highlighted: the first is the prevention of domestic violence, the essence of which is reduced to preventive actions, general prevention, the implementation of educational and awareness-raising measures, but at the same time it is related to counteraction to domestic violence, since through it, an indirect influence is exerted on the illegal behaviour of offenders; the second direction requires an effective response to the facts of domestic violence, which can be achieved due to the interaction of authorized subjects; the third is related to providing assistance to victims, their protection, ensuring compensation for damage caused by domestic violence; the fourth is the proper investigation of all cases of domestic violence, bringing offenders to justice and changing their behaviour.

It has been proven that an urgent injunction has all the characteristics of an

administrative act: it is a decision of an administrative body, which in this case is represented by an authorized unit of the National Police; is adopted unilaterally; obligates a person to certain behaviour; is accepted in relation to a person who is not in an employment or service relationship with an administrative body. It has been emphasized that an urgent injunction is, in its essence, an administrative act of an unfavourable nature for an individual, and therefore, requires mandatory motivation, which corresponds to the principle of reasonableness, which is an element of the concept of proper (good) administration.

It has been established that an urgent injunction is issued both at the request of a person (within the scope of an application proceedings) and at the police's own initiative (within the scope of the intervention proceedings); the affected person may be involved in the proceedings as an interested person for any type of proceedings; at the same time, she or he will have the rights of a participant in the proceedings, enshrined in the Law of Ukraine "On Administrative Procedure", in particular, in Part 1 of Art. 27, taking into account the features established in the Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence".

It has been proven that the extension of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" to the issuance of an urgent injunction will have an effect of establishing a wider range of rights for the victim in the proceedings of the domestic violence case than is provided for by the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction of Domestic Violence", which will have a positive impact on the victim's ability to protect his or her rights in administrative proceedings.

It has been substantiated that the entry into force of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" and the extension of its effect to the sphere of combating domestic violence creates a basis for the legislative provision of the right to appeal the decision on an urgent injunction for both an offender (who is an addressee of the administrative act) and an injured person. It is emphasized that establishing only a judicial procedure for appealing an urgent injunction contradicts the principle of

guaranteeing effective legal remedies, which requires from an administrative body deciding the case to ensure a possibility of an administrative appeal.

It has been determined that implementation of European standards of proper (good) administration in activities related to combating domestic violence guarantees both an offender and a victim procedural rights in the proceedings regarding the issuance of an urgent injunction, and also brings legal regulation of the activities of the authorized units of the National Police in accordance with the principles, recognized in the European community as the best practices for regulating relationships between a public administration and a person.

The possibility of reconciliation at the stage of the appeal against the issuance of an urgent injunction between an offender and an injured person is substantiated, since such reconciliation can only relate to the offender's obligations to refrain from certain actions in relation to the injured person, and is not a reason for closing the proceedings to bring the offender to justice.

It has been proven that the basis for registration for preventive maintenance of an offender should be the issuing of an urgent injunction or a court decision adopted in the case of an administrative offense for the commission of domestic violence, which confirms the fact of the commission of domestic violence and establishes the person's guilt in the offense. In this regard, it is proposed to make changes to Part 1 of Art. 27 of the Law of Ukraine " On Prevention and Combating Domestic Violence" and set it out in the following wording: "An authorized unit of the National Police of Ukraine registers an offender for preventive maintenance from the moment an urgent injunction is issued or the court adopts a resolution on an administrative offense in a case of domestic violence on the established by legislation, and carries out preventive work with it."

It is emphasized that a person's guilt in committing domestic violence can only be intentional, which means this person's awareness of the illegality of his or her action (or inaction), foreseeing its harmful consequences and desire or their conscious

acceptance; guilt in non-compliance with a temporary injunction can also be manifested in the form of intent, because an offender is aware that he or she is not complying with the decision of an authorized unit of the National Police of Ukraine addressed to him or her. In order to qualify non-notification of the offender's place of residence as an offense under Art. 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offences, the form of guilt has no legal significance. It has been proven that the purpose and motive of domestic violence is the offender's desire to dominate the victim, to control her or his behaviour, and therefore, these elements of the subjective side of the composition of domestic violence should be considered mandatory and those ones that should be established by the court when bringing a person to administrative responsibility.

It has been substantiated that all persons who are victims of the case must be indicated in the protocol on an administrative offense for domestic violence, which guarantees a victimized child, including if she or he was a witness of domestic violence, her or his position as a participant in the proceedings of the case, whose interests will be pursued by a legal representative.

It has been proposed to establish the impossibility of closing administrative cases on domestic violence, in which a child is recognized as the victim, due to the insignificance of the act by setting out a note to Art. 22 of the Code of Ukraine on Administrative Offences in the following version: "Note. The provisions of this article do not apply to offenses provided for by the fourth part of article 121, the fifth part of article 122, articles 122-2, 122-4, the third part of article 123, the second - fifth parts of article 126, articles 130 and 161-1, 173-2 (if the victim is a child) of this Code."

The need to bring the legislation on domestic violence into line with European standards through appropriate additions to the Law of Ukraine "On the National Police" and the Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence" by the norms on the application of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" in the part that related to the consideration and resolution of administrative cases, and hence the adoption, entry into force, appeal, termination and execution of administrative acts.

The expediency of classifying domestic violence that does not have signs of systematic nature as a criminal offence has been proved, leaving liability for failure to comply with an urgent injunction to the individual against whom it was issued, or failure to notify the authorized subject the place of temporary residence if it is issued in the Code of Ukraine on Administrative Offenses, which will involve the use of fines by authorized persons of the National Police.

Proposals for improving the legislation on combating domestic violence by administrative and legal means are provided, which can be used for further scientific research on the problems of ensuring an individual's right to protection from domestic violence and application of measures to combat domestic violence; to improve the legislation on combating domestic violence, as well as on administrative responsibility for domestic violence; to ensure compliance with the rights and freedoms of persons who have committed domestic violence, as well as offenders, and also to improve the practice of applying the institution of responsibility for the specified type of misdemeanours; during teaching of the Administrative Law course, as well as the preparation of educational and methodological materials from the specified discipline (textbooks, study guides, etc.).

Key words: domestic violence, administrative and legal support, countermeasures, administrative responsibility, proper administration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Горбунова Я.М. Адміністративно-правові інструменти протидії домашньому насильству. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 4. С. 100 – 107.
2. Горбунова Я.М. Право на захист від домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО.

2022. Випуск 69. С. 249 – 254.

3. Горбунова Я.М. Застосовність Законів «Про адміністративну процедуру» та «Про медіацію» в механізмі протидії домашньому насильству. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 12. С. 238 – 244.

4. Горбунова Я.М. Вплив Стамбульської Конвенції на адміністративно-правовий механізм протидії домашньому насильству. *Наука і техніка*. 2023. № 3 (17). С. 38 – 48.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію дослідження:

1. Горбунова Я.М. Питання удосконалення Кодексу України про адміністративні правопорушення як джерела права в сфері протидії та запобігання домашньому насильству. Джерела права в наукових юридичних дослідженнях: Тези доповідей аспірантського круглого столу за курсом «Форми (джерела) права» (м. Харків, 20–21 травня 2021 р.). / за кер. та ред. д. ю. н., проф.С. Максимова. Х., 2021. С. 32 – 35.

2. Горбунова Я.М. Проблематика домашнього насильства в умовах пандемії коронавірусної хвороби. Права людини в «ковідному» світі: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14 травня 2021 року). Х., 2021. С. 49 – 55.

3. Горбунова Я.М. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у законодавстві України щодо протидії домашньому насильству. Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кропивницький, 17 квітня 2022 р.). Кропивницький. 2022. Ч. 1. С. 89 – 90.

4. Горбунова Я.М. Національна поліція в механізмі протидії домашньому насильству. Сектор безпеки України: актуальні питання науки та

практики: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 травня 2022 р.). Х.: Друкарня Мадрид, 2022. 507 с.

5. Горбунова Я.М. Медіація у справах про домашнє насильство. Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кропивницький, 17 листопада 2022 р.). Кропивницький, Ч. 1. 2022. С. 87 – 89.

6. Горбунова Я.М. Терміновий заборонний припис: особливості винесення та оскарження. Правові засади діяльності правоохоронних органів: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами IX Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 5-6 грудня 2022 року). Серія «Сектор безпеки України». Х.: Друкарня Мадрид, 2022. Ч. 1. С. 30 – 34.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	13
1.1. Стан наукового дослідження проблематики протидії домашньому насильству.....	13
1.2. Детермінанти та сутність домашнього насильства.....	22
1.3. Адміністративно-правове регулювання протидії домашньому насильству.....	39
1.4. Європейські стандарти протидії домашньому насильству та напрямки державної політики щодо їх впровадження в Україні.....	56
Висновки до розділу 1	77
Розділ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	80
2.1. Суб'єкти протидії домашньому насильству.....	80
2.2. Заходи адміністративно-правової протидії домашньому насильству	94
2.3. Адміністративна відповідальність за домашнє насильство.....	117
2.4. Шляхи вдосконалення законодавства України про протидію домашньому насильству.....	136
Висновки до розділу 2	147
ВИСНОВКИ	150
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	158
ДОДАТОК	186

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Домашнє насильство є проблемою не лише українського суспільства, з нею стикаються всі країни світу, будь-то демократичні чи тоталітарні режими. Держави впродовж тривалого часу намагаються знайти способи її подолання, формуючи при цьому як вдалі програми, так і такі, що не принесли відчутного результату.

Наслідками домашнього насильства можуть бути загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає особистості дитини, яка стала його свідком або жертвою.

Протидія домашньому насильству сьогодні є одним із важливих напрямів суспільного розвитку. Вона розглядається не лише як соціальна проблема, а насамперед, як проблема захисту прав людини, що вимагає вироблення належних правових засобів її розв'язання. При вчиненні насильства відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, що через різні можливості кривдника і жертви, ускладнює спроможності самозахисту і вимагає втручання з боку держави і суспільства.

Останніми роками пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, і як наслідок запровадження карантинних обмежень у державах, що боролися з хворобою, спричинили більше замкнення людей всередині родини, а це вплинуло на зростання кількості випадків домашнього насильства. Ситуація в Україні загострилася під час російсько-української війни. І хоча офіційна статистика свідчить про зменшення рівня домашнього насильства, дослідники пояснюють таку тенденцію необхідністю дбати про інші цінності – життя, здоров'я, безпеку людей, що опинилися під загрозою під час повномасштабного вторгнення з боку Російської Федерації. До того ж, окупація частини території України, ведення

активних бойових дій у певних регіонах стали причиною неспроможності держави в належний спосіб захистити осіб від домашнього насильства.

У той же час, в умовах воєнного стану Україна активізувала свій євроінтеграційний рух, у зв'язку з чим у 2022 році була ратифікована Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) та прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на впровадження європейських стандартів у різні сфери життєдіяльності.

Актуалізована проблематика домашнього насильства й Президентом України, який 21 вересня 2020 р. видав Указ «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», яким зобов'язав органи державної влади забезпечити розроблення заходів, спрямованих на впровадження європейських стандартів запобігання та протидії домашньому насильству в національне правове поле.

Проблематика домашнього насильства привертає увагу українських вчених. Низка наукових розвідок здійснена щодо різних аспектів правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству, взаємодії суб'єктів, уповноважених на здійснення функцій подолання насильницьких дій тощо. Більшість праць дослідників присвячені питанням кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Але й адміністративно-правове регулювання у цій сфері також є предметом наукової дискусії.

Теоретичним підґрунтям для дослідження проблематики протидії домашньому насильству стали наукові праці вчених – теоретиків права, а також тих, хто здійснював розвідки адміністративно-правового, кримінально-правового та міжнародно-правового характеру, - В. Авер'янова, В. Бевзенка, Ю. Битяка, О. Гаран, О. Дашковської, О. Зими, Т. Карабін, Л. Ковалю, Т. Коломоєць,

В. Колпакова, А. Комзюка, В. Лемака, Д. Лук'янця, Д. Лученка, Р. Мельника, О. Музи, О. Соловійової, М. Хавронюка, О. Харитонової, А.М. Школика та ін.

Серед дослідників правових аспектів правового регулювання протидії домашньому насильству назвемо А. Берендєєву, А. Благу, А. Галай, В. Галай, О. Головка, В. Галунька, Г. Горбову, О. Ковальову, М. Легеньку, Н. Мілорадову.

Крім того, низка дисертаційних досліджень присвячена цим питанням, серед них наступні: Г. Горбової «Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї», О. Ткаленко «Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей», Н. Лесько «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій», В. Медведської «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства», О. Дмитращук «Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України», К. Довгуня «Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству», М. Нероди «Адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству».

Натомість питання вдосконалення правового регулювання протидії домашньому насильству не втратили свою актуальність у зв'язку з активним євроінтеграційним рухом і необхідністю імплементації міжнародних стандартів в національне законодавство. Формування теоретичних підходів до розроблення законодавчих змін і доповнень, які б відповідали вимогам протидії домашньому насильству, що пред'являються державам, які ратифікували міжнародні акти в цій сфері, потребує подальших наукових розвідок із метою вироблення пропозицій для вдосконалення механізмів захисту особи від домашнього насильства та пошуку юридичних інструментів протидії такому протиправному явищу. Все це обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Авторці вдалося зробити певні висновки і запропонувати деякі положення, спираючись на результати всебічного вивчення не тільки доктринальних джерел, а й міжнародних договорів, національного законодавства та правозастосовної практики. Емпіричною основою цього дослідження стали судові рішення Європейського суду з прав людини та рішення національних судів, статистичні дані про кількість випадків домашнього насильства та їх динаміку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертації узгоджується із Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженими Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021, Указом Президента України №398/2020 від 21.09.2020 р. «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 р. № 145, Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженою Законом України від 18.03. 2004 р. № 1629-IV, а також цільовою комплексною програмою “Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні” Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (№ 0111u000966).

Тему роботи затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 20.11.2020 р.)

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є отримання наукових висновків стосовно особливостей застосування заходів протидії домашньому насильству щодо кривдників з урахуванням принципів належного адміністрування, виявлення законодавчих прогалин із точки зору забезпечення

прав осіб, які притягаються до відповідальності за домашнє насильство, захисту постраждалих від домашнього насильства осіб, а також визначення шляхів вдосконалення законодавства.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні *завдання*:

- визначити детермінанти домашнього насильства, тенденції зміни його показників в умовах режимів карантину та воєнного стану;
- встановити сутність, ознаки та види домашнього насильства;
- окреслити міжнародні та національні законодавчі акти у сфері протидії домашньому насильству, проаналізувати стан правового регулювання у цій сфері;
- охарактеризувати європейські стандарти протидії домашньому насильству;
- розкрити основні напрямки державної політики у сфері протидії домашньому насильству;
- з'ясувати правове становище суб'єктів, на яких покладено функції та завдання протидії домашньому насильству адміністративно-правового характеру;
- з'ясувати процедурні аспекти застосування заходів протидії домашньому насильству з урахуванням європейських стандартів, імplementованих у національне законодавство;
- розкрити стан правового регулювання притягнення осіб до адміністративної відповідальності за домашнє насильство;
- охарактеризувати склад домашнього насильства як адміністративного правопорушення;
- надати пропозиції та практичні рекомендації щодо можливих шляхів удосконалення законодавства про домашнє насильство в частині розгляду справ про винесення термінового заборонного припису та притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з адміністративно-правовим забезпеченням протидії домашньому насильству.

Предметом дослідження є адміністративно-правова протидія домашньому насильству.

Методи дослідження. Методологічну базу роботи становлять загальнонаукові методи дослідження. Зокрема, за допомогою статистичного порівняння досліджено тенденції зміни показників домашнього насильства в умовах карантинних обмежень та під час дії правового режиму воєнного стану. Завдяки логічному методу проаналізовано основні терміни і поняття, що визначають зміст цього дослідження, системний метод дозволив дослідити систему законодавства про протидію домашньому насильству. Такі логічні методи дослідження, як індукція (від конкретного до загального) і дедукція (від загального до конкретного) дозволили зробити висновки про природу термінового заборонного припису. За допомогою формально-юридичного методу проаналізовано проблеми вдосконалення правового механізму притягнення особи до відповідальності за домашнє насильство. Цей метод також був застосований при тлумаченні та аналізі нормативних положень, що визначають порядок застосування заходів протидії домашньому насильству.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена робота є однією з перших в адміністративно-правовій науці України, в якій надано комплексну наукову характеристику адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству через призму забезпечення основних прав людини, з урахуванням євроінтеграційних змін і доповнень до законодавства України.

За результатами його проведення сформульовано низку нових наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в окресленій сфері. Основні з них такі:

вперше:

- доведено, що терміновому заборонному припису властиві всі ознаки адміністративного акта: це рішення адміністративного органу – уповноваженого підрозділу Національної поліції; воно приймається в односторонньому порядку; в ньому міститься зобов'язання або заборони, адресовані особі; має зовнішній характер спрямування;

- з'ясовано, що терміновий заборонний припис за своїм характером є несприятливим для особи адміністративним актом, що потребує мотивування та зазначення строків і порядку його оскарження;

- доведено, що при розгляді справ про винесення термінового заборонного припису мають застосовуватися принципи належного адміністрування, зокрема, провадження із винесення термінового заборонного припису має здійснюватися з урахуванням Закону України «Про адміністративну процедуру»;

- запропоновано забезпечити можливість адміністративного оскарження термінових заборонних приписів;

- обґрунтовано позицію щодо законодавчого закріплення неможливості закриття провадження у справах про домашнє насильство за малозначністю у випадках, якщо постраждалою особою є дитина;

- запропоновано у випадках, коли за заявою особи про домашнє насильство факт протиправного діяння працівниками Національної поліції не підтверджується, приймати мотивоване рішення про відмову у винесенні термінового заборонного припису, а заявнику надавати право оскаржити таке рішення в адміністративному та судовому порядку;

- запропоновано розуміння права особи на захист від домашнього насильства як суб'єктивного публічного права, що забезпечується не лише за зверненням особи, а й за ініціативою інших суб'єктів;

удосконалено:

- класифікацію видів домашнього насильства за підставою характеру відносин між кривдником і постраждалою особою та їх правовим статусом і

фактичним положенням; зокрема, наведено такий розподіл домашнього насильства за видами: насильство, яке здійснюється повнолітньою особою над повнолітньою; насильство, яке здійснюється дитиною над дитиною; насильство, яке здійснюється повнолітньою особою та дитиною; насильство, яке здійснюється дитиною над повнолітньою особою; насильство, що здійснюється над особою, яка є матеріально або інших чином залежною від кривдника;

- розуміння європейських стандартів протидії домашньому насильству, зокрема, закладених у положеннях Стамбульської конвенції як частини національного законодавства, та підстави для приведення законодавства про протидію домашньому насильству у відповідність до цих стандартів;

- характеристику домашнього насильства через виокремлення властивих йому ознак: по-перше, протиправності; по-друге, наявності умислу на протиправні дії; по-третє, посягання на права та свободи особи; по-четверте, завдання або потенційна можливість завдання шкоди постраждалій особі; по-п'яте, зв'язаність кривдника та постраждалої особи особливими відносинами – вони або є членами сім'ї чи родичами, які спільно проживають, або ж є колишнім подружжям, або іншими особами, яких пов'язує спільне проживання; по-шосте, може проявлятися як через дії, так і через бездіяльність; але крім цього, домашнім насильством є погрози вчинення фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства; по-шосте, кривдник через насильство домінує над постраждалою особою або контролює її; натомість ознака повторюваності (циклічності) не віднесена до обов'язкових для кваліфікації домашнього насильства як адміністративного правопорушення;

- класифікацію суб'єктів протидії домашньому насильству; до них віднесено: 1) суб'єктів, наділених владними повноваженнями, які представлені публічною адміністрацією (органами виконавчої влади та місцевого самоврядування) та судами; при чому віднесення до таких суб'єктів суду в силу його єдиного призначення – здійснювати правосуддя є доволі умовним; 2)

суб'єктів, на яких покладено певні завдання – підтримки й допомоги постраждалим від домашнього насильства, але які не наділені для їх реалізації владними повноваженнями, 3) приватних осіб, які за власною волею можуть вчиняти дії, спрямовані на протидію домашньому насильству;

набули подальшого розвитку:

- ідеї віднесення домашнього насильства до кримінальних проступків, що може бути ефективним вирішенням проблеми вдосконалення законодавства про відповідальність за домашнє насильство; такий підхід цілком узгоджується зі стандартами протидію домашньому насильству, закладеними в Стамбульській конвенції, його впровадження свідчитиме про виконання Україною цього міжнародного договору;

- тези щодо можливості законодавчого закріплення збільшення строку адміністративного затримання за вчинення домашнього насильства до 3-х діб;

- позиції щодо можливості застосування процедур примирення на стадії оскарження термінового заборонного припису, що має наслідком закриття справи та скасування рішення про винесення термінового заборонного припису.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки й надані пропозиції щодо вдосконалення законодавства про протидію домашньому насильству адміністративно-правовими засобами можуть бути використані:

1) у науково-дослідницьких цілях – для подальших наукових досліджень проблем забезпечення права особи на захист від домашнього насильства та застосування заходів протидію домашньому насильству;

2) у законотворчій діяльності – для вдосконалення норм законодавства про протидію домашньому насильству, а також про адміністративну відповідальність за домашнє насильство;

3) у правозастосовній діяльності – для забезпечення дотримання прав і свобод осіб, щодо яких вчинено домашнє насильство, а також кривдників, для

вдосконалення практики застосування інституту відповідальності за вказаний вид проступків;

4) у навчальному процесі – під час викладання курсу адміністративного права, а також підготовки навчально-методичних матеріалів із вказаної дисципліни (підручників, навчальних посібників тощо).

Апробація матеріалів дисертації. Теоретичні висновки й практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях «Джерела права в наукових юридичних дослідженнях» (м. Харків, 20–21 травня 2021 року), «Права людини в «ковідному» світі» (м. Харків, 14 травня 2021 року), «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 17 квітня 2022 року) «Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики» (м. Харків, 19-20 травня 2022 року), «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 17 листопада 2022 року), «Правові засади діяльності правоохоронних органів» (м. Харків, 5-6 грудня 2022 року).

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг роботи становить 187 сторінок, з яких 157 сторінок – основного тексту, список використаних джерел з 232 найменувань займає 28 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1.1. Стан наукового дослідження проблематики протидії домашньому насильству

Оскільки наша дисертаційна робота присвячена проблематиці адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству, вважаємо за необхідне навести міркування стосовно розуміння цього поняття, що вплине на зміст досліджуваних питань.

Правове забезпечення як юридична категорія є доволі застосовної в наукових розвідках і публікаціях. Проте не існує чітко визначеного поняття, що її тлумачить. В українській мові термін «забезпечувати» роз'яснюється як створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось [1]. П. Рабінович під правовим забезпеченням розуміє здійснюваний державою за допомогою юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку [2, с. 21]. Ми будемо виходити з позиції, що ця логічна конструкція означає сукупність правових засобів і заходів, що спрямовані на створення умов ефективної діяльності у певній сфері.

В адміністративно-правовій науці висловлена позиція щодо категорії «адміністративно-правове забезпечення». К. Степаненко наповнив її таким розумінням – це «діяльність органів державної влади, зміст якої складають охорона, захист, відновлення порушених прав та створення умов їх реальної реалізації...» [3, с. 4]. Вважаємо це визначення доволі повним, але уточнимо його зміст, зокрема й для сфери протидії домашньому насильству. На нашу думку, не лише через діяльність органів державної влади відбувається адміністративно-правове забезпечення. Діяльність інших суб'єктів, як-то органів й посадових осіб місцевого самоврядування, а також тих суб'єктів, які інституційно не належать

до державної влади або місцевого самоврядування, але на яких покладені завдання щодо реалізації державної політики, здійснення певних заходів, також може бути спрямована на адміністративно-правове забезпечення у тій чи іншій сфері.

Для цілей дослідження важливо зазначити, що у фокусі нашої уваги перебуватимуть зв'язки адміністративно-правового характеру, що виникають і розвиваються за участі органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, які створені для реалізації державних завдань, приватних осіб, які своїми діями створюють умови для протидії домашньому насильству.

Питання домашнього насильства перебуває у сфері наукових інтересів дослідників. Науковці вивчають це явище з точки зору соціології, психології, педагогіки, права. А ще перші розвідки у проблематику насильства в науково філософському плані здійснили стародавні філософи, які це поняття вивчали в дихотомії «насильство–ненасильство» [4, с. 43]. Проблема насильства, зокрема домашнього, піддавалась аналізу впродовж довгого проміжку часу. Е. Салісбурі, Г. Донавін та М. Прайс вказують на факти зародження домашнього насильства у добу середньовіччя, пояснюючи це архаїчною традицією чоловіків фізично дисциплінувати власних дружин, слуг і учнів за певні провини [5, с. 89].

Домашнє насильство, перш за все, пов'язано з родинними зв'язками, але й не обмежується ними. Сьогодні вже існує велика кількість способів, засобів, механізмів протидіяти цьому негативному явищу. Попри це, проблематика домашнього насильства та протидії йому залишається актуальною для багатьох країн, будь-то демократії чи тоталітарні держави.

В юридичній літературі найбільше досліджено кримінально-правовий аспект домашнього насильства [6;7]. У той же час вчені здійснюють розвідки й адміністративно-правових питань протидії домашньому насильству.

Так, у 2014 році було видано монографію «Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству» за загальною редакцією А.О. Галая [8]. У цій науковій праці досліджено правові механізми подолання домашнього насильства, закріплені в англосаксонському праві, в континентальному європейському, праві країн Східної Європи та пострадянських державах. Автори дійшли важливих висновків про основні напрямки заходів з протидії, що включають: правову реформу у цій сфері, вдосконалення правового регулювання діяльності правоохоронних органів, забезпечення розвитку соціальних послуг; просвітницькі програми, реабілітаційні програми. Крім того, було відзначено ефективність такого інструменту реалізації державної політики викоренення насильства у сім'ї, як формування Національних планів, які розробляються на 3–5 років і передбачають системні заходи вдосконалення діяльності держави і громадянського суспільства, а подекуди містять конкретний бюджет реалізації [8, с. 150 - 151]. У монографії відзначено, що в основу Національних планів дій у сфері запобігання сімейному насильству закладено 4 сфери: фактична допомога жертвам домашнього насильства; робота з особами, які вчинили домашнє насильство; освітня робота для працівників, які мають контакти з постраждалими від насильства; поширення відомостей про стан домашнього насильства з метою його запобігання і зміни ставлення суспільства до цього явища [8, с. 151]. Запропоноване авторами створення Реєстру випадків домашнього насильства згодом було впроваджено в Україні. Достатньо обґрунтованими є позиції науковців щодо необхідності активного залучення соціальних служб до соціального супроводження так званих «проблемних» сімей. Вже на той час було висвітлено питання контролю служби пробації за проходженням кривдниками корекційних психологічних програм.

Дисертаційне дослідження Г. Горбової, що було захищено в 2015 році, присвячено адміністративно-правовому регулюванню протидії насильству в сім'ї [9]. Вагомими науковими внесками авторки є визначення системи принципів

адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству, до яких віднесено компетентність, збереження конфіденційності інформації, взаємодію, індивідуальний підхід, комплексність. Крім того, дослідницею запропоновано використовувати індивідуальні адміністративні акти у сфері протидії домашньому насильству в якості адміністративно-запобіжних засобів адміністративного примусу, зокрема, офіційного попередження про неприпустимість вчинення домашнього насильства, захисного припису та направлення на проходження корекційної програми особи, схильної до таких дій. Г. Горбова проаналізувала форми і методи протидії домашньому насильству, надала пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно конструкції диспозиції статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

У 2016 році О.Ткаленко дослідила проблематику попередження насильства в сім'ї відносно дітей та питання адміністративно-правового забезпечення діяльності органів публічної адміністрації в цій сфері [10]. Авторка дійшла висновку, що попередження домашнього насильства стосовно дитини уявляє собою систему правових та організаційних засобів, що застосовуються уповноваженими суб'єктами з метою запобігання вчинення насильства відносно дитини, надання допомоги постраждалій з боку членів сім'ї дитині, усунення причин та умов такого насильства з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини [10, с. 206]. Вчена проаналізувала форми та методи протидії такому насильству, предметом її наукових розвідок стала проблематика притягнення осіб, які вчинили насильницькі дії, до адміністративної відповідальності. Одним із основних висновків авторки стала пропозиція прийняти Закон «Про профілактику правопорушень», у якому врегулювати підстави та порядок взяття на профілактичний облік і зняття з нього правопорушників, у тому числі осіб, які вчиняють насильство в сім'ї щодо дітей. Також О.Ткаленко поставила питання про необхідність запровадження інструментів медіації для врегулювання

конфліктів, що виникають у сім'ї, та ухвалення Закону «Про медіацію», який і закріпив би основні принципи здійснення примирення за допомогою медіації [10, с. 209 - 210].

У цьому ж році за авторства Г. Горбової та В. Галуцька видана монографія «Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї», в якій досліджено проблематику домашнього насильства, зокрема, заходи протидії цьому явищу [11]. Авторами проаналізовано механізм адміністративно-правового реагування на домашнє насильство. Особливо значимими, на наш погляд, є висновки щодо неефективності адміністративної відповідальності за насильство в сім'ї, про встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння з адміністративною преюдицією повторного вчинення домашнього насильства та за порушення чи невиконання захисного припису, встановлення адміністративної відповідальності за розголошення відомостей про домашнє насильство особами, які дізналися про них у зв'язку з виконанням службових обов'язків, та особами – учасниками адміністративного провадження [11, с. 199 - 200].

Відмітимо наукову роботу Н. Лесько «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» [12]. Авторка достатньо широко вивчила проблематику насильства щодо дітей, складовою якої визначила й домашнє насильство. У дисертації було окреслено основні напрями державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій в Україні є, до яких віднесено профілактичну діяльність; здійснення кризового втручання; довгострокову психосоціальну реабілітаційну діяльність. Серед висновків авторки - необхідність законодавчо закріпити механізми взаємодії всіх суб'єктів захисту дітей від насильства й інших протиправних дій та чітко розмежувати їх повноваження. У роботі зроблено наголос на потребі в посиленні адміністративної відповідальності за домашнє насильство, встановленій у ст. 173-2 КУпАП.

В. Медведська у своїй дисертаційній роботі «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства» [13] у сучасній юридичній науці вперше після ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами здійснила комплексне та системне дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства, а також напрацювала авторські пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України щодо захисту жінок від домашнього насильства. Авторка визначила такий вид домашнього насильства, як «кібернасильство над жінками», під яким вона розуміє вчинення умисних систематичних дій образливого або погрозливого характеру із використанням засобів електронних комунікацій, які підривають почуття безпеки особи та викликають тривогу, страх або паніку. До цих дій віднесено надсилання електронних листів, текстових повідомлень (SMS) або інших миттєвих повідомлень образливого або погрозливого характеру; розміщення образливих коментарів щодо особи у мережі Інтернет; розповсюдження інтимних фотографій чи відеозаписів за допомогою засобів електронних комунікацій.

Достатньо вагомий внесок у розвиток наукових поглядів на проблему домашнього насильства зроблено М. Легенькою. До наукового доробку авторки слід віднести вивчення питання адміністративного реагування, окреслення національного і міжнародного досвіду видачі термінового заборонного припису [14], розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за домашнє насильство [15].

О. Дмитрашук у дисертаційній роботі «Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України» [16], хоча й дослідила криміналістичну характеристику домашньому насильству, в той же час і розглянула питання діяльності Національної поліції щодо протидії домашньому насильству, а також проаналізувала вкрай важливу проблему – невідомості механізмів адміністративної відповідальності за це протиправне діяння [16, с. 14].

Авторка зазначила, що адміністративне затримання на строк до 3-х годин не виконує своєї превентивної функції для запобігання вчиненню кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, що спонукало її до пошуку відповідей у царині адміністративно-правових інструментів протидії. Окрім цього, в дослідженні розглянуто питання термінових заборонних приписів як індивідуальних заходів запобігання домашньому насильству.

Дисертаційна робота К. Довгуна «Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» [17] присвячена дослідженню правового становища, функцій і повноважень суб'єктів протидії домашньому насильству. Одним із найбільш значимих висновків автора стала пропозиція запровадити юридичну відповідальність суб'єктів, уповноважених захищати осіб від домашнього насильства, за бездіяльність, якщо особа звертається за захистом від насильницьких дій по відношенню до неї з боку кривдника, що має спеціальний статус (приміром, є військовослужбовцем), за умови, що така бездіяльність призвела до негативних наслідків. Автор запропонував внести до КУпАП норми про відповідальність за невжиття особами заходів у сфері протидії домашньому насильству.

У 2023 році М. Нерода захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософії за темою «Адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству» [18]. Дослідження було присвячено теоретичним і практичним засадам, основним проблемним аспектам протидії домашньому насильству та адміністративної відповідальності за домашнє насильство в Україні. Автор надав характеристику основним методам, генезі, понятійному апарату, нормативно-правовому забезпеченню домашнього насильства, проаналізував досвід зарубіжних країн у цій сфері. Основний акцент науковець зробив на діяльності Національної поліції щодо видачі термінових заборонних

приписів і притягненні осіб до відповідальності за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

В Україні достатньою мірою розроблені навчальні та навчально-методичні матеріали щодо застосування законодавства про протидію домашньому насильству. Так, за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя» в 2018 році порилюднено навчальний посібник для суддів «Особливості розгляду справ, пов'язаних з домашнім насильством» [19]. У виданому в 2020 році навчально-методичному посібнику «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти» висвітлено сутність і показники профілактики насильства в освітньому середовищі, методи його дослідження та умови створення безпечного освітнього простору [20]. Його основною ідеєю стало окреслення проблематики насильства, і зокрема, домашнього, стосовно дітей.

А. Кахідзе за підтримки Amnesty International у 2020 році розробила посібник «Не приватна справа: домашнє та сексуальне насильство щодо жінок на Сході України» [21]. Назвемо також «Посібник INSPIRE. Дії для впровадження семи стратегій задля припинення насильства стосовно дітей» [22], що поширює інформацію з метою припинити насильство стосовно дітей. У 2021 році побачив світ навчальний посібник «Актуальні проблеми протидії домашньому насильству» [23]. Його авторки розкрили причини існування домашнього насильства, окреслили актуальні проблеми протидії цьому явищу через міжнародні та європейські стандарти, спираючись на сучасні знання у галузі права, психології, педагогіки, соціології.

Серед крайніх публікацій зазначимо такі наукові розвідки. І. Ковбас та О. Ющик проаналізували спеціальні заходи протидії домашньому насильству та його попередження, до яких віднесли юридичну відповідальність (адміністративну, цивільну, кримінальну) за вчинення діянь, пов'язаних з домашнім насильством [24]. Н. Сидоренко дослідила механізми конструктивного

діалогу і співпраці у сфері протидії домашньому насильству, визначила актуальні форми взаємодії публічної адміністрації та громадськості, зокрема, залучення громадських організацій до надання послуг щодо протидії насильству у сім'ї, до участі у протидії жорсткому поводженню з дітьми та право ініціювати питання на засіданні «дорадчого органу» [25]. О. Ковальова та О. Дубенко висвітили проблематику застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству [26]. О. Зінсу з'ясувала закономірності й тенденції розвитку світової юридичної практики щодо запобігання та протидії домашньому насильству [27]. Т. Продан дослідила досвід зарубіжних країн у сфері протидії домашньому насильству [28]. Окремі питання трансформації адміністративної відповідальності за домашнє насильство висвітлено В. Миколаєць, Т. Мацелик, Н. Новицькою [29]. Низка наукових розвідок у сфері протидії домашньому насильству належить А. Благій [30; 31; 32; 33], О. Гаран [34; 35; 36], О. Дашковській [37], О. Зимі та О. Соловійовій [38; 39; 40].

У 2020 році видано Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [41], в якому розтлумачено положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» з урахуванням низки міжнародно-правових документів, законодавчих актів різного рівня, матеріалів правозастосовної та судової практики, наукових джерел.

Таким чином, у науковій літературі достатньо вивчена проблематика домашнього насильства. Проте з огляду на необхідність подальшого вдосконалення механізмів адміністративно-правового забезпечення протидії цьому явищу існує потреба в дослідженні питань вироблення оновлених підходів до застосування уповноваженими суб'єктами заходів, які б дозволили ефективно захистити постраждалу особу та зреагувати на випадок домашнього насильства. Поштовхами до подальших розвідок у цьому напрямі слугують два чинники: по-перше, це тенденція зростання показників домашнього насильства; по-друге, це

зміна національного законодавства, що впливає на правовий інструментарій протидії насильству.

1.2. Детермінанти та сутність домашнього насильства

Становлення правової держави в Україні нерозривно пов'язано із забезпеченням основоположних прав людини. До таких прав належить невід'ємне право особи на захист від домашнього насильства, що гарантовано Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [42]. У цьому документі зазначено: «Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для підтримки та захисту права кожного, особливо жінок, на те, щоб жити без насильства як в публічній, так і в приватній сферах» (ч. 1 ст. 4).

Домашнє насильство, будучи загальносвітовою проблемою, посягає на основні права і свободи людини, є негативним явищем, яке держави впродовж тривалого часу намагаються подолати, формуючи при цьому як вдалі програми, так і такі, що не принесли відчутного результату.

Домашнє насильство загрожує життю і здоров'ю особи або завдає їй психологічної травми, посягає на матеріальне благополуччя, що в цілому негативно впливає на особу. Особливо тяжкі негативні наслідки таке насильство спричиняє дитині, постраждалій від насильства, або такій, яка стала його свідком.

Протидія домашньому насильству сьогодні є одним із важливих напрямів суспільного розвитку як для України, так і для інших держав. Вона розглядається не тільки як соціальне завдання, а, перш за все, як проблема захисту прав людини, що вимагає вироблення юридичних засобів її розв'язання належного гатунку. Домашнє насильство зазіхає на права і свободи конкретної людини, що через

різні можливості кривдника і жертви, ускладнює спроможності самозахисту, а отже вимагає втручання з боку держави і суспільства.

Вивчення проблематики протидії домашньому насильству доцільно почати з окреслення детермінантів цього явища. Словник української мови тлумачить категорію «детермінант» як будь-яку причину або те, що передує, умову чи засіб; чинник, здатний впливати на які-небудь процеси, відношення [43]. Домашнє насильство як явище має безліч взаємозв'язків, а механізм його розвитку включає в себе причини, які його породжують, а також умови, що сприяють його існуванню і впливають на кінцевий результат, до якого прагне таке явище.

Під детермінантами домашнього насильства слід розуміти комплекс внутрішніх та зовнішніх чинників, процесів та явищ, що взаємопов'язані одне з одним і в своїй сукупності спричиняють домашнє насильство або сприяють його проявам.

До причин, що породжують домашнє насильство, та умов, які його підтримують, можна віднести, перш за все, фактори *правового характеру*. Таку групу детермінант виділяють А. Блага, О. Тунтула, О. Кочемировська, розуміючи під цим недоліки як законодавчого, так і правозастосовного порядку [23, с. 116]. Науковці відзначають наявність розбіжностей між законодавчими актами, що регулюють запобігання та протидію домашньому насильству, надання соціальних послуг, притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство. До цього додамо, що колізії виникають у зв'язку з прийняттям Стамбульської конвенції та низки законодавчих актів, спрямованих на впорядкування здійснення публічного адміністрування, з одного боку, та чинними нормативно-правовими актами у сфері протидії домашньому насильству, з іншого.

Організаційно-управлінські детермінанти домашнього насильства обумовлені відсутністю або недосконалістю належного інструментарію в адміністративному законодавстві та прогалинами у правозастосуванні. Вони

нерозривно пов'язані з правовими факторами, що сприяють існуванню домашнього насильства. Так, приміром, відсутність правового регулювання стосовно забезпечення виконання термінового заборонного припису в примусовий спосіб спричиняє неможливість практичного захисту постраждалої особи. До такого виду детермінант також належить неузгодженість у діях щодо застосування заходів протидії домашньому насильству, відсутність належної координації між суб'єктами, які здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Доволі значимими вважаємо *соціальні* детермінанти, що породжують та підтримують домашнє насильство. Впродовж останніх років проблематика домашнього насильства актуалізувалася, оскільки в суспільному житті відбулися події, що загострили відносини між людьми в межах родин. У 2019–2021 роках під час пандемії коронавірусу країни повідомляли про тенденцію до зростання насильства в сім'ї, а також у партнерських стосунках. Антоніу Гутерріш, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй, назвав це «жахливим глобальним сплеском насильства» та закликав до «припинення вогню» у домогосподарствах [44; 45]. Європейський Парламент заявив: «ми не залишимо жінок Європи сам-на-сам із проблемою» [46]. Міжнародні інституції наполягали на необхідності посилення підтримки жертв насильства в сім'ї під час пандемії.

Здебільшого таке насильство розглядається як гендерно зумовлене, а отже частіше його жертвами стають жінки, проте від 15% до 40% жертв складають чоловіки. А з точки зору вікового фактору під більшою загрозою перебувають люди старшого віку, діти, крім того, окремою групою ризику є люди з інвалідністю [47]. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) відмічала занепокоєння щодо впливу пандемії COVID-19 на психічне здоров'я людини і благополуччя населення [48], порушення яких є підґрунтям для формування в особи схильності до насильницьких дій.

У тих країнах Європейського Союзу, де карантин запровадили раніше, ніж в Україні, ще на початку 2020 року було зафіксовано зростання домашнього насильства. Так, у Франції число звернень зросло на 30% порівняно з попередніми періодами. Втричі збільшилася кількість жінок, убитих чоловіком удома у Великій Британії, а дзвінків на гарячі лінії побільшало майже наполовину. В Італії з початком карантинних обмежень у 2020 році показники звернень щодо домашнього насильства перевищили на 55% ті, що були зафіксовані за попередній рік. В ООН заявляли, що на тлі карантину та запроваджених обмежень спалах домашнього насильства спостерігається в усіх країнах світу.

Отже, пандемія призвела до посилення агресії. Така ж ситуація відмічалася й раніше, приміром, коли сталася світова фінансова криза 2008-2009 рр. або ж відбувалися природні катастрофи, як-от землетрус у Крайстчерчі 2011 року [49]. На рівень домашнього насильства впливає також те, що сім'ї проводять більше часу разом [50], що обумовлює можливість кривдників контролювати свої жертви. А це збільшує частоту й жорстокість випадків насильства у повсякденному житті. Саме тому запроваджені урядами держав заходи, відомі як закриття (lockdown), обмеження контактування та пересування, що були спрямовані на сповільнення поширення інфекції, спричинили зростання домашнього насильства під час пандемії коронавірусної хвороби. Влучно відмітила французька чиновниця Марлен Скіаппи – «закриття стало ідеальним ґрунтом для росту сімейного насильства» [51].

Найбільше в історії дослідження поширеності насильства щодо жінок було здійснено від імені спеціальної робочої групи Організації Об'єднаних Націй Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). У представленому звіті «Насильство проти жінок. Поширеність. Оцінки» [52] наведені дані, які підтверджують високі показники насильства щодо жінок і дівчат. ВООЗ та інші міжнародні організації вказали, що пандемія COVID-19 призвела до збільшення

домашнього насильства внаслідок застосування таких заходів, як обмеження в пересуванні, введення заборон на знаходження в громадських місцях, обмеження діяльності торгівельних центрів, заборона функціонування закладів харчування, спортивних закладів, кінотеатрів, театрів тощо, а також запровадження для багатьох людей дистанційної форми праці та навчання. У той же час обмежили свою роботи й служби підтримки тих осіб, які постраждали від насильницьких дій у родині.

Від домашнього насильства потерпають не лише жінки (хоча значна кількість досліджень відбувається саме відносно них). Найбільш вразливими є діти, які зазвичай залежні від дорослих рідних і близьких. Тому офіційні інституції переважно акцентують увагу саме на жінках і дітях як таких категоріях осіб, які здебільшого страждають від домашнього насильства. Це підтверджується й даними Міністерства соціальної політики України – більш за все зверталися щодо вчинення до них домашнього насильства жінки – 86 %, чоловіки – 12 % і 2 % – діти [53].

Проілюструвати тенденцію збільшення показників домашнього насильства можна й за повідомленнями Генерального прокурора України – кількість звернень від потерпілих збільшувалася з року в рік: у 2018 році заяви подали 1,5 тис. осіб, у 2019 році – уже більше 2,5 тис., у 2020 році – біля 4 тис.[54]. Вражаючу статистику домашнього насильства навів К. Буряк: щороку 600 жінок гинуть в Україні від домашнього насильства [55, с. 3].

На показники домашнього насильства істотно впливають соціальне становище й рівень доходів осіб. ВООЗ констатувала, що «насильство непропорційно вражає жінок, які мешкають у країнах із низьким і нижчим середнім рівнем доходу. ВООЗ оцінила, що до 37% жінок із найбідніших країн було вчинено фізичне та/або сексуальне насильство з боку інтимного партнера, а в деяких із цих країн показники досягають 1 з 2» [56].

Під час пандемії Україна офіційно приєдналася до ініціативи Генерального Секретаря ООН щодо протистояння домашньому насильству. Саме в цей період Президентом України було прийнято Указ «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [57], що свідчить про значимість проблематики для державних інституцій і готовність протидіяти цьому явищу.

Не втратила значимості ця проблема у зв'язку російсько-українською війною. Введення правового режиму воєнного стану, пов'язані з ним обмеження ще більше замкнули людей всередині сім'ї. Багато родин були вимушені виїхати зі своїх домівок і опинилися в ситуації напруження, викликаній не лише повномасштабною агресією Росії проти України, а й необхідністю значний час проводити зі своїми кривдниками.

Отже, за теперішніх умов можна констатувати й наявність *військово-політичних* детермінант, адже в умовах повномасштабного вторгнення «зміщуються пріоритети стосовно першочергових проблем, що потребують термінового реагування, у зв'язку з цим проблеми, пов'язані з домашнім насильством, відходять на другорядний план» [58].

Але аналіз статистичних даних про домашнє насильство до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та вже в період війни у порівняльно-правовому аспекті призводить до висновків про формальне зменшення фактів насильницьких дій в родинях. Так, у 2021 році найбільше звернень про домашнє насильство надходило від жінок – 233210. Чоловіки зверталися до соціальних служб 45677 разів, від дітей надійшло 5334 таких звернення. У Києві зафіксували найбільшу кількість звернень – 36114. Друге місце в цій статистиці – Дніпропетровська область (24174 звернення), третє – Львівська (21198 звернень). Далі йдуть Запорізька (16588) та Волинська (15843) області.

Станом на 1 січня 2023 року в Україні функціонувало 46 притулків для постраждалих від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, що на 13 більше, ніж у 2021 році [59]. Притулки відкривалися у зв'язку з необхідністю захисту потерпілих осіб, число яких зростало. За повідомленням заступниці міністра внутрішніх справ України Катерини Павліченко, в 2021 році заявляли до Національної поліції про домашнє насильство на 56% більше громадян, ніж у 2020-му. Відтак було і складено на 10% більше адміністративних протоколів та винесено на 19% більше термінових заборонних приписів щодо кривдників [60].

Тенденція зменшення звернень щодо домашнього насильства від початку дії правового режиму воєнного стану відображена в дослідженні «Домашнє насильство в Україні: реагування в умовах війни», що було презентовано у вересні 2022 року. Так, за наведеними у ньому даними, у першому півріччі 2022 року Національною поліцією України було зафіксовано менше звернень з приводу домашнього насильства на 27,5%, ніж в аналогічний період 2021 року, а відтак і кількість винесених термінових заборонних приписів стосовно кривдника теж зменшилася на 43%. Кількість виявлених поліцейськими випадків домашнього насильства зменшилася на 36% [61].

У той же час у 2023 році були повідомлення про певне зростання кількості звернень щодо домашнього насильства [62].

Домашнє насильство в період війни набуло більш загрозливих форм, стало тяжчим на характером і наслідками. Офіс Генерального прокурора України повідомив про зростання кількості злочинів, пов'язаних з домашнім насильством. Крім психологічних причин такої поведінки (вони не є предметом нашого дослідження), тригером домашнього насильства стає значна кількість зброї у населення, що збільшилась порівняно з мирним часом. З початком війни особи, схильні до вчинення домашнього насильства, також отримали зброю, а отже, їм стало простіше домінувати над членами родини і близькими та вчиняти домашнє насильство. Війна спричинила більш жорстокі форми насильства.

Навіть у тих сім'ях, в яких раніше не відмічалися факти домашнього насильства, в період війни відносини загострилися, що в багатьох випадках і призводить до насильства. Науковці називають каталізаторами непорозуміннь у родинах воєнні дії, страх за життя, побоювання невизначеності майбутнього, втрата близьких, житла, майна, погіршення економічного та соціального становища, психоемоційне навантаження. До жінок, дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю як особливо вразливих до домашнього насильства категорій додалися внутрішньо переміщені громадяни. Останню категорію в даний час називають найпоширенішою [63, с. 117].

Подвійний вплив війни на собі відчувають діти, які «виявляються зручною «мішенню» для прояву негативних емоцій батьків; і таке насильство стає систематичним по відношенню до дітей, оскільки основний подразник – війна – нікуди не зникає» [64].

До військових чинників також додаються й *економічні*, що породжують економічне насильство стосовно рідних і близьких. Втрата роботи, безробіття, як наслідок, відчай штовхають на насильницькі дії в родині. Тому сприяє й відсутність свідків і навіть сусідів, які раніше могли виступали запобіжником домашнього насильства [65].

Детальне дослідження статистичних показників домашнього насильства в умовах війни, його причин і умов дозволяє дійти висновків про існування прихованого насильства. Так, Н. Мілорадова стверджує, що причинами, за яких люди не звертаються по юридичну допомогу, є зумовлені війною бар'єри. Серед таких перешкод вона зазначила наступні: постраждала особа нівелює проблему домашнього насильства, бо воно «не на часі», є більш значимі загрози й проблеми: безпека, житло, робота, діти, нове місце проживання, нове оточення тощо; або ж постраждала особа знаходиться в тимчасовій окупації чи в зоні бойових дій, а отже, й немає доступу до базових послуг, що надають на підконтрольній Україні території; або особа виїхала за межі країни, має

іншомовне середовище та не орієнтується, як їй себе захистити, до кого звертатися за допомогою [66, с. 208]. Крім того, фактом є об'єктивно неналежне реагування працівників поліції на випадки домашнього насильства, оскільки вони залучаються до виконання інших функцій.

Аналогічних висновків дійшла й В. Руфанова, назвавши найбільш значимі фактори, що вплинули на динаміку домашнього насильства в умовах дії правового режиму воєнного стану. Це – обмеженість постраждалих осіб у пересуванні; вимушена зміна місця проживання і відсутність поінформованості про суб'єктів, які можуть надати допомогу; матеріальна та фізична залежність особи від кривдника; відсутність суб'єктів допомоги та захисту постраждалим на окупованій території, нікуди звернутися за допомогою; неповідомлення про факти насильства, оскільки постраждалі особи вважають, що поліція під час воєнного стану зайнята іншими від більш «серйозними», на їх думку, справами; відсутність свідків або їх небажання давати свідчення, нібито, щоб не втручатися в справу іншої сім'ї; неможливість встановити систематичність вчинення кривдником домашнього насильства з причини, що кривдник дає пояснення щодо останнього зафіксованого факту, який підтверджується працівниками поліції або медичними працівниками [67, с. 182 - 183].

Ситуація обтяжується факторами перебування кривдників на службі у Збройних Силах України, а отже проблематичністю притягнення до відповідальності. У зв'язку з внутрішнім переміщенням ускладнюється або унеможлиблюється виконання термінових заборонних приписів кривдниками. Будівлі притулків для потерпілих від домашнього насильства у період дії воєнного стану стали використовуватися для інших цілей, щоб розмістити людей, які втратили житло. Деякі будівлі були частково або повністю зруйновані. А це нівелювало можливість повноцінного захисту потерпілих осіб.

Відзначимо, що під час війни проблематика домашнього насильства, дійсно, відійшла на другий план. Це підтверджує статистика звернень до

мобільних бригад на Сході України: у квітні 2022 року громадяни зверталися за психологічною підтримкою (37%), гуманітарною допомогою (17%), евакуацією (17%), тимчасовим притулком (8%), і лише після цього – за психосоціальною допомогою у випадках вчинення домашнього насильства (4%).

Таким чином, можемо припустити, що під час дії воєнного стану навряд чи зменшилися випадки домашнього насильства. Але з огляду на об'єктивні та суб'єктивні фактори унеможливлено їх належну фіксацію. Спрогнозуємо, що у післявоєнний період відбудеться приріст показників домашнього насильства. А значить, це потребуватиме вироблення ефективних засобів протидії.

Дослідники стверджують, що й у мирний час існували причини, що перешкоджали постраждалим особам звертатися за допомогою та захистом до уповноважених органів. Серед них – зневіра – 43%; небажання, щоб дізнались інші люди – 34% ; побоювання, що це викличе ще більше насильства - 28; побоювання, що таке звернення спричинить дітям психологічну травму – 22% – жінок, до 11% – чоловіки [68].

Отже, на рівень домашнього насильства впливають правові, економічні (фінансові), адміністративно-організаційні, військові, соціальні чинники як зовнішні фактори, що є основними або непрямими причинами цього явища. Також назвемо і суб'єктивні детермінанти – психологічний стан, емоційна нестабільність, девіантна поведінка як наслідок виховання тощо, спотворені традиційні цінності («б'є – значить кохає»), релігійні переконання та сімейні (родинні) сценарії поведінки.

Домашнє насильство як протиправне явище притаманне різним суспільствам, будь-то демократичні держави чи тоталітарні. Це підтверджує факт закріплення в законодавстві країн світу положень про домашнє насильство та відповідальність за нього. Приміром, у відповідності до законодавства Великої Британії домашнє насильство розуміється як «будь-який інцидент або модель випадків контролю, примусової чи загрозової поведінки, насильства чи

жорстокого поводження між дорослими, які є або були співмешканцями, або щодо членів сім'ї незалежно від статі чи сексуальності, що може проявлятися як психологічне, фізичне, статеве, фінансове та емоційне зловживання» [69]. М. Легенька, аналізуючи Закон Португалії щодо протидії насильству у сім'ї, відзначила, що «домашнє насильство – це злочин і класифікується як фізичне чи психологічне жорстоке поводження з подружжям, неповнолітньою особою або інвалідом» [70, с. 116]. В Австрії домашнім насильством вважається «будь-який протиправний фізичний напад, погіршення стану здоров'я чи посягання на свободу іншого з умислом, незалежно від того, чи відбуваються дії в межах або поза межами спільного домогосподарства» [71]. У Законі Албанії «Про заходи протидії насильству у сімейних стосунках» домашнє насильство визначено як «будь-яка дія насильницького характеру, що відбувається між людьми, які перебувають або перебували у сімейних відносинах» [72, с. 155].

В Індії правове явище, що в більшості країн називається домашнім насильством, визначено як «побутове насильство»; під ним розуміють насильство, яке виникає між двома людьми в сім'ї: може бути по відношенню до чоловіка або дружини, дочки або сина, батьків, бабусь та дідусів [73, с. 212–213].

У загальному розумінні насильство тлумачиться як свідоме, навмисне застосування різних форм примусу стосовно груп людей, особистостей, класів, націй і інших соціальних груп, обмеження свободи [74, с. 40–41].

Насильство походить від латинського слова «violentia» та означає «стихійний та некерований прояв сили на протиправу поняттю законного і нормального використання сили інститутом держави» [75, с. 35–36]. У тлумачному словнику української мови насильством вважається: 1) застосування фізичної сили до будь-небудь; 2) застосування сили для досягнення будь-небудь; 3) примусовий вплив на когось або щось [76].

Під насильством розуміють вплив у протиправний спосіб на людину всупереч її волі. Це діяння може мати фізичний, сексуальний, психологічний або

економічний характер, бути спрямованим на потерпілого проти його волі. Воно також може проявлятися в погрозі застосування насильства.

Насильство, що є предметом розгляду у цій науковій праці, характеризується як домашнє. Перш за все, воно пов'язане із сімейними (родинними) відносинами, але не обмежується ними. Домашнє насильство відрізняється від інших проявів насильства тим, що вчиняється близькими людьми (родичами або членами сім'ї), що мають тісні стосунки, будь-то кровні, емоційні, шлюбні, інтимні, господарські або інші.

Категорія «домашнє насильство» окреслена, перш за все, через розуміння суб'єктів, на яких поширює дію Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [77], та відповідно через суспільні зв'язки між ними. При чому факт спільного проживання не виконує визначальної ролі для кваліфікації діяння як домашнього насильства. До таких осіб віднесено: подружжя; колишнє подружжя; наречених; матір (батька) або дітей одного з подружжя (колишнього подружжя) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їх батьків та дітей; осіб, які мають спільну дитину (дітей); батьків (мати, батько) і дитину (дітей); діда (бабу) і онука (онуку); прадіда (прабабу) і правнука (правнучку); відчима (мачуху) і пасинка (падчерки); рідних братів і сестер; інших родичів: дядька (тітку) та племінника (племінницю), двоюрідних братів і сестер, двоюрідного діда (бабу) та двоюрідного онука (онуку); дітей подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; опікунів, піклувальників, їхніх дітей та осіб, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; прийомних батьків, батьків-вихователів, патронатних вихователів, їхніх дітей та прийомних дітей, дітей-вихованців, дітей, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя. (ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Домашнє насильство тлумачиться в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» як комплексне поняття, в якому можна виокремити його складові.

По-перше, закріплено види діяння – це дія чи бездіяльність або погрози вчинення діяння. По-друге, перелічено можливі його прояви – фізичне, сексуальне, психологічне або економічне насильство. По-третє, кривдник зв'язаний з постраждалою особою сімейними, родинними, подружніми (колишніми чи теперішніми) відносинами, або відносинами спільного проживання. По-четверте, місце проживання кривдника та постраждалої особи можуть бути спільним, однією сім'єю, або окремим.

Визначення домашнього насильства в національному законодавстві відповідає тому, що зафіксовано у ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Але Стамбульська конвенція закріплює домашнє насильство через категорію «акти насильства», що можуть носити характер фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства. Поняття «акт» в українській правовій системі здебільшого застосовується для окреслення тих рішень/дій, які приймають/вчиняють представники державної або муніципальної влади. Отже, для національного законодавця більш прийнятною стала категорія «діяння», через яку в деліктному законодавстві описані склади протиправної поведінки. Зв'язаність «лоном сім'ї чи межами місця проживання або статусом подружжями (колишнього чи теперішнього), або партнерами, незалежно від проживання правопорушника у тому самому місці, що й жертва, чи ні, або незалежно від проживання правопорушника у тому самому місці, що й жертва, чи ні» так само є ознакою домашнього насильства за Стамбульською конвенцією. Отже, тлумачення домашнього насильства в національному законодавстві цілком співпадає з тим, що закріплено в базовому міжнародному договорі щодо протидії домашньому насильству.

Науковці також здійснюють доктринальне тлумачення домашнього насильства, доповнюючи законодавчо закріплену категорію окремими ознаками. Так, Г. Горбова і В. Галуцько описують домашнє насильство через вчинюваний свідомо протиправний вплив, що здійснюється одним (декількома) членом (членами) сім'ї, який (які) має (мають) значні переваги перед іншим членом сім'ї, при чому вказуючи на порушення конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина та завдання моральної шкоди, шкоди фізичному чи психологічному здоров'ю [11, с. 26].

О. Ковальова та А. Берендєєва, аналізуючи сутність і прояви домашнього насильства, виокремили ознаки цього протиправного явища: діяння кривдника є протиправним, тобто суперечити нормам чинного законодавства, порушує права і свободи людини, завдає або може завдати шкоду; має циклічний характер; виражає прагнення кривдника встановити контроль та продемонструвати владу; вчиняється щодо певного кола осіб, на яких поширюється дія законодавства про протидію домашньому насильству [78, с. 9]. Такі доктринальні характеристики ознак домашнього насильства доволі часто відображають судді в судових рішеннях по справах про домашнє насильство.

Інші дослідники до основних ознак домашнього насильства відносять наступні його характеристики: попередній намір, тобто здійснення насильства умисно; унеможливлення ефективного самозахисту; порушення прав і свобод особи, щодо якої вчиняється насильство; спричинення особі шкоди [79, с. 70].

Погоджуючись у цілому з виокремленням таких ознак домашнього насильства, конкретизуємо ці положення. *По-перше*, домашньому насильству притаманна ознака протиправності, адже закон закріплює заборону вчиняти насильницькі дії, а також встановлює відповідальність за це. *По-друге*, домашнє насильство посягає на права та свободи особи; найбільш значимі з них гарантовані Конституцією України та міжнародними актами. *По-третє*, домашнє насильство вчиняється з умислом, причому його форма – прямий чи

непрямий – не має кваліфікуючого значення. *По-четверте*, воно завдає або може завдати шкоду постраждалій особі; шкода може носити різний характер – психологічний, фізичний, матеріальний тощо. *По-п'яте*, кривдник і постраждала особа зв'язані особливими відносинами – вони або є членами сім'ї чи родичами, які спільно проживають, або ж є колишнім подружжям, або іншими особами, яких пов'язує спільне проживання. *По-шосте*, домашнє насильство – це діяння, що може проявлятися як через дії, так і через бездіяльність; але крім цього, домашнім насильством є також погрози вчинення фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства. *По-сьоме*, кривдник через насильство домінує над постраждалою особою або контролює її.

Щодо ознаки циклічності, то вона означає повторюваність. Натомість, для кваліфікації домашнього насильства як адміністративного правопорушення, ця ознака не в будь-якому разі є властивою для цього протиправного діяння.

Домашнє насильство може проявлятися в чотирьох формах: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне. Найчастіше воно виражається через поєднання кількох протиправних впливів на особу і може поєднувати в собі не один з його проявів.

Економічним вважається таке насильство, що проявляється через умисне позбавлення житла, коштів, їжі, одягу, іншого майна, документів, можливості користуватися ними, залишення без догляду або піклування, перешкоджання щодо отримання необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати або примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Таке насильство небезпечне, оскільки «умисне захоплення або ненадання одним членом сім'ї майна чи коштів, на які інший член сім'ї має право за законом, може спричинити смерть, фізичну чи психічну шкоду» [80]. Але факт економічного насильства не обов'язково пов'язаний із матеріальним і фінансовим забезпеченням родини. На це звернула

увагу Т. Марценюк, стверджуючи, що економічне насильство в сім'ї не залежить від рівня економічного благополуччя родини [81, с. 24].

О. Харитонова доповнює зміст економічного насильства власним розумінням його проявів. Вчена вважає, що це може бути «відмова в утриманні дітей або непрацездатних членів сім'ї, приховування доходів, витрата сімейних грошей із самостійним прийняттям більшості фінансових рішень та неврахування потреб партнера» [82, с. 43].

Вважаємо, що економічне насильство доволі схоже з психологічним, адже являє собою діяння, що спрямовані на вплив (керування) поведінкою потерпілої особи чи обмеження її економічних свобод.

Психологічне насильство проявляється через словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування або інші діяння, що спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку інших осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи (п. 14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Психологічне насильство має одноразовий або систематичний характер, проявляється в грубому чи образливому ставленні.

Наступною формою домашнього насильства є сексуальне насильство, що включає діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи за відсутності її згоди або стосовно дитини незалежно від наявності її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з іншою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, в тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності (п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). За вчинення сексуального насильства настає кримінальна

відповідальність. Факти сексуального насильства не є підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Фізичне насильство охоплює такі дії, як ляпаси, штовхання, стусани, щипання, кусання, шмагання, незаконне позбавлення волі, мордування, нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру. Проявами фізичного насилля також є також хапання, стусани, укуси, катування, кидання предметів у бік жертви, примус до вживання алкоголю, насильницьке, поза волею особи, утримання в приміщенні тощо.

Окрім закріпленої в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» класифікації домашнього насильства за його проявами, можна поділити ці протиправні діяння на види, поклавши в основу такого розподілу й інші критерії.

Так, Н. Яцук і О. Говоруха-Федорова за ознакою тривалості дій розрізняють домашнє насильство як діяння одиночні, систематичні та такі, що тривають роками [83].

Крім того, в науковій літературі називають такі основні види домашнього насильства: насильство, яке відбувається між подружжям; насильство батьків щодо дітей; насильство, яке відбувається щодо немічних людей [84, с. 123].

Відмітимо, що остання позиція не в повній мірі відображає розподіл на види домашнього насильства за підставою характеру відносин між кривдником і постраждалою особою та їх правовим статусом і фактичним положенням. Можемо доповнити класифікацію домашнього насильства за цієї підставою таким розподілом: насильство, яке здійснюється повнолітнім кривдником над повнолітньою постраждалою особою; насильство, яке здійснюється дитиною над дитиною; насильство, яке здійснюється дитиною над повнолітньою особою; насильство, що здійснюється над особою, яка є матеріально або інших чином

залежною від кривдника; насильство, яке здійснюється щодо осіб похилого віку; насильство, що проявляється через дії особи, її бездіяльність або погрози вчинити такі протиправні діяння.

Таким чином, будучи протиправним діянням, домашнє насильство може проявлятися в різноманітних формах. Але в будь-якому разі такому насильству приманні ознаки, що закріплені в законодавстві та характеризують діяння саме як домашнє насильство.

1.3. Адміністративно-правове регулювання протидії домашньому насильству

Результативність протидії домашньому насильству, не в останню чергу, залежить від стану правового регулювання його запобіганню та протидії. Під результативністю правового регулювання розуміють нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою упорядкування, охорони, розвитку щодо суспільних потреб, здійснюваний за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів) [85, с. 402].

В юридичній науці категорія «правове регулювання» є однією з ключових, базових. А. Андрєєв тлумачить її як забезпечення за допомогою сукупності юридичних засобів правового впливу на суспільні відносини [86, с. 125]. О. Петришин вказує, що це – процес дії, що відбувається за допомогою правових норм та інших юридичних засобів, і спрямований на поведінку людей, мета якого – упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин [87, с. 211]. О. Куракін окреслив функціональний підхід до правового регулювання, зробивши акцент на важливих якісних характеристиках, в яких відображається його соціальна сутність і призначення, закріплюються цілі та завдання [88, с. 57].

Дослідники Г. Горбова та В. Галуцько конкретизували розуміння адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї,

зазначивши, що це – система адміністративно-правових засобів, що в межах компетенції використовуються суб'єктами публічної адміністрації, які уповноважені на протидію насильству в сім'ї; їх спрямування полягає у здійсненні впливу на суспільні відносини, мета якого – забезпечення конституційних прав та законних інтересів людини і громадянина [11, с. 31].

Погоджуючись із такими концептуальними підходами, зазначимо, що розглядати питання правового регулювання протидії домашньому насильству доцільно з позицій юридичної сили законодавчих актів або ж їх правової ієрархії. Такий підхід має не лише теоретичне значення, але здебільшого – практичне, адже дозволяє побудувати систему нормативно-правових актів, що стосуються протидії домашньому насильству, розміщуючи їх за ознакою юридичної сили.

Для дослідження цього питання в нагоді будуть приписи прийнятого 24 серпня 2023 року Закону України «Про правотворчу діяльність» [89]. І хоча цей Закон буде введено в дію через один рік із дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, він є чинним, що дозволяє брати до уваги правила, в ньому вміщені.

У ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» наведено визначення юридичної сили нормативно-правових актів як їх властивості, що є основою для визначення ієрархічної підпорядкованості у системі нормативно-правових актів. В основу ієрархічної побудови системи нормативно-правових актів закладено засади конституційного ладу в Україні, компетенцію та територіальну юрисдикцію суб'єкта правотворчої діяльності, визначені Конституцією України та (або) законом. Отже, з урахуванням ієрархічності окреслена система нормативно-правових актів, до якої належить Конституція України; чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; закони України; постанови Верховної Ради України; укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Національного банку України; накази міністерств;

нормативно-правові акти інших державних органів; постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим; акти обласних державних адміністрацій; накази міністерств Автономної Республіки Крим; акти Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій; акти районних державних адміністрацій; акти органів місцевого самоврядування.

Очевидно, що не всі ці нормативно-правові акти здійснюють правове регулювання у сфері протидії домашньому насильству. Але саме на такому підході ми зробимо аналіз системи нормативно-правових актів, що дотичні до розглядуваної нами проблематики.

Хоча Основний Закон України не містить положення про протидію домашньому насильству, проте декларує низку ідей, на реалізацію яких мають бути спрямовані законодавчі акти про протидію домашньому насильству. У статті 3 Конституції України [90] закріплено найважливіше положення, що закладене в основу протидії домашньому насильству, - про соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості й безпеки; про спрямованість діяльності держави на забезпечення прав і свобод людини; про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність; про обов'язок держави утверджувати права та свободи людини.

Стаття 21 Конституції України закріплює рівність людей у своїй гідності та правах. Основний Закон гарантує рівність конституційних прав і свобод, рівність громадян перед законом (ст. 24). Однією із засадничих конституційних ідей визнано недискримінацію як заборону привілеїв чи обмежень. Встановлена заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Кожній людині гарантована свобода та особиста недоторканність.

Отже, Конституція України, по суті, запроваджує принцип відповідальності держави перед людиною, встановлює зобов'язання дбати про забезпечення та захист прав людини. Основний Закон України має

людиноцентричний характер. У науковій літературі стверджується, що «людиноцентризм, що є панівним у концепціях і доктринах, втілюється в правові норми, призначені для впорядкування суспільних відносин при реалізації приватними особами прав і виконання обов'язків» [91].

На шляху запровадження ефективних способів протидії домашньому насильству Україна ратифікувала низку міжнародних договорів, дотичних до досліджуваної нами сфери. Базовими документами, які встановлюють засади, на яких ґрунтується правове регулювання протидії домашньому насильству, є акти міжнародно-правового характеру, в яких визначені гарантії основних прав і свобод людини і громадянина. Серед них Загальна декларація прав людини від 20 грудня 1948 року [92], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року [93], Міжнародна конвенція про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року [94], Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року [95], Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року [96], Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року [97], Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Факультативний Протокол до неї від 6 жовтня 1999 року [98] та інші. Зазначені міжнародні правові акти спрямовані на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, протидію будь-якому насильству, зокрема, й домашньому насильству.

Організацією Об'єднаних Націй (ООН) було розроблено рекомендації країнам-членам ООН про модельне законодавство щодо протидії домашньому насильству. Так, 2 лютого 1996 р. Комісія ООН із прав людини прийняла Типовий (модельний) закон ООН про домашнє насильство [99]. В ньому закріплені рекомендації державам, що стосуються вдосконалення законодавчої бази щодо боротьби з домашнім насильством. Крім того, документ містить визначення насильства, окреслює його форми, деталізує механізм подання заяв потерпілими,

визначає права та обов'язки компетентних у питаннях протидії насильству суб'єктів, а також закріплює заходи екстреної та планової допомоги постраждалим особам.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок була прийнята 18 грудня 1979 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №34/180 і дотепер є універсальним документом у сфері захисту та забезпечення прав жінок. Її учасницями стали вже понад 180 держав світу. Ратифікована Конвенції Указом Президії Верховної Ради УРСР від 24 грудня 1980 р. Україна підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, ухваленими Українською РСР до проголошення незалежності України у Законі України «Про правонаступництво України» [100]. Отже, відповідно до Конституції України, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок стала частиною національного законодавства України, що підлягає застосуванню всіма органами державної влади.

Україна ратифікувала в 1997 році Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [101]. Саме у цьому документі зроблено акцент на зобов'язанні держави забезпечувати основні права і свободи людини.

Ратифікація цієї Конвенції створила для держави два типи зобов'язань:

- негативні, що розуміються як обов'язок держави в особі її органів утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на порушення прав людини;
- позитивні, що передбачають обов'язок держави та її органів вживати заходів для гарантування прав людини, зокрема, захищати від дій третіх осіб.

Ми поділяємо позицію А. Бадида і В. Лемака стосовно позитивних зобов'язань держави, які запропонували звести їх до наступного: 1) прийняття законодавства; 2) усунення «юроидичних перешкод» у законодавчому регулюванні в сфері; 3) підтримання інфраструктури правопорядку; 4) здійснення державою конкретних адміністративних заходів; 5) розв'язання

комплексних суспільних проблем, окреслентх ЄСПЛ як «структурні проблеми» певної держави (адміністративної практики) [102, с. 44 - 46].

Для цілей протидії домашньому насильству найбільш значимими є вимоги щодо здійснення правового регулювання, що гарантує права людини, втілює принцип недискримінації; щодо запровадження засобів ефективного правового захисту, в тому числі процедури для оскарження рішень і дій органів публічної влади; щодо створення та забезпечення функціонування органів державної влади та інших спеціалізованих суб'єктів, наділених повноваженнями щодо протидії домашньому насильству.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (або Європейська конвенція) є одним із найважливіших міжнародних актів, який вміщує каталог основних прав людини. Проте в цьому документі відсутня окрема стаття про домашнє насильство. В той же час домашнє насильство як протиправне діяння може порушувати права особи, гарантовані Європейською конвенцією. Такий висновок слідує з аналізу практики Європейського Суду з прав людини, через яку положення Конвенції тлумачаться.

По-перше, це *право на життя*, гарантоване ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у рішенні по справі «Опуз проти Турції» від 9 червня 2009 року [103] констатував існування різних форм домашнього насильства – від фізичного насильства до психологічного. У згаданій справі ЄСПЛ установив порушення ст. 2 Конвенції, мотивуючи свою позицію тим, що органи державної влади місцевого рівня мали б передбачити, що чоловік заявниці готувався скоїти напад зі смертельними наслідками, проте не проявили належну сумлінність, аби запобігти нападу, що стався після чисельних погроз убивством, ножових поранень, наїзду на заявницю та її матір автомобілем. Як наслідок, чоловік заявниці вчинив убивство, вистріливши з вогнепальної зброї.

По-друге, це *заборона катування*, передбачена ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. ЄСПЛ тлумачить фізичні прояви домашнього насильства у контексті цієї статті, тобто як серйозне порушення прав людини.

У справі «Опуз проти Туреччини» також Суд вперше визнав порушення ст. 14 (*заборона дискримінації*) Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод разом зі ст. ст. 2 і 3, відзначивши факт, що жінки є найбільшою групою постраждалих від домашнього насильства. Серед іншого, ЄСПЛ вказав, що пасивність національної судової системи створила сприятливу дискримінаційну атмосферу. ЄСПЛ визнав насильство, від якого потерпали заявниця та її мати, гендерно зумовленим та дискримінаційним характер, що було спрямовано проти жінок.

Серед прав, гарантованих Конвенцією, на які може зазіхати домашнє насильство, закріплене у ст. 8 *право на повагу до приватного і сімейного життя*. У справі «Гайдукова проти Словаччини» [104] ЄСПЛ відзначив недостатність заходів як відповідь на протиправну поведінку колишнього чоловіка заявниці. Також ЄСПЛ відмітив, що неухвалення національними судами припису про його примусове лікування в психіатричному закладі стало порушенням позитивних зобов'язань держави. Суд зауважив, що постійних погроз колишнього чоловіка заявниці було достатньо для впливу на психологічне здоров'я заявниці, навіть якщо б їх не реалізував. А отже, така ситуація потребувала захисту з боку держави, щоб гарантувати заявниці право на приватне життя.

Таким чином, домашньому насильству властивий дискримінаційний характер по відношенню до постраждалої особи. Воно порушує ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки спричиняє дискримінацію особи за ознакою статі, майнового стану тощо.

Неспроможність забезпечити належний захист від домашнього насильства як порушення позитивного зобов'язання держави було констатовано

Європейським судом з прав людини у низці його рішень – «ES та інші проти Словаччини» [105], «Дживек проти Туреччини» [106], «Белшан проти Румунії» [107] та деяких інших.

У 2020 році ЄСПЛ ухвалив рішення у справі «Левчук проти України» [108]. Заявниця у цій справі – громадянка України – стверджувала, що національні суди не ухвалювали рішення про виселення її колишнього чоловіка, що спричинило ризик для неї та її неповнолітніх дітей щодо подальшого знущання з боку колишнього чоловіка. Громадянка Левчук (заявниця у справі) повідомила, що вона зазнавала фізичного насильства впродовж тривалого часу, включаючи залякування, отримувала погрози від колишнього чоловіка, з яким вона мусила в силу різних причин спільно проживати у квартирі. Такі події вплинули на її фізичну та моральну недоторканість. А отже, громадянка Левчук заявляла про невиконання Україною зобов'язань щодо захисту приватного життя у розумінні статті 8 Конвенції.

Це рішення стало першим проти України рішенням ЄСПЛ, у якому Суд оцінював, чи забезпечила держава захист особи від домашнього насильства. ЄСПЛ у своєму рішенні дійшов висновку про порушення Україною позитивних зобов'язань щодо захисту прав людини на повагу до приватного життя (ст.8) і присудив заявниці компенсацію завданої моральної шкоди. У даному рішенні ЄСПЛ зауважив, що фактом відмови у задоволенні позову про виселення колишнього чоловіка національні суди продемонстрували нездатність всебічно проаналізувати ситуацію й оцінити ризик потенційного насильства щодо заявниці та дітей. Крім того, факт тривалості судового провадження (понад два роки) наражав на ризик подальшого насильства. ЄСПЛ констатував, що такий підхід до вирішення судової справи не відповідає позитивному зобов'язанню держави щодо забезпечення ефективного захисту заявниці від домашнього насильства [109].

Ще на одну проблему, що висвітлила ця справа, звернула Т. Фулей – стосовно застосування положень Житлового кодексу Української РСР, що вже є ідеологічно застарілими для сучасних умов, а це є перешкодою доступу до правосуддя [110, 62, с.186].

В іншому рішенні – «Володіна проти Росії» [111] – Європейський Суд з прав людини окреслив головні елементи позитивного обов'язку держави щодо забезпечення ефективного захисту від домашнього насильства. До них віднесені наступні вимоги: (1) створення та застосування адекватної правової бази, яка ефективно захищає від неналежного поводження з боку приватних осіб; (2) зобов'язання вживати розумні заходи, що могли б очікувати особи для запобігання реальному та негайному ризику неналежного поводження, про що влада знала або мала знати; (3) зобов'язання проводити ефективні розслідування, коли було висунуто обґрунтовану скаргу про неналежне поводження.

Отже, будучи частиною національного законодавства, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод зобов'язує держави розробляти та ефективно застосовувати механізми захисту осіб від домашнього насильства. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях формує європейські стандарти протидії домашньому насильству. Врешті й проблема домашнього насильства перестала вважатися приватною і розглядається як глобальна, завдяки рішенням Європейського суду з прав людини.

Рішення ЄСПЛ згідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [112] є джерелами права для суду при вирішенні справ. Відтак, висновки ЄСПЛ у справах, в яких здійснено оцінювання, чи порушено державою права людини, гарантовані Конвенцією про захист прав і основоположних свобод, є обов'язковими при притягненні особи до відповідальності за домашнє насильство, зокрема, адміністративної, а також при розгляді й вирішенні інших справ, в яких особа захищає себе від домашнього насильства в судовому порядку.

На початку 2000-х років Радою Європи був сформований документ, який визнавав насильство проти жінок порушенням прав людини і формою дискримінації. Він отримав назву Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Ця конвенція була відкрита для підписання європейськими країнами 11 травня 2011 року у Стамбулі (Туреччина). Відтоді її почали називати Стамбульською конвенцією, що вже в багатьох суспільствах асоціюється зі стандартами та вимогами запобігання та протидії домашньому насильству. Стамбульську конвенцію описують як «золотий стандарт прав жінок, що є частиною прав людини, а також європейських цінностей» [113].

Україна підписала Стамбульську конвенцію однією із перших. Але ратифікувала її лише 20 червня 2022 року [114]. У той же час, Україна почала гармонізувати національне законодавство з вимогами Стамбульської конвенції ще з 2018 року.

Задекларовані у Стамбульській Конвенції цілі є більш широкими, ніж попередження і протидія домашньому насильству. Її зміст спрямований на захист жінок від усіх форм насильства, забезпечення ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок, розроблення політик та заходів для захисту жертв насильства та надання їм допомоги; заохочення співробітництва між державами у цих сферах.

Стамбульська конвенція створює умови для формування країнами – учасницями універсального законодавчого підґрунтя в питаннях боротьби з домашнім насильством. Варто зазначити, що Конвенція також створює інструменти для його запобігання та профілактики шляхом запровадження програм для реабілітації не лише постраждалих, але й кривдника; формує механізми моніторингу, оцінки політики й заходів для запобігання, боротьби зі всіма формами насильства.

У наукових публікаціях називають 3 важливих причини ратифікації Стамбульської Конвенції – політичне, фактичне і правове [115]. Політична

складова зводиться до виконання умов вступу України до Європейського Союзу. Стамбульська конвенція слугує фактичною підставою для захисту та протидії домашньому насильству не лише щодо жінок, а будь-якої людини, яка зазнала насильства в лоні родини. З точки зору правової ратифікація Стамбульської конвенції означає, що факт вчинення домашнього насильства одразу буде вважатися кримінальним злочином.

Україна вже більш як 20 років тому почала впроваджувати європейські стандарти протидії домашньому насильству у національне законодавство. Так, забезпечуючи реалізацію норм Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні 15 листопада 2001 року було прийнято Закон «Про попередження насильства в сім'ї» [116], а згодом – 7 січня 2018 року – Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У зв'язку з цим було внесено до Кодексу України про адміністративні правопорушення [117] зміни у статтю 173-2 «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування».

Нині Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» став основоположним актом національного законодавства у сфері протидії домашньому насильству. Його значимість обумовлена юридичним змістом його приписів, якими визначено суб'єктів протидії домашньому насильству; регламентовано порядок їх взаємодії; закріплені форми домашнього насильства; закріплено необхідність створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; окреслено процедуру надання захисту та допомоги постраждалим особам; закріплено їх права тощо.

Закон України «Про Національну поліцію» [118] регламентує діяльність поліцейських, яка включає також і здійснення заходів протидії домашньому

насилльству, покладаючи на цей орган завдання охорони прав і свобод людини, надання поліцейських послуг, що полягають у допомозі особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій її потребують.

У цьому законодавчому акті закріплено принципи, що покладені в основу правового регулювання діяльності поліції, визначені види поліцейських заходів, які можуть застосовуватися до кривдника при вчиненні домашнього насилльства, окреслено порядок їх реалізації, визначені вимоги до таких заходів, як-то: законність, необхідність, пропорційність та ефективність.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) встановлено адміністративну відповідальність за домашнє насилльство. Відповідний склад проступку описано в ст. 173-2 КУпАП. Крім того, в цьому законодавчому акті містяться приписи про порядок притягнення осіб до адміністративної відповідальності, зокрема, й застосування заходів забезпечення провадження, а також про виконання постанов про накладення адміністративних стягнень. Отже, в системі законодавства про протидію домашньому насилльству КУпАП відведена роль адміністративно-деліктного закону.

Закон України «Про соціальні послуги» [119] встановлює підстави та порядок надання соціальних послуг особам або сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. До чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини, цим Законом прямо віднесено домашнє насилльство. Спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насилльства, є надавачами соціальних послуг. Низка базових соціальних послуг спрямована на захист та допомогу постраждалим від домашнього насилльства, серед них - надання притулку, консультування, представництво, інформування. Закон України «Про соціальні послуги» також встановлює, що таке рішення про обов'язкове надання соціальних послуг, як проходження індивідуальних корекційних програм, приймається стосовно осіб, які вчинили домашнє

насильство. Важливим положенням цього Закону є припис про неможливість відмови в наданні соціальних послуг постраждалим від домашнього насильства та неможливість припинення надання таким особам соціальних послуг.

Зазначені законодавчі акти є, на наш погляд, найбільш значимими для врегулювання діяльності з протидії домашньому насильству. Але ними не обмежується система законодавчих актів у розглядуваній сфері.

На виконання Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» органами виконавчої влади прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 затверджено Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі [120]. Цим актом визначено механізм взаємної діяльності уповноважених суб'єктів, що дозволяє забезпечити комплексний та інтегрований підхід до подолання насильства, реалізації прав постраждалих осіб, ефективного реагування на факти домашнього насильства, надання допомоги, захисту постраждалим, відшкодування заподіяної їм шкоди, належне розслідування фактів насильства, а також притягнення кривдників до відповідальності.

Кабінетом Міністрів України прийнято Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження [121]. Цей акт містить правила, за яким взаємодіють органи державної влади, органи місцевого самоврядування, заклади освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інші заклади та установи під час забезпечення захисту дітей, постраждалих від домашнього насильства, а також надається дітям необхідна допомога.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655 було затверджене Типове положення про притулок для осіб, які постраждали від

домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі [122]. У 2022 році Кабінет Міністрів України доповненнями до цієї постанови доручив низці органів державної влади різного рівня забезпечити територіальні громади притулками для осіб, постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

З метою забезпечення впровадження Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Кабінет Міністрів України постановою від 22 серпня 2018 р. № 654 затвердив Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі [123].

До нормативно-правових актів підзаконного характеру щодо протидії домашньому насильству також належать затвержені постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 824 [124] Типове положення про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі та Типове положення про спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

Кабінет Міністрів України ухвалив Порядок формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі [125], що забезпечило виконання Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в частині функціонування реєстру.

Наступна ієрархічна ланка системи законодавчих актів, які регламентують протидію домашньому насильству, охоплює акти центральних органів виконавчої влади. Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [126] лише міністерства наділені повноваженнями приймати нормативно-правові акти. Обумовлено такий підхід тим, що завдання

формування державної політики покладено саме на міністерства як центральні органи виконавчої влади.

Серед органів виконавчої влади центрального рівня, що приймають нормативно-правові акти у сфері протидії домашньому насильству, - Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство охорони здоров'я України.

Так, наказом Міністерства внутрішніх справ України від 1 серпня 2018 року № 654 ухвалено Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника [127]. Це ж міністерство прийняло Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України [128], а також Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства [129].

Міністерство охорони здоров'я України затвердило Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги [130].

Міністерство соціальної політики затвердило Типову програму для кривдників [131] та Типову програму для постраждалих осіб.

Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства ухвалено спільним наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерством внутрішніх справ України [132].

Наказом Міністерства соціальної політики України 11 грудня 2018 року № 1852 [133] створено Державну установу «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей» та затверджено Положення про Державну установу «Кол-центр

Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей».

Органи виконавчої влади місцевого рівня та органи місцевого самоврядування не наділені повноваженнями унормувати діяльність із протидії домашньому насильству. Це органи переважно приймають рішення індивідуального характеру, якими забезпечується виконання законодавства про домашнє насильства. А отже, констатуємо, що акти місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування не утворюють систему законодавства про протидію домашньому насильству.

Натомість, питання правового регулювання протидії домашньому насильству не може вважатися дослідженим всебічно без згадки про низку інших документів, що переважно носять рекомендаційний характер, та здійснюють вплив на формування національного законодавства про домашнє насильство. Це – Рекомендація № R (85) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про насильство в сім'ї» (1985 року) [134]; Рекомендація № R (90) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї» (1990 року) [135]; Рекомендація № R (91) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про невідкладні заходи у справах сім'ї» (1991 року) [136]; Декларація Організації Об'єднаних Націй про викорінення насильств щодо жінок (1993 року) [137]; Пекінська декларація і Платформи дій, прийняті під час IV Всесвітньої конференції з питань жінок (1995 року) [138]; Резолюція № S-23/3 «Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій», прийнята на 23-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 року) [139]; Рекомендація № Rec (2002 року) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про захист жінок від насильства» (2002 року) [140]; Рекомендація № 1582 (2002 року) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Домашнє насильство проти жінок» (2002 року) [141].

Такі документи отримали назву «актів м'якого права», оскільки не становлять собою частину національного законодавства, не є обов'язковими в правозастосуванні. Проте, вони спрямовують національні органи державної влади в певному напрямку при розробленні проєктів нормативно-правових актів, встановлюють принципові положення, на які рекомендують орієнтуватися в законотворчій діяльності.

Отже, законодавство про протидію домашньому насильству охоплює акти різної юридичної сили – правове регулювання здійснено в Конституції України, міжнародних актах, національних законах, на рівні підзаконних актів. Законодавство про протидію домашньому насильству утворює систему, яку можна побудувати залежно від юридичної сили нормативних актів:

- Конституція України, в якій закріплено основні права людини та гарантії їх реалізації та захисту;
- міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; частина з них (Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод) тлумачиться в рішеннях Європейського суду з прав людини, які, в свою чергу, застосовуються національними судами як джерела права;
- низка законів, спрямованих на протидію домашньому насильству, центральне місце серед яких відведено Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- підзаконні нормативно-правові акти, прийняті на виконання Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», до яких належать постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств..

Крім того, так звані «акти м'якого права» слугують підґрунтям для подальшого розвитку та вдосконалення законодавства у сфері протидії домашньому насильству.

1.4. Європейські стандарти протидії домашньому насильству та напрямки державної політики щодо їх впровадження в Україні

Обравши євроінтеграційний шлях, Україна імплементує в національне законодавство міжнародні стандарти протидії домашньому насильству. У 1993 році Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Декларацію про викорінення насильства щодо жінок, у якій закладено засадничі ідеї забезпечення прав жінок, рівності чоловіків і жінок, осуду з боку держави насильства щодо жінок, у тому числі домашнього.

Але найбільш значимим договором, у якому зафіксовані основні положення і правила, яких держава має дотримуватися, щоб забезпечити належне реагування на факти домашнього насильства, є Стамбульська конвенція, яка з 1 листопада 2022 року в Україні набула чинності. В наукових публікаціях стверджується, що «у країнах Європи вже сформована чітка позиція щодо сприйняття та розуміння необхідності об'єднання зусиль всіх країн світу у протидії проявам домашнього насильства, результатом якої є підписання у 2011 році Стамбульської конвенції» [142, с. 122]. Натомість, Україна продовжує пошук моделей імплементатії міжнародних стандартів протидії домашньому насильству в національне законодавство.

Інтеграція до Європейського Союзу, яка є одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України, потребує адаптації законодавства до стандартів ЄС. А тому Україна здійснює необхідні реформи, у тому числі в соціальній сфері, пріоритетне місце серед яких посідає захист прав та свобод людини та відповідальність держави за здійснення ефективної політики запобігання та протидії насильству, а також допомоги тим, хто її потребує.

В юридичній літературі відзначалося, що впровадження міжнародних, у тому числі європейських стандартів у сфері протидії домашньому насильству, відбувалося за 4-ма напрямками, кожен із яких пов'язаний із розробкою й

ухваленням документів, які безпосередньо або опосередковано дотичні до сфери протидії домашньому насильству: 1) визнання рівності прав жінок і чоловіків; 2) протидія дискримінації та насильству по відношенню до жінок; 3) визнання прав дітей, їх захист; 4) визнання домашнього насильства окремим видом насильства і боротьба з ним [143, с. 6].

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами була відкрита для підписання 11 травня 2012 року в Стамбулі (Туреччина).

Стамбульську конвенцію розроблено під егідою Ради Європи. Європейський Союз підписав її як міжнародна організація 13 червня 2017 року.

Стамбульська конвенція – це перший міжнародний юридично обов’язковий акт, що створює вичерпні законодавчі засади та підходи до боротьби з насильством проти жінок, а також орієнтований на запобігання та протидію домашньому насильству. Це комплексний акт, що охоплює низку заходів, які держави, що його підписали, мають впровадити в національне законодавство, щоб створити ефективні механізми запобігання та протидії домашньому насильству. Цей документ визнає насильство не тільки порушенням прав людини, а також і проявом дискримінації. Стамбульська конвенція зобов’язує держави криміналізувати діяння, що є домашнім насильством. Але крім того, пропонує залучати державні органи, установи, громадські організації до взаємодії та координації співпраці задля ефективної протидії цьому явищу.

Міжнародне законодавство встановлює межі, рамки та засади для національного законотворення, воно є орієнтиром у сфері протидії домашньому насильству. Імплементация до чинного національного законодавства норм міжнародного публічного права завжди привертала увагу науковців. Особливої значимості це питання набуває в умовах, коли Україна стає повноправним учасником євроінтеграційних процесів. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» [144] ратифікація міжнародних угод, що

стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, потребує приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм.

Стамбульська конвенція як документ, що закріпив високі цілі й завдання, є не лише інструментарієм захисту, а й, як влучно зазначила Н. Мамішова, «має символічний характер для ЄС в контексті спільного на європейському просторі бачення цінності забезпечення прав людини» [145, с. 65].

Г. Джагупов стверджує, що «ратифікація Україною Стамбульської конвенції дозволить привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, підтвердить обраний Україною шлях євроінтеграції та підійме авторитет держави в очах міжнародної спільноти» [146, с. 192].

Ратифікацією Стамбульської конвенції Україна підтвердила готовність забезпечити механізми захисту від домашнього насильства, а також співпрацювати у цьому напрямку з міжнародною спільнотою.

Цей міжнародний документ спрямований на створення державами умов для унеможливлення дискримінації, домашнього насильства та насильства щодо жінок. При цьому його ратифікація не вимагає внесення змін до Конституції України. І попри те, що він основним об'єктом захисту називає жінок як найбільш вразливу категорію осіб, у той же час передбачає інструменти захисту для всіх осіб, постраждалих від домашнього насильства, - жінок, чоловіків і дітей.

Ідея, яку міжнародна спільнота намагається донести через Стамбульську конвенцію, зводиться до тези, що «домашнє насильство перестає бути просто домашньою справою» [147, с. 192]. А це означає, що держави мусять здійснювати заходи, спрямовані на зміну законодавства та практик його застосування, робити акценти на захисті прав постраждалих. Не лише правова регламентація, а весь державний механізм має бути перебудований, щоб забезпечити ефективну протидію домашньому насильству.

Проблематика імплементації Стамбульської конвенції в національне законодавство отримала експертну оцінку з боку науковців, і перш за все, фахівців у сфері права [148; 149; 150]. Основні висновки щодо напрямків реалізації цього документу зводяться до наступного: збільшувати обізнаність суспільства; впроваджувати принципи рівноправності та протидії насильству через навчання, в тому числі в школах; здійснювати підготовку кадрів для виявлення насильства, надання допомоги особам, які зазнали насильства; запровадити програми навчання та лікування осіб, які вчинили домашнє насильство; координувати всі дотичні служби для забезпечення особі можливості отримати комплексну підтримку в одному місці .

Серед цілей Стамбульської конвенції виокремимо ті, що спрямовані на забезпечення адміністративно-правової протидії домашньому насильству. Це – 1) захист від домашнього насильства; 2) ліквідація домашнього насильства; 3) розроблення рамок для формування політики та заходів, необхідних для захисту всіх постраждалих від насильства та надання їм допомоги; 4) міжнародне співробітництво з метою ліквідації домашнього насильства; 5) забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та інституціям для ефективного співробітництва в напрямку ліквідації домашнього насильства.

Інноваційність Стамбульської конвенції полягає в тому, що її рамкова дія ґрунтується на чотирьох позиціях – так званих «стовпах» [82, с. 32]: 1) попередження насильства проти жінок і домашнього насильства; 2) захист постраждалих від домашнього насильства; 3) переслідування усіх, хто звинувачується у вчиненні актів домашнього насильства; 4) інтеграція політик та об'єднання зусиль різних суб'єктів (органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій тощо), залучення відповідних фінансових і людських ресурсів на належної імплементації підходів конвенції щодо викорінення насильства через впровадження сутнісної рівності між жінками та чоловіками в усіх сферах суспільного життя.

Аналіз змісту Стамбульської конвенції дозволив нам визначити засоби, які утворюють адміністративно-правовий механізм протидії домашньому насильству. До них віднесемо: профілактичне втручання та лікувальні програми (ст. 16), доступ до служб підтримки, в тому числі спеціалізованих (ст. 20 і ст. 22), допомога в індивідуальних (колективних) скаргах (ст. 21), створення притулків (ст. 23), телефонних ліній допомоги (ст. 24), заохочення повідомляти про випадки насильства (ст. 27), обмежувальні приписи (ст. 53) [151, с. 41].

Закріплені в Стамбульській конвенції заходи попередження по суті також мають й іншу спрямованість – протидію домашньому насильству. Такий висновок можна зробити із змісту ст. 16 цього документу «Профілактичне втручання та лікувальні програми», в якій вміщено зобов'язання для держав вживати заходи для запровадження і підтримки програм навчання осіб, які вчинили домашнє насильство, ненасильницькій поведінці. І хоча при цьому зазначається мета запобігання в подальшому насильницьких дій, що є цілком очевидним, але застосовується таке навчання до осіб, які вже вчинили домашнє насильство як засіб реагування на їх протиправну поведінку. Окреслений підхід поєднує в собі досягнення таких цілей через здійснення навчання осіб, які вже вчинили насильницькі дії, – відкоригувати поведінку особи на ненасильницьку, щоб в подальшому особа не вчиняла домашнє насильство. Отже, такі програми покликані реагувати на протиправну поведінку особи, а також забезпечувати спеціальну превенцію. На підтвердження позиції щодо віднесення програм для кривдників до заходів протидії домашньому насильству підкреслимо, що такі заходи не можуть застосовуватися до осіб, які не вчинили насильницькі дії; залучаються до таких програм лише особи, факт вчинення якими насильства вже доведено.

У ст. 18 Стамбульської конвенції закріплено зобов'язання держав щодо захисту всіх жертв від будь-яких подальших насильницьких діянь. Це потребуватиме здійснення ефективної взаємодії та співпраці між усіма

суб'єктами, що протидіють домашньому насильству, а також низкою інших – судовими органами, правоохоронними, місцевими та регіональними органами, а також неурядовими організаціями.

Важливою вимогою до держав для гарантування дієвості Стамбульської конвенції є створення умов для доступності постраждалих від домашнього насильства до загальних та спеціалізованих служб, які надають допомогу, юридичні та психологічні консультації, фінансову допомогу, житло, здійснюють навчання, підготовку та допомогу в пошуку роботи.

Іншим засобом захисту постраждалої особи є надання їй доступу до служб охорони здоров'я та соціальних служб. Для забезпечення дієвості таких служб держави повинні надати їм необхідні для цього ресурси, як-то: фінансові, організаційні, кадрові, що серед іншого, потребує й забезпечення підготовки відповідних спеціалістів.

Гарантією доступності допомоги для постраждалих осіб є створення спеціалізованих служб підтримки з урахуванням географічного розподілу. Крім того, такі служби мають бути організовані таким чином, щоб урахувати особливі потреби вразливих осіб, у тому числі дітей-жертв, але в той же час, й надати самостійність та економічну незалежність тим постраждалим особам, які здатні подбати про себе.

Досягненню цих цілей також сприятиме створення доступних та у достатній кількості притулків, необхідних для надання безпечного розміщення жертв, зокрема, жінок, їхніх дітей, а також надання їм дієвої допомоги. Стамбульська конвенція покладає на держави зобов'язання вживати заходів для забезпечення їх створення в необхідній кількості.

Стамбульська конвенція формує особливе відношення до дитини, постраждалої від домашнього насильства, в тому числі дитини – свідка такого насильства, що потребує застосування спеціальних заходів захисту з урахуванням найкращих інтересів дитини. Служби підтримки мають враховувати

їх права та потреби, надавати психосоціальні консультації, що відповідають найкращим інтересам дитини.

До підтримки й захисту жертв домашнього насильства мають бути залучені й консульські установи згідно з їхніми зобов'язаннями за міжнародним правом, що передбачено ч. 5 ст. 18 Стамбульської конвенції. В українському законодавстві впроваджені підстави для забезпечення такої вимоги Стамбульської конвенції. Так, у ст. 20 Консульського Статуту України [152] закріплено зобов'язання консула вживати заходів для забезпечення можливості громадянам України користуватися в повному обсязі всіма правами, що їм надані законодавством держави перебування, міжнародними договорами, до яких приєдналися Україна і держава перебування, а також міжнародними звичаями. Консул повинен вживати заходів для відновлення порушених прав громадян України. Якщо органи державної влади країни перебування не поновлять порушені права громадян за їх зверненнями, консул зобов'язаний повідомити про це Міністерство закордонних справ України, а також главу дипломатичного представництва України в державі перебування.

У ст. ст. 33 – 35 розглядуваного документу вміщено положення про криміналізацію низки діянь, які утворюють домашнє насильство:

- умисної поведінки, що призводить до тяжкого порушення психічної цілісності і здійснюється через примушування або погрози,
- яка полягає в повторному здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує його чи її боятися за свою безпеку,
- яка полягає у фізичному насильстві проти іншої особи.

Отже, по суті, Стамбульська конвенція вимагає криміналізувати ті протиправні діяння, що нині кваліфіковані за національним законодавством як адміністративні правопорушення. Відзначимо, що такий підхід потребуватиме серйозного опрацювання законодавчих змін та прийняття політичних рішень.

Стамбульська конвенція висуває вимоги до держав щодо встановлення юрисдикції над будь-яким правопорушенням відповідно до Конвенції, якщо правопорушення вчинено: а) на їхній території, або б) на борту корабельного судна під їхнім прапором, або с) на борту повітряного судна, зареєстрованого відповідно до їхнього законодавства, або d) одним з їхніх громадян, або е) особою, яка постійно проживає на їхній території (ст. 44). У цьому положенні вміщено одразу два критерії юрисдикції держави – територіальний та суб'єктний.

Оскільки українське законодавство про відповідальність за домашнє насильство не криміналізовано, залишається чинним положення про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, то постає питання про підходи до тлумачення територіальної юрисдикції щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за домашнє насильство. І якщо в Кримінальному Кодексі України зазначено про його дію за територіальною ознакою (ч. 1 ст. 6) та за колом осіб (ст. 7), то Кодекс України про адміністративні правопорушення у ст. 8 встановив, що особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, відповідає на підставі закону, що діє під час і за місцем вчинення правопорушення (ч. 1), тобто закріпив лише часовий критерій чинності законодавства про адміністративну відповідальність, а також положення про врахування місця вчинення адміністративного проступку, що має значення для кваліфікації деяких проступків. Уявлення про територіальний критерій можна зробити лише на підставі того, що КУпАП носить характер загальнодержавного законодавчого акта. Чинний КУпАП було прийнято ще в 1984 році. Змістовно та ідеологічно цей законодавчий акт застарів. Упродовж усього періоду незалежності України неодноразово поставало питання про розроблення проекту Кодексу про адміністративні правопорушення, який би відповідав конституційним положенням, соціально-політичному становищу країни. Попри низку законопроектів, цей акт так і не було прийнято.

Достатньо дієвим способом вирішення конфліктів вважається можливість застосування альтернативних засобів для розв'язання проблем (спорів), що виникають у різних сферах життєдіяльності, у тому числі шляхом механізмів примирення, посередництва та медіації. З цією метою навіть Комітет Міністрів Ради Європи 5 вересня 2001 року прийняв Рекомендацію стосовно альтернатив судовому вирішенню спорів між адміністративними органами влади та приватними особами [153, с. 497]. Натомість Стамбульська конвенція встановлює заборону на обов'язкові альтернативні процеси або вироки з вирішення спорів. Це означає, що на виконання Конвенції Україні слід внести відповідні зміни до законодавчих актів, щоб унеможливити закриття справ про домашнє насильство у зв'язку з примиренням між кривдником і постраждалою особою.

Ще одне важливе застереження Стамбульської конвенції стосується накладення штрафу як стягнення за вчинення домашнього насильства. З одного боку, штраф є дієвим важелем впливу на поведінку кривдника. З іншого, оскільки домашнє насильство здійснюється стосовно осіб, поєднаних спільним побутом, які проживають разом, фінансово залежать від кривдника, то застосування штрафу може негативно вплинути на фінансові зобов'язання кривдника перед постраждалою особою. А отже, для цілей притягнення особи до відповідальності за домашнє насильство більш придатними будуть інші види стягнень.

Стамбульська конвенція зобов'язує держави створити механізми, які б забезпечили дієве і невідкладне реагування на випадки домашнього насильства та захист постраждалих осіб (ст. 50). І відповідальна роль у цьому має бути відведена правоохоронним органам у межах їх повноважень.

На державні органи також покладається обов'язок оцінювати летальні ризики, серйозність ситуації та ризики повторного домашнього насильства (ст. 51 Стамбульської конвенції). Особлива увага при цьому має приділятися тим кривдникам, які мають вогнепальну зброю або доступ до неї.

Вагомим засобом протидії домашньому насильству Стамбульська конвенція вважає надання нагальних заборонувальних приписів (ст. 52), а тому документ зобов'язує держави створити механізми, які б забезпечували їх надання. Йдеться про ситуації безпосередньої небезпеки для особи. Приписи мають зобов'язувати тих, хто вчинив домашнє насильство, звільнити місце проживання постраждалої особи на достатній період, забороняти порушнику заходити до місця проживання постраждалого, контактувати з ним. Пріоритетним у цих справах вважається безпека особи, яка постраждала від домашнього насильства.

Стаття 55 Стамбульської конвенції встановила важливе застереження щодо продовження провадження у справах про домашнє насильство у разі, якщо постраждала особа відкликає свою заяву або скаргу. Це означає неможливість закриття провадження за заявою особи, яка є потерпілою від протиправних дій кривдника.

Відзначимо, що процедурне підґрунтя для таких положень вже закріплене в національному законодавстві. Так, у відповідності до Закону України «Про адміністративну процедуру» встановлено, що відмова учасника, який ініціював адміністративне провадження, від розгляду заяви або скарги, як правило, є підставою для закриття такого провадження (п. 2 чт. 1 ст. 65). Але в той же час, законодавству бракує норми матеріального характеру, яка б дозволяла компетентним державним органам відмовляти у закриття провадження за наявності відповідного клопотання від постраждалої особи. Тому, вважаємо, що відповідні положення мають бути внесені як доповнення до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Низка стандартів щодо захисту прав та інтересів постраждалих від домашнього насильства закріплена ст. 56 Конвенції і стосується провадження у справах щодо такого насильства. Так, держава мусить забезпечити безпеку цих осіб та їх сімей і свідків від погроз, помсти та повторної віктимізації. Також на

державу покладено зобов'язання інформувати постраждалих осіб про можливу небезпеку в разі, коли правопорушник утік або його було звільнено тимчасово чи остаточно. Також інформування має відбутися стосовно прав і послуг, які можуть надаватися, про наслідки розгляду їх заяви. При цьому особам, постраждалим від домашнього насильства, має бути надана можливість бути вислуханими, подати докази та викласти свої думки й потреби.

Стандарти Стамбульської конвенції також зобов'язують державу надавати постраждалим від домашнього насильства правничу допомогу, в тому числі безоплатну (ст. 57).

Домашнє насильство може відбутися стосовно особи, статус перебування якої залежить від статусу перебування в країні подружжя або партнера. Стамбульська конвенція вимагає, щоб у разі розірвання шлюбу або стосунків такій особі за її заявою надавався дозвіл на перебування, який не може залежати від тривалості шлюбу або стосунків. У національному законодавстві повинно бути передбачено умови й механізми надання незалежного дозволу на перебування в країні та передбачено таку його тривалість, яка б забезпечувала належний захист постраждалої особи.

Якщо від домашнього насильства страждає іноземець або особа без громадянства, важливо унеможливити її видворення за межі країни, зупинивши відповідне вирішення справи, якщо це питання пов'язано зі статусом перебування подружжя або партнера. Це дозволить забезпечити особі подання заяви про отримання незалежного дозволу на перебування і убезпечить її від подальшого насильства з боку кривдника.

Таким чином, Стамбульська конвенція вимагає, щоб дозвіл на перебування постраждалим особам надавався за умови: 1) якщо компетентний орган вважає, що їхнє перебування необхідне з огляду на їхню особисту ситуацію; 2) якщо компетентний орган вважає, що їхнє перебування потрібне для співробітництва з компетентними органами у розслідуванні або кримінальному провадженні.

Факт вчинення по відношенню до особи домашнього насильства повинен бути визнаний як переслідування, що тлумачиться в ст. 1 А (2) Конвенції про статус біженців 1951 року, та як форма тяжкої шкоди, яка є підставою для додаткового (субсидіарного) захисту. Це положення означає, що особи, які побоюються переслідувань від своїх кривдників, вправі звертатися до органів державної влади із заявами про надання статусу біженця в країні, до якої прибули. Таким особам держави також мусять надавати притулок з урахуванням гендерного фактору.

Отже, Стамбульська конвенція закріпила низку стандартів, які держави мають впровадити в законодавче поле та управлінські практики, щоб забезпечити належний захист постраждалих від домашнього насильства осіб, відповідне реагування на факти домашнього насильства, неможливість уникнення відповідальності через примирення між кривдником і постраждалим. Важливою вимогою Стамбульської конвенції є криміналізація домашнього насильства, що не імplementована в Україні.

Протидія домашньому насильству, захист постраждалих осіб є не лише правовою проблемою та завданням унормувати діяльність уповноважених суб'єктів, яка б забезпечувала належне застосування заходів протидії. Вона потребує вироблення державної політики, здійснення заходів, які б дозволяли досягти мети, закріпленої в програмних документах. Право та державна політика нерозривно пов'язані – лише їх узгодженість сприяє отриманню результату у вигляді певного стану захищеності осіб від насильства, упередження від такої поведінки осіб, яка характеризується як домашнє насильство. Державна політика в будь-якій сфері спрямована на розв'язання практичних проблем та потреб суспільства. Вона є своєрідним планом намірів, які влада прагне реалізувати для успішності досягнутих результатів. В основу державної політики у сфері протидії домашньому насильству закладені фундаментальні ідеї цінності людини, захисту її прав і свобод.

У наукових публікаціях вчені наводять свої міркування щодо розуміння державної політики. Так, В. Андріяш називає державну політику «цілеспрямованою діяльністю органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер» [154]. Подібна позиція висловлена Л. Пал, який розуміє державну політику «напрямом дії або утримання від неї, що обираються державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем» [155, с. 22].

Стосовно протидії домашньому насильству А. Бабенко відзначив, що державна політика у цій сфері проявляється трояко: 1) як комплекс системно розроблених і формалізованих заходів, розмежований за рівнями і завданнями суб'єктів її реалізації, спрямований на підвищення рівня соціального захисту родин, особливо тих, у яких є діти, 2) як створення оптимальних соціально-економічних умов, що дозволять повноцінно і самодостатньо функціонувати сім'ї, 3) як формування культури сімейних відносин, підвищення відповідальності батьків за родину і виховання дітей. Науковець до державної політики в цій сфері відніс правові, соціальні, медичні, культурні, економічні та інші заходи, що забезпечуються діяльністю широкого кола суб'єктів, як органів державної влади, так і навчальних, освітніх закладів [156, с. 107].

На нашу думку, державна політика щодо протидії домашньому насильству на сучасному етапі має бути спрямована на забезпечення впровадження в законодавство, в адміністративну та судову практику європейських стандартів, що закріплені як у Стамбульській конвенції, так і низці інших актів, прийнятих Україною на забезпечення євроінтеграційного руху.

Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є пріоритетним напрямом державно-правової політики України. Головні її ідеї відображені в низці правових актів різної юридичної сили, що в своїх сукупності утворюють програмні документи у сфері протидії домашньому насильству.

Основні засади державної політики у цій царині зафіксовані в ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відзначимо, що їх сутність переважно зводиться до зобов'язань держави стосовно осіб, які вже зазнали насильства. Так, закріплено, що постраждалим особам має бути гарантовано безпеку та основоположні права і свободи, найважливішими серед яких є права на життя, свободу, особисту недоторканість, повагу до приватного й сімейного життя, правову допомогу. У цьому формулюванні вміщено низку прав людини, які мають бути забезпечені постраждалим від домашнього насильства особам. Поряд із найбільш значимими – життям, свободою та недоторканістю, що закріплені ст. ст. 27 і 29 Конституції України, ст. ст. 2 і 5 Конвенції, зазначено право на повагу до приватного та сімейного життя, гарантоване ст. 32 Основного Закону України та ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, право на правову допомогу, про що зазначено в ст. 59 Конституції України. Таким чином, законодавець надав значимості не тільки життю, свободі та недоторканості людини, а і іншим її можливостям, які дозволять їй захистити себе та поновити порушені права.

Законодавець зробив акцент на тому, що кожний факт домашнього насильства потребує належної уваги під час здійснення заходів у сфері протидії домашньому насильству. І це важливо не лише для забезпечення допомоги постраждалій особі та її захисту, а й для загальної та спеціальної превенції. Ретельне дослідження обставин конкретного випадку домашнього насильства, ефективне реагування на нього покликано упередити кривдника від подальших насильницьких дій щодо постраждалої особи. Крім того, це сприятиме попередженню подібної протиправної поведінки для інших осіб.

Засади державної політики у сфері протидії домашньому насильству ґрунтуються на повазі, неупередженості та небайдужому ставленні до постраждалих осіб з боку представників публічної влади. Принцип добровільності закладений в основу отримання постраждалою особою допомоги

від держави. Проте інший підхід застосовується по відношенню до дітей та недієдатних осіб, які постраждали від домашнього насильства, – держава мусить їм допомагати, незалежно від прояву їх бажання отримати таку допомогу.

Принцип позитивної дискримінації, що забезпечує рівність прав осіб з особливими потребами та інтересами, застосовується при допомозі й захисті різних категорій осіб, зокрема, осіб з інвалідністю, недієдатних осіб, вагітних жінок, дітей, осіб похилого віку. Саме такий підхід спроможний забезпечити рівноправність, адже ті, хто має менше можливостей для свого захисту, потребують більшої допомоги від держави.

Особливо важливо державі подбати про права дитини, яка може постраждати або постраждала від домашнього насильства. Вчинення будь-яких дій по відношенню до дитини має базуватися на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини [157], Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [158], Європейською конвенцією про здійснення прав дітей [159] та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини.

Закон України «Про охорону дитинства» [160], встановлюючи правові механізми забезпечення повноцінного життя та всебічного виховання й розвитку дитини, також закріплює право дитини на захист, у тому числі від усіх форм домашнього насильства.

В основу здійснення заходів у сфері протидії домашньому насильству покладено дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, що закріплений в ухваленому Верховною Радою України Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [161], що покликаний створити умови для урівнення прав і можливостей жінок і чоловіків, ліквідувати дискримінацію за ознакою статі через механізми спеціальних тимчасових заходів, які усунуть дисбаланс між можливостями жінок і чоловіків у реалізації рівних прав. Насильство за ознакою статі за своєю

сутністю доволі близьке до домашнього насильства. Обидва явища носять дискримінаційний характер. До того ж, дискримінація лежить в основі вчинення діянь, що є проявами домашнього насильства.

Законодавством встановлено вимогу щодо здійснення заходів у сфері протидії домашньому насильству без дискримінації за будь-якою ознакою. Згідно Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [162] під дискримінацією розуміють ситуації, за яких особа та/або група осіб, маючи певні ознаки, може зазнавати обмежень у визнанні, реалізації чи користуванні правами і свободами в будь-якій формі. Мова не йде про випадки позитивної дискримінації, що переслідують правомірну, об'єктивно виправдану мету, способи досягнення якої є необхідними та належними, та при яких відсутні ознаки дискримінації.

Державна політика щодо подолання домашнього насильства спрямована на формування до будь-яких проявів домашнього насильства нетерпимого ставлення.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вимагає від уповноважених суб'єктів забезпечити інтегрований підхід до подолання домашнього насильства, а також сприяти наданню всебічної допомоги постраждалим особам, дбати про формування ненасильницького характеру приватних стосунків.

Реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відбувається у таких напрямках. Перший – це *запобігання домашньому насильству*. Його сутність зводиться до профілактичних дій, загальної превенції, здійснення заходів виховного та просвітницького характеру. Ми відзначаємо цей напрямок як такий, що має відношення до протидії домашньому насильству, оскільки здійснює опосередкований вплив на протиправну поведінку кривдників. Другий напрямок вимагає ефективного *реагування на факти домашнього насильства*, що може бути досягнуто завдяки

взаємодії уповноважених суб'єктів. Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» встановлено правила, яких мають дотримуватися всі органи, посадові особи, установи й організації, зобов'язані діяти з метою недопущення та подолання проявів насильницької поведінки. Ці правила запроваджені, щоб узгоджувати й координувати дії цих суб'єктів, що врешті має забезпечити ефективність реагування на протиправну поведінку кривдника, а також недопущення такої поведінки. Третій напрямок пов'язаний з *наданням допомоги та захистом постраждалих осіб, забезпеченням відшкодування шкоди*, завданої домашнім насильством. Його реалізація вже має дещо іншу специфічну спрямованість – усунення негативних наслідків домашнього насильства, піклування про постраждалих осіб та поновлення їх прав. Четвертий напрямок - це *належне розслідування фактів вчинення домашнього насильства, притягнення винуватих осіб (кривдників) до передбаченої законом відповідальності, зміна їхньої поведінки*. По суті, це – дослідження обставин справи, з'ясування фактів, що мають значення для кваліфікації діяння, реагування на протиправну поведінку особи, яка вчинила домашнє насильство, та робота з кривдниками, що має за мету їх виховання, переорієнтацію їх поведінки на законослухняну.

Всі напрямки реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству взаємопов'язані між собою, утворюють цілісну систему, що може бути перетворена в рішення, спрямовані на впровадження конкретних заходів. У Законі України «Про правотворчу діяльність» програмні документи визначено як ті, що мають програмно-цільовий характер, в їх змісті відображаються пріоритетні напрями розвитку публічної політики, а також визначаються та обґрунтовуються стратегічні цілі публічної політики.

Серед форм програмних документів законодавством визначено стратегії, якими прогнозується розвиток країни, конкретні суспільні відносини на довготривалий період, способи досягнення поставленої мети; власне програми і

плани, якими розробляють послідовність реалізації заходів, необхідних для досягнення поставленої мети.

На основі документів публічної політики органи державної влади планують правотворчу діяльність у межах наданих їм повноважень.

Серед програмних документів, дотичних до досліджуваної нами проблематики, відзначимо затверджену Президентом України Національну стратегію у сфері прав людини [163]. У ній визначені стратегічні напрямки, до яких віднесено забезпечення низки основоположних прав людини і громадянина – на життя, свободу та особисту недоторканність; запобігання та протидія протиправній поведінці, яка зазіхає на гідність, недоторканість особи; забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія дискримінації та домашньому насильству. В контексті останнього напрямку передбачено й стратегічну ціль – функціонування ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству; забезпечення постраждалим від домашнього насильства доступу до ефективних засобів захисту, належної допомоги.

У Національній стратегії у сфері прав людини окреслено важливі проблеми, що потребують вирішення в державі. Серед них – вдосконалення законодавства щодо запобігання та протидії домашньому насильству, включаючи підзаконні нормативно-правові акти, що забезпечують дію Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», встановлюють механізми ефективної реалізації заходів у сфері протидії домашньому насильству.

Досі залишаються нерозв'язаними і потребують вжиття як законодавчих, так і організаційних заходів, наступні завдання: підготовка фахівців, які б могли фахово протидіяти домашньому насильству, збільшення кількості місць у центрах соціально-психологічної допомоги для постраждалих від домашнього насильства або навіть створення таких центрів в тих місцевостях, де вони ще відсутні; налагодження взаємодії органів соціального захисту та охорони

здоров'я в питаннях надання медичних послуг постраждалим від домашнього насильства. Крім того, достатньо низьким є рівень обізнаності громадян у питаннях отримання допомоги та захисту, що потребує провадження просвітницької діяльності різними суб'єктами, на які покладено функції запобігання та протидії домашньому насильству.

Кабінетом Міністрів України на виконання Національної стратегії у сфері прав людини було затверджено План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021—2023 роки [164].

21 вересня 2020 року Президент України видав Указ «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». Таке повноваження Президента України ґрунтується на положеннях ст. 102 Конституції України, в якій визначено Президента України гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, *прав і свобод людини і громадянина*. І це, як стверджують науковці, є проявом конституційно-правової відповідальності держави перед особою – вона (держава) забезпечує кожному громадянину захист його прав і свобод [165, с. 18]. При цьому особливе місце в системі гарантування юридичної відповідальності держави належить інституту Президента України [166, с. 25].

Президент України перед низкою суб'єктів поставив завдання невідкладного здійснення заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству, що забезпечили б захист прав та законних інтересів осіб, постраждалих від такого насильства. Серед них – розробити та затвердити план невідкладних заходів, спрямованих на подолання домашнього насильства, врахувавши при цьому міжнародні стандарти. Це завдання покладено на Кабінет Міністрів України. Коло питань, які мають бути вирішені, доволі широке, зокрема, стосується розроблення й затвердження Державної соціальної програми

запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року.

На обласні, Київську міську державні адміністрації покладено зобов'язання розробити та затвердити плани невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, що має відбутися у взаємодії з органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами.

24 лютого 2021 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [167].

Ця Програма базується на положеннях, сформованих в Указі Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 як цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [168]. Зокрема, вона має на меті досягнення таких цілей: забезпечити гендерну рівність, розширити права і можливості всіх жінок і дівчат; сприяти побудові миролюбного й відкритого суспільства, забезпечити доступність до правосуддя, створити ефективні, підзвітні та засновані на широкій участі інституції на всіх рівнях.

Державним замовником Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року визначено Міністерство соціальної політики України, її керівником – Міністра соціальної політики. Виконавцями заходів Програми, крім Мінсоцполітики, названо Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти та науки України, Міністерство юстиції України, Міністерство економіки України, Міністерство оборони України, Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство внутрішніх справ України, Національну соціальну службу України, Національну поліцію, Офіс Генерального прокурора, Державну судову адміністрацію України, Національну школу суддів України, Тренінговий центр прокурорів України, Академію адвокатури України, Координаційний центр з надання правової допомоги, Раду міністрів Автономної Республіки Крим,

обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації, міжнародні організації та громадські об'єднання (за згодою).

Міністерство соціальної політики України ініціювало розробку та презентувало 21 березня 2019 року Паспорт Реформ щодо реагування на домашнє насильство та насильство за ознакою статі [169]. У цьому документі стратегічні пріоритети реагування на домашнє насильство і насильство за ознакою статі згруповані наступним чином: *попередження* (що потребує формування серед громадськості нульової толерантності до насильства та готовності протидіяти його проявам), *послуги та захист* (що передбачає надання постраждалим особам, незалежно від віку та стану здоров'я, доступу до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби), *притягнення до відповідальності* (що також включає і зміну моделі його поведінки), *політики* (що потребує розбудови нової системи всеохоплюючого реагування на насильство).

Таким чином, Україна, ратифікувавши Стамбульську конвенцію, прийняла на себе закріплені в ній зобов'язання щодо протидії домашньому насильству. З метою впровадження європейських стандартів такої протидії в Україні розроблено й ухвалено програмні документи, в яких визначено заходи законодавчого та іншого характеру, необхідні для належного забезпечення й захисту постраждалих від домашнього насильства осіб, для ефективного подолання насильницьких дій та коригування поведінки кривдників.

Заходи державної політики у сфері протидії домашньому насильству були втілені в діяльність не лише державних органів, спеціально створених установ, а через недержавні інституції, які активно долучилися до захисту постраждалих від домашнього насильства осіб, надання їм допомоги, а також просвітництво у цій сфері.

Висновки до Розділу 1.

1. Проблематика домашнього насильства актуальна як для України, так і для інших країн світу, будь-то демократичні держави або ж тоталітарні режими. Питання правового регулювання протидії домашньому насильству стало предметом юридичного аналізу та наукових дискусій багатьох вчених. Натомість, переважна більшість наукових розвідок спрямована на дослідження кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. У той же час, аспекти адміністративно-правового характеру стали предметом досліджень науковців, особливо це стосується питань суб'єктів протидії домашньому насильству, характеристиці заходів протидії, а також притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. Проте, євроінтеграційний рух України спричинив необхідність впровадження нових стандартів протидії домашньому насильству, які не були досліджені в юридичній науці.

2. Аналіз статистичних даних щодо фактів домашнього насильства свідчить про зростання показників у період дії карантину, що був запроваджений в Україні та інших країнах світу у зв'язку з поширенням коронавірусу COVID-19. Зменшення зафіксованих випадків домашнього насильства в Україні у період з початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну і введення режиму воєнного стану обумовлюється низкою причин, пов'язаних із необхідністю забезпечувати інші значимі права – на життя, безпеку, з чим стикнулися постраждалі особи. А тому статистичні дані про факти домашнього насильства з 24.02.2022 року не можуть об'єктивно відображати реальний стан проблематики. Існують обґрунтовані підстави очікувати збільшення рівня домашнього насильства в післявоєнний період.

3. Домашньому насильству властиві такі ознаки: по-перше, протиправність, адже закон закріплює заборони вчиняти насильницькі діяння стосовно осіб і відповідальність за них; по-друге, наявність умислу на

протиправні дії, при чому форма умислу не впливає на кваліфікацію діяння як домашнього насильства; по-третє, посягання на права та свободи особи; по-четверте, воно завдає або може завдати шкоду постраждалій особі; при чому шкода може бути психологічного, фізичного та іншого характеру; по-п'яте, зв'язаність кривдника та постраждалої особи специфічними відносинами – вони або є членами сім'ї чи родичами, які спільно проживають, або ж є колишнім подружжям, або іншими особами, яких пов'язує спільне проживання; по-шосте, може проявлятися як через дії, так і через бездіяльність; але крім цього, домашнім насильством є погрози вчинення фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства; по-шосте, кривдник, вчиняючи насильство, домінує над постраждалою особою або контролює її. Натомість ознака повторюваності (циклічності) не в будь-якому разі є обов'язковою для кваліфікації домашнього насильства як адміністративного правопорушення.

4. В основу правового регулювання протидії домашньому насильству закладено конституційні приписи про цінність людини та про спрямованість діяльності держави на утвердження і забезпечення її прав. Ідея людиноцентризму, що стала пануючою в правовому регулюванні із здобуттям Україною незалежності, пронизала зміст законодавчих приписів про захист особи і була впроваджена в законодавство про протидію домашньому насильству. Крім Конституції України, до системи законодавчих актів щодо протидії домашньому насильству входять міжнародні договори, ратифіковані Україною, закони України, ключове місце серед яких належить Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству». На виконання цього законодавчого акту Кабінет Міністрів України та відповідні міністерства затвердили підзаконні нормативно-правові акти. У сфері протидії домашньому насильству прийнято й так звані «акти м'якого права» - Рекомендації та Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, які не становлять частину національного законодавства, а лише є зобов'язаннями для держав розробляти законодавство та

формувати адміністративні практики у відповідності до засад і принципів, закладених у цих документах.

5. Основним джерелом європейських стандартів протидії домашньому насильству слід вважати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульську конвенцію). Цей акт вміщує низку зобов'язань, що покладаються на держави, які її підписали, створити механізми забезпечення ефективної протидії всім проявам домашнього насильства.

6. Державна політика щодо протидії домашньому насильству базується на основних принципах і положеннях, закладених в законодавчих актах, реалізується через Укази Президента України, програмні документи Кабінету Міністрів України та акти центральних органів виконавчої влади, відповідальних за реалізацію цього напрямку державної політики. Основні напрямки реалізації державної політики щодо подолання домашнього насильства зводяться до наступних положень: *попередження* (що передбачає формування в українському суспільстві нульової толерантності до насильства та посилення готовності протидіяти його проявам), *послуги та захист* (що потребує забезпечення постраждалим особам доступу до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, та створення механізмів захисту таких осіб), *притягнення до відповідальності* (притягнення кривдника до передбаченої законом відповідальності та зміну моделі його поведінки), *політики* (розбудова нової системи всеохоплюючого реагування на насильство).

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1. Суб'єкти протидії домашньому насильству

На поширеність домашнього насильства в українському суспільстві впливає неспроможність постраждалих осіб самотійно припинити стосунки насильницького характеру та розв'язати життєві проблеми. Саме це, як зазначають дослідники, «породжує необхідність залучення державних механізмів протидії домашньому насильству» [23, с. 6].

Інституційна складова протидії домашньому насильству представлена суб'єктами, які здійснюють передбачені законодавством заходи. Категорія «суб'єкт протидії домашньому насильству» в національному законодавстві не розтлумачена. Натомість, у науковій літературі сформульовано визначення суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству. Так, К. Гурковська під такими суб'єктами розуміє органи державної влади й місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, громадські об'єднання, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичних осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства, наділених відповідною правосуб'єктністю, які вступають в адміністративно-правові відносини у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і спрямовані на його запобігання, припинення та притягнення кривдників до юридичної відповідальності [170, с. 216]. М. Легенька таких суб'єктів назвала суб'єктами адміністративно-правового реагування на вчинення домашнього насильства і надала аналогічне тлумачення [171, с. 158].

Категорія «протидія» визначена в українському словнику як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [172]. Достатньо близьким за

змістом є поняття «реагування», «реагувати», що означають діяти, поводити себе певним чином під впливом чого-небудь або у відповідь на щось, виявляючи відповідне ставлення до кого-, чого-небудь [173]. А отже, вважаємо, що термінологічно «суб'єкти протидії» та «суб'єкти реагування» є рівнозначними категоріями.

У статті 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено суб'єктів, які здійснюють заходи як запобігання, так і протидії домашньому насильству. Законодавець їх поділив на 4 групи. До першої відніс спеціально уповноважені на це органи; до другої - інші органи й установи, на які покладено функції здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; до третьої - загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; до четвертої - громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які знаходяться в Україні на законних підставах.

При чому законодавець не поділив суб'єктів на тих, які здійснюють запобігання, та тих, що протидіють домашньому насильству. У той же час Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» оперує поняттям «протидія», а аналіз його тлумачення дає змогу дійти висновку про те, що до суб'єктів протидії домашньому насильству належать ті, діяльність яких спрямована на: 1) припинення домашнього насильства, 2) надання допомоги та захисту постраждалій особі, 3) відшкодування їй завданої шкоди, 4) належне розслідування випадків домашнього насильства, 5) притягнення до відповідальності кривдників, 6) зміну їхньої поведінки.

Поза межами нашого дослідження залишимо заходи з відшкодування потерпілим особам завданої шкоди, з огляду на те, що вони здійснюється в межах приватно-правових механізмів і не забезпечується адміністративно-правовими засобами, а також належне розслідування випадків домашнього насильства як таке, що здійснюється в кримінальному провадженні.

На наш погляд, у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» використано широкий підхід до розуміння суб'єктів протидії домашньому насильству, оскільки серед таких суб'єктів названі й ті, які приймають нормативно-правові акти підзаконного характеру, що становлять правову основу для застосування заходів протидії. З цієї точки зору таке юридичне явище, як система суб'єктів протидії домашньому насильству, набуває контурів, оскільки дозволяє показати зв'язки між суб'єктами, їх ієрархічну підпорядкованість. Натомість, вузьке розуміння суб'єктів протидії домашньому насильству зводиться до переліку тих органів, осіб, установ і організацій, які наділені повноваженнями (правами) вчиняти дії, безпосередньо спрямовані на припинення насильства, допомогу й захист постраждалих осіб, притягнення до відповідальності кривдників.

У нашій роботі ми будемо орієнтуватися на широкий підхід до визначення суб'єктів протидії домашньому насильству, завдяки якому спробуємо окреслити всіх суб'єктів, які так чи інакше дотичні до протидії насильству.

Крім запропонованого законодавцем поділу суб'єктів на види (згадано вище), можемо виокремити наступні групи: 1) суб'єкти, наділені владними повноваженнями, 2) суб'єкти, на яких покладено певні завдання – підтримки й допомоги постраждалим від домашнього насильства, але які не наділені для їх реалізації владними повноваженнями, 3) приватні особи, які за власною волею можуть вчиняти дії, спрямовані на протидію домашньому насильству.

За своїм правовим статусом, функціями та повноваженнями, які на них покладені, ці суб'єкти різняться, а тому можуть, у свою чергу, бути розподілені на підгрупи.

По-перше, серед суб'єктів, наділених владними повноваженнями, виокремимо органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Узагальнено їх називають публічною адміністрацією. Законодавством на них покладено функції протидії домашньому насильству, а для їх забезпечення надані владні

повноваження. Основною ознакою таких суб'єктів є правовий обов'язок виконувати певні функції реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Дієвість таких суб'єктів визначена їх реальною можливістю виконувати відповідний правовий обов'язок і компетентністю.

О. Зима та О. Соловійова окреслюють притаманні цим суб'єктам риси: (а) вони є складовими публічної адміністрації; (б) їх сфера відання визначена законодавством; (в) їх повноваження чітко закріплені в законах чи підзаконних актах, а для структурних підрозділів – внутрішньоорганізаційних, актах; (г) кожен з них має право протистояти насильству тільки суворо дотримуючись ч. 2 ст. 19 Конституції України, а саме: діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; (д) їх дії можуть бути оскаржені в порядку адміністративного судочинства [39, с. 294].

Суб'єкти протидії домашньому насильству характеризуються активністю своєї поведінки, адже саме характер протидії потребує вчинення дій, прояву втручання, ініціативності щодо здійснення передбачених законом заходів.

Але характер діяльності цієї групи суб'єктів неоднорідний.

Серед них, перш за все, виділимо міністерства. Ці органи віднесені до центральних органів виконавчої влади, до основних завдань яких належить формування та реалізація державної політики в певній сфері діяльності. Категорії «формування» та «реалізація» державної політики закріплені в Законі України «Про центральні органи виконавчої влади». Лише міністерства як органи виконавчої влади центрального рівня формують державну політику; на підтвердження цієї позиції законодавством надано саме цим органам повноваження приймати накази нормативного характеру; всі інші центральні органи виконавчої влади лише реалізують державну політику, приймаючи накази організаційно-розпорядчого, тобто індивідуального характеру.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики), яке згідно Положення про Міністерство соціальної політики України [174] є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України. Мінсоцполітики України, забезпечує і формування, і реалізацію державної політики протидії домашньому насильству.

У Положенні про Міністерство соціальної політики України завдання та повноваження у сфері протидії домашньому насильству закріплені лише у загальному вигляді. Так, на Мінсоцполітики України покладено виконання зобов'язань України за міжнародними договорами з належних до його компетенції питань. У сфері протидії домашньому насильству таким міжнародним договором є Стамбульська конвенція, впровадження положень якої в правове поле України є нагальною потребою.

Міністерство соціальної політики України розглядає звернення громадян у межах своєї компетенції. З цього приводу відзначимо, що нині порядок розгляду звернень регламентується Законом України «Про звернення громадян» [175]. Цей Закон встановлює такі види звернень громадян: пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Прийнятий 17 лютого 2022 року Закон України «Про адміністративну процедуру» [176] у перехідних положеннях передбачає, що з моменту вступу його в силу (з 15 грудня 2023 року) зазнає змін і Закон України «Про звернення громадян», зокрема, стаття 12 буде доповнена новими положеннями: «якщо вирішення питань, порушених у заявах (клопотаннях) і скаргах громадян, належить до предмета регулювання Закону України «Про адміністративну процедуру», вони розглядаються в порядку, встановленому зазначеним Законом України». Отже, з 15 грудня 2023 року заяви щодо прийняття адміністративних актів та скарги на рішення, дії чи бездіяльність щодо прийняття адміністративних актів будуть розглядатися за приписами, вміщеними в Законі України «Про адміністративну процедуру».

Зазначимо, що Міністерство соціальної політики України розглядає лише скарги на рішення, дії чи бездіяльність у сфері протидії домашньому насильству.

Детальне закріплення повноважень Міністерства соціальної політики України щодо протидії домашньому насильству здійснено в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Так, всі ці повноваження можна поділити на ті, що забезпечують формування державної політики, та ті, що спрямовані на її реалізацію. Перші узагальнено зводяться до нормативно-правового регулювання; координації; розроблення та затвердження типових програм і стандартів; методичного забезпечення; здійснення міжнародного співробітництва у сфері протидії домашньому насильству. Другі пов'язані з реалізацією політики держави щодо запобігання та протидії домашньому насильству та стосуються Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, його створення та функціонування; служб підтримки постраждалих осіб; підготовки фахівців у цій сфері; проведення загальнонаціональних досліджень; збору, аналізу та поширення інформації про домашнє насильство, державної статистичної звітності; моніторингу ефективності законодавства, практики його застосування, методичної та практичної допомоги; підготовки щорічного звіту, в якому відображається стан реалізації політики держави у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; обліку даних про діяльність загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб на загальнодержавному рівні. Також Мінсоцполітики України є держателем Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Міністерство освіти та науки України (МОН) функціонує на підставі Положення [177]; забезпечує формування й реалізацію державної політики у таких сферах, як освіта, наука, наукова, науково-технічна діяльність, інноваційна діяльність, передача технологій, а також здійснює державний нагляд (контроль) за діяльністю суб'єктів, які надають освітянські послуги.

У зазначеному акті відсутні положення, які б чітко закріплювали повноваження МОН щодо протидії домашньому насильству. Натомість, у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» на МОН як на орган управління освітою покладено низку повноважень, що зводяться до підготовки (перепідготовки, підвищення кваліфікації) фахівців для виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насильству, впровадження в навчальні програми освітніх закладів питань запобігання та протидії домашньому насильству, а також методичне забезпечення навчальних закладів з питань протидії домашньому насильству.

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) у відповідності до Положення [178], на підставі якого функціонує, затверджує нормативно-правові акти, що стосуються сфери протидії домашньому насильству, як-то стандарт надання медичної допомоги постраждалим особам або тим, які ймовірно постраждали від домашнього насильства; порядок проведення та документування результатів медичного обстеження осіб, постраждалих від домашнього насильства.

Інші повноваження МОЗ України, що належать до розглядуваної нами сфери, зафіксовані в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Так, на МОЗ покладається функція методичного забезпечення закладів охорони здоров'я з питань, що стосуються запобігання та протидії домашньому насильству.

На центральному рівні виконавчої влади до органів протидії домашньому насильству також віднесемо Національну соціальну сервісну службу України (Нацсоцслужба). Її діяльність спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра соціальної політики. Повноваження Нацсоцслужби регламентовано Положенням від 26 серпня 2020 р. № 783 [179].

Цей орган наділений повноваженнями реалізовувати державну політику у низці сфер. Протидія домашньому насильству віднесена до його основних

завдань. Для їх реалізації Нацсоцслужба України уповноважена забезпечити створення й функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а також виконувати інші завдання, пов'язані з функціонуванням служб підтримки постраждалих осіб, контролем за їх діяльністю, підготовкою фахівців у сфері протидії домашньому насильству, організацією досліджень щодо домашнього насильства, аналізом і поширенням інформації про домашнє насильство, моніторингом ефективності законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству та практики його застосування тощо.

Суб'єктів протидії домашньому насильству на центральному рівні виконавчої влади можна охарактеризувати як органи спеціальної компетенції. Їх повноваження поширюються на територію всієї держави.

Наступною ланкою системи органів виконавчої влади є ті суб'єкти, які здійснюють функції протидії домашньому насильству на регіональному або місцевому рівні. Їх поділимо на органи загальної та спеціальної компетенції.

До першого виду належать Рада міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації. Правовий статус Ради міністрів Автономної Республіки Крим встановлений Законом України «Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим» [180]. Місцеві державні адміністрації реалізують виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі. Їх завдання та повноваження регламентовано Законом України «Про місцеві державні адміністрації» [181]. У сфері протидії домашньому насильству ці органи виконують переважно функції забезпечувального та організаційного характеру, що й обумовлюється статусом цих суб'єктів як органів виконавчої влади загальної компетенції.

На регіональному (або місцевому) рівні в межах державних адміністрацій створені органи управління освітою та охороною здоров'я, які наділені такими ж повноваженнями щодо протидії домашньому насильству, як і Міністерство

освіти та науки України та Міністерство охорони здоров'я України з тим застереженням, що ці підрозділи місцевих державних адміністрацій лише реалізують державну політику протидії домашньому насильству шляхом прийняття актів організаційно-розпорядчого характеру.

На цій ланці системи органів виконавчої влади також функціонують органи, що мають повноваження у сфері протидії домашньому насильству, і наділені спеціальною компетенцією. Так, підрозділи Національної поліції створені в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах. Вони функціонують на підставі Закону України «Про Національну поліцію» [182]. Їх основне призначення полягає в служінні суспільству шляхом надання поліцейських послуг, охороні прав і свобод людини, протидії злочинності та наданні допомоги особам, які внаслідок надзвичайної ситуації потребують такої допомоги.

Повноваження підрозділів Національної поліції щодо протидії домашньому насильству переважно закріплені в Законі України «Про запобігання та протидії домашньому насильству» і зводяться до наступних правомочностей: виявлення фактів домашнього насильства, реагування на них; розгляд заяв та повідомлень про домашнє насильство, припинення домашнього насильства, надання допомоги постраждалим особам; інформування постраждалих осіб; винесення термінових заборонних приписів; взяття кривдників на профілактичний облік; анулювання дозволів на зброю та боєприпаси їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів.

В Україні створено так звану поліцію проти домашнього насильства, що отримала назву «ПОЛІНА». Крім поліцейських, до складу груп входять також медичні працівники і психологи. Ці групи представлені не менш, ніж двома офіцерами поліції, які обіймають посади інспекторів сектору превенції та патрульних поліцейських.

До інших суб'єктів владних повноважень, що зобов'язані протидіяти домашньому насильству, віднесемо органи місцевого самоврядування. Їх статус і повноваження визначаються передусім Законом України «Про місцеве самоврядування» [183].

Функції органів опіки та піклування виконують районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад. Ці органи безпосередньо надають допомогу і захист як постраждалим дітям, так і дітям-кривдникам, якщо ті є дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, представляють інтереси таких осіб у суді стосовно справ про домашнє насильство, вирішують питання про доцільність відібрання дитини, якщо вона постраждала від кривдника, пов'язаного з нею родинними зв'язками, надають згоду на отримання соціальних послуг такими дітьми, якщо їх батьки або законні представники ухиляються від надання такої згоди, влаштовують дитину у сім'ю патронатного вихователя. В законодавстві закріплено повноваження органів опікуватися та піклуватися недієздатними особами та осами, цивільна дієздатність яких обмежена, та які постраждали від домашнього насильства.

Правовий статус служб у справах дітей регламентовано Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [184]. Специфіка їх діяльності у сфері протидії домашньому насильству полягає в розробленні та виконанні заходів із захисту прав і законних інтересів постраждалої дитини, а також дитини-кривдника.

До групи суб'єктів, що мають владні повноваження, також віднесемо суди. Їх основним призначенням є здійснення правосуддя. Суди є органами державної влади, але не здійснюють функції публічної адміністрації. В контексті адміністративно-правової протидії домашньому насильству суди уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення за домашнє насильство

за накладати стягнення, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Хоча ми й назвали суди суб'єктами протидії домашньому насильству, як вказує на те законодавець, але висловимо застереження, що протидія не може дорівнюватися здійсненню правосуддя. Аналогічну позицію висловлювали науковці, вказуючи на неінтегрованість суду та прокуратури до системи органів протидії домашньому насильству. Такий підхід обґрунтовано двома фактами: по-перше, у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вони згадані побіжно, а особливості їх залучення до протидії насильству майже не розглядаються; по-друге, про них не йдеться у порядках взаємодії суб'єктів [39, с. 296].

До другої групи суб'єктів протидії домашньому насильству віднесемо суб'єктів, на яких покладено завдання підтримки й допомоги постраждалим від домашнього насильства, але які не наділені для їх реалізації владними повноваженнями. До цієї групи входять навчальні заклади, установи та організації системи освіти; установи й заклади охорони здоров'я; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб.

На навчальні заклади та установи системи освіти покладено такі зобов'язання щодо протидії домашньому насильству: проводити виховну роботу; повідомляти про виявлення фактів домашнього насильства стосовно дітей або отримання заяв чи повідомлень про такі діяння, в тому числі до кол-центру з питань домашнього насильства; здійснювати інформаційно-просвітницьку роботу; організувати роботу практичного психолога та соціального педагога з постраждалими дітьми.

Установи і заклади охорони здоров'я також мають обов'язок повідомляти уповноваженим суб'єктам про ушкодження, що могли виникнути внаслідок домашнього насильства, здійснювати медичне обстеження постраждалих осіб;

надавати їм медичну допомогу; інформувати постраждалих осіб про можливі заходи та соціальні послуги, які їм надаються.

Зобов'язання протидії домашньому насильству також покладено на центри з надання безоплатної вторинної правничої допомоги. У відповідності до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [185] така допомога включає в себе: 1) захист, 2) представництво інтересів осіб у судах та інших органах, перед іншими особами, 3) складення документів процесуального характеру. Центри з надання безоплатної правової допомоги можуть надавати такі правові послуги на базі загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб.

Основним призначенням загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб є допомога особам, які зазнали насильства, інформування таких осіб про їх права. Ці суб'єкти також виконують свою роль у забезпеченні взаємодії з іншими суб'єктами, які вживають заходів для забезпечення протидії домашньому насильству.

Загальними службами підтримки постраждалих осіб є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри; центри соціально-психологічної допомоги; центри соціального обслуговування, а також інші заклади, установи та організації, що надають соціальні послуги постраждалим особам.

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать притулки для постраждалих осіб, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, а також заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі.

Надання тимчасового притулку займає друге місце за видами допомоги після консультацій соціально-психологічного характеру [186]. Інша назва притулків – «шелтер» походить від англійського слова «shelter» і означає місце, де ховаються від зливи, і bomb shelter – бомбосховище). Вони функціонують у багатьох країнах світу. В українських містах на заміну «класичним» шелтерам створені кризові центри, центри обліку та нічного перебування бездомних, центри ресоціалізації, будинки соціального піклування, притулки для жінок-жертв домашнього насильства [187, с. 14]. Статистка щодо кількості таких закладів на довоєнний період наступна: 34 притулки, 21 центр соціально-психологічної допомоги, 10 центрів денного перебування постраждалих осіб, 12 кризових кімнат [188]. Ми вже зазначали, що під час збройної агресії з боку Російської Федерації частина таких установ зруйнована, інші переважно використовуються для розміщення тих осіб, які втратили житло.

У притулку постраждалій особі надають комплексну допомогу, що включає тимчасове цілодобове перебування, психоемоційну підтримку, що дає «можливість подолати наслідки вчиненого насильства і збільшує шанси уникнути повторних діянь» [189, с. 5]. Першочерговими підходами в роботі притулків є безпека, захист, реабілітація, конфіденційність, орієнтованість на потреби постраждалих осіб, індивідуальність і доступність.

Загальні та спеціальні служби уповноважені приймати та розглядати заяви від постраждалих осіб чи їхніх представників про отримання допомоги; інформувати уповноважених суб'єктів про виявлення фактів домашнього насильства; оцінювати потреби постраждалих осіб; надавати інформацію постраждалим особам щодо їх прав і можливостей; надавати постраждалим соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, сприяти наданню правової допомоги, а також забезпечувати тимчасовий притулок для таких осіб та їхніх дітей.

Спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб (крім кол-центру) утворюються органами виконавчої влади місцевого рівня та органами місцевого самоврядування. Вони функціонують на основі типових положень про спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству утворено Міністерством соціальної політики України. Кол-центр є неприбутковою державною бюджетною установою. Звернення до Кол-центру приймаються за скороченим телефонним номером та 1588.

9 грудня 2022 року Уряд України наділив спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства, повноваженням надавати допомогу особам, які зазнали сексуального насильства у зв'язку зі збройним конфліктом [190].

Права та інтереси громадян України за кордоном зобов'язаний захищати консул. Особливої значимості це положення набуває у зв'язку з виїздом значної кількості громадян України за межі держави, спричиненим збройною агресією Російської Федерації. У підрозділі 1.4. ми аналізували вимоги Стамбульської конвенції що консульської підтримки жертв насильства. Повноваження консула, передбачені Консульським статутом України, полягають в наданні інформації громадянам України, сприянні захисту, вжитті заходів для відновлення порушених прав особи в країнах їх перебування. Вважаємо, що консул також є суб'єктом, який здійснює допомогу і захист постраждалих від домашнього насильства осіб.

Отже, характеристиками суб'єктів, віднесених до цієї групи, є наявність спеціальних повноважень, вони створені для з протидії домашньому насильству, не є публічною адміністрацією, але здійснюють належні їм функції в механізмі протидії домашньому насильству. Крім того, виконуючи покладені на них завдання, вони сприяють владній діяльності інших суб'єктів (віднесених нами до

першої групи) із протидії домашньому насильству, а також забезпечують здійснення заходів протидії домашньому насильству.

До третьої групи суб'єктів протидії домашньому насильству належать приватні особи, до яких відносять підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, фізичних осіб - підприємців, фізичних осіб, які надають соціальні послуги. Участь у протидії домашньому насильству цих суб'єктів полягає в проведенні навчальних заходів для фахівців у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – тренінгів, семінарів тощо, у виконання програм для кривдників та постраждалих осіб, у наданні соціальних послуг постраждалим особам, у проведенні інформаційних кампаній тощо.

Ефективність протидії домашньому насильству залежить від взаємодії всіх суб'єктів, уповноважених на це законодавством. У ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» окреслені напрямки такої взаємодії; до найважливіших, що забезпечують протидію домашньому насильству віднесено взаємне інформування про виявлені факти домашнього насильства; реагування на випадки домашнього насильства; розроблення та виконання програм для кривдників.

2.2. Заходи адміністративно-правової протидії домашньому насильству

Домашнє насильство посягає на найважливіші права людини: життя, здоров'я, недоторканість, гідність, свободу. Захист особи від такого посягання та поновлення прав особи є обов'язком держави, що витікає зі змісту ст. 3 Конституції України.

У 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [191]. Згідно зі ст. 1 Угоди, Україна і ЄС зобов'язалися посилювати співпрацю у сфері правосуддя, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод.

Преамбула Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» фіксує його спрямованість на *захист прав та інтересів осіб*, постраждалих від такого насильства. А. Блага, О. Тунтула та О. Кочемировська зазначають, що через заходи, передбачені цим законодавчим актом, держава в особі уповноважених органів та їх посадових осіб захищає права та інтереси особи [23, с. 23 – 24].

Категорія «право» застосовується у двох її основних значеннях - об'єктивному та суб'єктивному. Об'єктивне право – це система норм права, а суб'єктивне – це можливості, якими наділені суб'єкти на основі й у межах цих норм. Нормами об'єктивного права врегульовують поведінку особи, визначають зміст прав та обов'язків, натомість суб'єктивне право уявляє собою засіб реалізації можливостей та законних інтересів особи. Суб'єктивне право особи передбачає можливість певної поведінки, гарантованої законом. Суб'єкт, наділений правом, може своїми діями проявити поведінку, вимагати певної поведінки від інших осіб, звертатися до за захистом органів держави.

Право особи на захист від домашнього насильства за своєю сутністю є суб'єктивним публічним правом [192]. У науковій літературі суб'єктивне публічне право тлумачать як «надану юридично активну можливість, яка разом із інтересом і волею становлять його складові» [193].

Суб'єктивне публічне право проявляється в тому, що правова норма спрямована водночас на забезпечення як публічного інтересу, так і законного інтересу окремої особи. Право на захист від домашнього насильства реалізується

як із метою забезпечення публічного, так і приватного інтересу. Суб'єкт права не наділений можливістю самостійно забезпечити собі захист. Але на це уповноважений суб'єкт, на якого законом покладений обов'язок забезпечувати реалізацію права особи та її захист. Від володільця суб'єктивного публічного права вимагається проявити волю й активність для реалізації свого права.

Нормативні підвалини суб'єктивного публічного права повинні відповідати низці вимог, як-от: імперативність норми; сама норма права, як і юридичний обов'язок органів державної влади, що з неї випливає, мають водночас забезпечувати як реалізацію публічного інтересу, так і захищати інтереси окремої особи.

Отже, проаналізовані нами положення про право постраждалої особи на ефективний, дієвий і невідкладний захист від домашнього насильства, недопущення повторних його проявів закріплює в загальних рисах зміст права особи на захист від домашнього насильства.

Суб'єктом окресленого права є особа, постраждала від домашнього насильства, - та, яка зазнала насильницьких дій у будь-якій формі. Зазнання насильства є специфічною ознакою, що підтверджує наявність у особи права на захист. Реалізувати таке право взмозі постраждала від домашнього насильства особа. Цим суб'єктом є лише фізична особа, людина, наділена дієздатністю. Поняття «дієздатності» достатньо вивчено в цивілістиці та законодавчо закріплено в цивільному законодавстві. За загальним правилом, повна цивільна дієздатність у особи виникає з 18-річного віку. В науці адміністративного права така позиція віддзеркалюється на адміністративну дієздатність багатьма вченими [194, с. 38, 195, с. 26], хоча, зазначимо, що це скоріш за все, відображення цивілістичного підходу.

Вік, із якого особа може реалізувати своїми діями право на захист від домашнього насильства, законодавством не закріплений. У той же час, вбачаємо за необхідне визначити особливості змісту цього права у випадку, коли

постраждалою є дитина. Дитиною вважається особа віком до 18 років, за умови, якщо застосовуваним до неї законом вона не набуває прав повнолітньої раніше [196]. Постраждалою від домашнього насильства дитиною є така неповнолітня особа, яка зазнала будь-якого виду домашнього насильства, а також та, що стала свідком (очевидцем) такого насильства. Отже, для дітей ознака суб'єкта права на захист від домашнього насильства розширена. Законодавець вважає дітей – свідків домашнього насильства постраждалими особами. Такий підхід цілком відповідає положенням Стамбульської конвенції. У законодавстві закріплено за постраждалою дитиною всі права постраждалої особи. Більше того, їх реалізація має враховувати найкращі інтереси дитини, її вік, стать, стан здоров'я, особливості інтелектуального та фізичного розвитку. Тому для звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дітей сформовані спеціальні правила, які вміщені в Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585 [197].

Право на захист постраждалої дитини реалізують її батьки, а також інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини за умови, якщо вони не є кривдниками дитини. Таким повноваженням наділені й органи опіки та піклування.

Крім того, про факти домашнього насильства щодо дітей можуть повідомляти будь-які суб'єкти протидії домашньому насильству, будь-то уповноважені на це органи та служби, так і громадяни, іноземці, особи без громадянства.

Хоча дитина до 18-річного віку, як правило, вважається обмежено дієздатною, вона може реалізовувати свої права, вступаючи у відносини з органами державної влади й місцевого самоврядування. Так, особа, яка досягла 14-річного віку самостійно звертатися до органів міграційної служби із заявою

про оформлення паспорта громадянина України. З 16-річного віку особи вже несуть відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень. А отже, ми вважаємо, що дитина вже з 14 років може самостійно повідомляти уповноважених суб'єктів про факти домашнього насильства щодо неї, а також подавати заяви про винесення термінових заборонних приписів. Таке положення необхідно закріпити в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», оскільки юридична невизначеність у питанні віку, з якого особа має дієздатність стосовно звернень до представників органів державної влади й місцевого самоврядування, може створювати ситуації, за яких не буде забезпечено належний захист такої особи через неприйняття її звернення або повідомлення про насильницькі дії щодо неї.

Реалізація права на захист від домашнього насильства здійснюється не лише зверненням особи, а й за ініціативою інших суб'єктів. Така позиція відображена законодавцем - терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи або працівником Національної поліції України за власною ініціативою.

Отже, захист особи від домашнього насильства є обов'язком уповноважених суб'єктів, що виконується незалежно від того, чи наявне звернення особи. Захист представляє собою сукупність дій, засобів, за допомогою яких поновлюються права особи, що зазнали порушення. Зазвичай, захист здійснюється у судовому та адміністративному порядку.

Захист особи від домашнього насильства відбувається через застосування заходів протидії цьому явищу, в тому числі адміністративно-правовими засобами. До заходів адміністративно-правової протидії домашньому насильству віднесемо наступні: взяття особи на профілактичний облік; винесення тимчасового заборонного припису; притягнення особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство; направлення особи на програму для кривдників; надання захисту та допомоги постраждалим особам.

Для забезпечення належного захисту особи від домашнього насильства важливим є ініціювання провадження у справі про домашнє насильство. Воно полягає в поданні постраждалою особою заяви або в повідомленні іншими суб'єктами про вчинення домашнього насильства.

Приймати і розглядати заяви і повідомлення про вчинення домашнього насильства уповноважені: 1) районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації, 2) виконавчі органи селищних, сільських, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, 3) служби у справах дітей (стосовно дітей та за участю дітей), 4) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України. Повідомлення про вчинення домашнього насильства з кол-центру можуть надходити до служб у справах дітей, підрозділів Національної поліції України. Останні можуть і самостійно виявляти факти домашнього насильства.

Навчальні заклади та установи системи освіти зобов'язані повідомляти службу у справах дітей, Національну поліцію про факти насильства стосовно дітей, ними виявлені, або про отримання відповідних заяв чи повідомлень. Таким же обов'язком наділені установи і заклади охорони здоров'я, вони сповіщають уповноважені підрозділи Національної поліції України про ушкодження у особи, що могли виникнути внаслідок домашнього насильства, а якщо такі ушкодження виявлені у дитини, також ставиться до відома служба у справах дітей.

У випадках, коли працівники закладів охорони здоров'я виявляють у особи такі пошкодження здоров'я, що можуть свідчити про факти вчинення домашнього насильства, постає питання про лікарську таємницю та захист особи, постраждалої від такого насильства.

Основи законодавства про охорону здоров'я [198] забороняють медичним працівникам розголошувати лікарські таємниці – інформацію про хворобу, медичне обстеження, огляд і його результати, інтимну і сімейну сторони життя пацієнта, крім передбачених законодавчими актами випадків (ст. 40). Натомість,

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зобов'язує цих суб'єктів повідомити про виявлені ушкодження.

Так, керівники закладів охорони здоров'я, виконуючи приписи наказу МВС України та МОЗ України від 06.07.2016 р. № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції» [199], повинні невідкладно інформувати Національну поліцію про всі факти звернення і доставлення до закладів охорони здоров'я осіб, що мають тілесні ушкодження кримінального характеру. Працівник закладу охорони здоров'я, оглянувши постраждалу особу, зобов'язаний проінформувати про це телефоном чергову частину органу та підрозділу поліції.

Отже, в частині наявності у особи тілесних ушкоджень кримінального характеру законодавством врегульовано підстави і порядок повідомлення медичними працівниками про факти таких пошкоджень.

У той же час, такого обов'язку не виникає, якщо медичному працівнику при наданні медичної допомоги стало відомо про сімейну сторону життя, пов'язану з домашнім насильством. У таких випадках постає питання про правомірність поширення персональних даних без згоди на це особи. Закон України «Про захист персональних даних» [200] дозволяє це робити у випадках, визначених законом, і лише за необхідності в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав людини (ч. 2 ст. 14). Отже, поширення персональних даних у таких випадках можливо за двох умов – закріплення такої можливості в законі та наявності мети, окресленої в наведеному приписі. Відсутність законодавчого припису про повідомлення медичним працівником про факти домашнього насильства, що йому стали відомі при наданні медичної допомоги особі, за відсутності тілесних ушкоджень не допускається навіть за умови необхідності захисту прав такої особи.

Обов'язок інформувати місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, підрозділи Національної поліції про виявлення фактів домашнього насильства також покладено на загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб. Проте умовою такого інформування буде наявність добровільної поінформованої згоди постраждалих осіб. Виняток встановлено на випадки вчинення насильства щодо дітей та недієздатних осіб, щодо актів насильства кримінального характеру, коли така згода не вимагається. Предметом поінформованості постраждалої особи є можливість притягнення кривдника до передбаченої законодавством відповідальності, його направлення для проходження програм для кривдників, внесення даних до Реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а також зміст права на допомогу й захист цієї особи.

Подібне поінформування й фіксування згоди постраждалої особи має здійснюватися загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб, які зокрема, мусять проінформувати постраждалу особу про наслідки повідомлення уповноважених суб'єктів про факт вчинення домашнього насильства та оформити письмово згоду. Положення про форму добровільної поінформованої згоди постраждалої особи повинно міститися в Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та/або порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, затверджених Кабінетом Міністрів України. Зразком може слугувати форма отримання добровільної поінформованої згоди, що застосовується у сфері охорони здоров'я.

Відсутність добровільної поінформованої згоди постраждалої особи унеможливорює формування інформації про кривдника та її внесення до Реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Адже наявність такої згоди є умовою руху інформації до інших суб'єктів, уповноважених здійснювати заходи протидії насильству.

З іншого боку, у Реєстрі випадків домашнього насильства можуть сформуватися відомості про випадок вчинення домашнього насильства без внесення відомостей про кривдника, що буде підставою для надання допомоги й захисту постраждалій особі, проте не дозволить застосувати інші заходи протидії насильству щодо кривдника. В такому випадку можливий облік факту вчинення домашнього насильства, однак це ускладнює (унеможлиблює) розгляд справи про домашнє насильство.

Суб'єкти протидії домашньому насильству зобов'язані здійснювати взаємне інформування про виявлені факти домашнього насильства. Отже, суб'єкти, які виявили факти вчинення домашнього насильства, мусять здійснити такі дії: 1) внести інформацію про факт вчинення насильства до Реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; 2) повідомити у необхідних випадках цю інформацію іншим суб'єктам, у тому числі органам Національної поліції України.

Такими діями фактично ініціюється провадження у справі про домашнє насильство. Це має важливе значення для подальшого розгляду і прийняття рішень щодо застосування необхідних заходів.

Дієвим заходом протидії домашньому насильству є винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, що регламентується Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У той же час відзначимо, що прийняття в Україні Закону «Про адміністративну процедуру» здійснює вплив на правове регулювання порядку його винесення.

Закон України «Про адміністративну процедуру» ухвалено Верховною Радою України 17 лютого 2022 року, підписано Президентом України 13 червня 2022 року. Закон набуває чинності за 18 місяців від його оприлюднення, тобто 15 грудня 2023 року. Цей законодавчий акт виконує роль базового закону для публічної адміністрації, за його правилами мають вирішуватися адміністративні справи та прийматися адміністративні акти. В Законі України «Про

адміністративну процедуру» втілені найбільш значимі європейські стандарти публічного адміністрування, закріплені принципи, що містяться в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про добре (належне) адміністрування 2007 року. Його значимість для сфери публічного адміністрування неодноразово підкреслювалася науковцями [201, с. 233].

Загальні положення Закону України «Про адміністративну процедуру» мають поширюватися й на сферу протидії домашньому насильству. До такого висновку ми дійшли, дослідивши низку його положень.

По-перше, до сфери дії цього закону належать відносини публічної адміністрації з особами (фізичними та юридичними) щодо розгляду і вирішення адміністративних справ через прийняття та виконання адміністративних актів (ч. 1 ст. 1 ЗАП). Як проаналізовано нами в підрозділі 2.1., низка суб'єктів протидії домашньому насильству є такими, які утворюють публічну адміністрацію; вони вирішують справи щодо захисту особи, а також приймають рішення зобов'язуючого характеру по відношенню до кривдника. Така діяльність охоплюється поняттям функції публічної адміністрації, що тлумачиться в ЗАП як: 1) надання адміністративних послуг, 2) здійснення інспекційної (контрольної, наглядової) діяльності, 3) вирішення інших справ за заявою особи або за власною ініціативою адміністративного органу (п. 11 ч. 1 ст. 2) .

По-друге, на застосовність Закону України «Про адміністративну процедуру» до винесення термінових заборонних приписів впливає тлумачення базових категорій цього закону, як-то, адміністративна справа, адміністративний акт та адміністративний орган, що наведено в п. 2 ч. 1 ст. 2 ЗАП).

Терміновому заборонному припису властиві всі ознаки адміністративного акта: 1) це рішення уповноваженого підрозділу Національної поліції, який вважається адміністративним органом в розумінні Закону України «Про адміністративну процедуру»; 2) воно є одностороннім за способом прийняття; 3) в ньому міститься припис про зобов'язування особи або ж про заборону; 4) воно

приймається по відношенню до особи, яка знаходиться поза організаційною структурою адміністративного органу, а отже має зовнішнє спрямування.

Уповноважені підрозділи Національної поліції можуть виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдника, які містять такі заходи:

- *зобов'язального* характеру - залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- *забороняючого* характеру - на вхід і перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи та в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Під час розгляду справи про винесення термінового заборонного припису поліцейський оцінює ризики вчинення домашнього насильства, заповнюючи так званий тест-лист, що складається з 27 запитань. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства визначає процедуру оцінювання низки факторів, що впливають ймовірність продовження протиправних дій із боку кривдника. Відзначимо, що при цьому поліцейський реалізує дискреційні повноваження, він на свій розсуд оцінює ситуацію, вирішуючи, чи вона має високий рівень небезпеки, чи постраждалій особі можуть бути завдані тяжкі наслідки. Реалізація поліцейським як адміністративним органом у розумінні Закону України «Про адміністративну процедуру» дискреційних повноважень має відбуватися у відповідності до приписів, закріплених у ст. 6 цього закону, в якій окреслено так звані «червоні лінії», що адміністративний орган не може перетинати при реалізації належного йому розсуду.

Закон України «Про адміністративну процедуру» встановлює умови, за яких застосування дискреційних повноважень буде законним: 1) передбачення дискреційного повноваження законом; 2) межі та спосіб для здійснення дискреційного повноваження передбачені Конституцією України та законом; 3) правомірний вибір, що здійснено адміністративним органом, спрямований на досягнення мети, з якою такому органу надано дискреційне повноваження, і має

відповідає принципам адміністративної процедури; 4) дотримання попередньої адміністративної практики в однакових чи подібних справах при виборі рішення адміністративним органом; відступ можливий лише в обґрунтованих випадках.

Такий підхід спрямовує адміністративний орган на досягнення мети діяльності, принципи адміністративної процедури, попередню правозастосовну практику та зобов'язує обґрунтовувати випадки відступу від неї. Отже, при здійсненні дискреції адміністративний орган діє на свій розсуд і враховує правила для цих випадків, закріплені в Законі України «Про адміністративну процедуру».

Поліцейський уповноваженого підрозділу Національної поліції оцінює рівень небезпеки, яка загрожує постраждалій особі, і на підставі цього приймає рішення щодо винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника та застосування заходів протидії домашньому насильству.

Важливим є те, що терміновий заборонний припис виноситься уповноваженим підрозділом Національної поліції, якщо є загроза для потерпілої особи, а також з метою негайно зреагувати на домашнє насильство. На момент винесення цього припису особа – адресат припису не визнаний винуватим у вчиненні домашнього насильства у кримінальному провадженні чи у справі про адміністративне правопорушення.

Як ми зазначали в наукових публікаціях, терміновий заборонний припис за своєю сутністю є адміністративним актом несприятливого для особи характеру [202, с. 241]. А отже, до його змісту в Законі України «Про адміністративну процедуру» пред'явлено низку вимог. По-перше, це необхідність мотивування, що забезпечує дію принципу обґрунтованості, закріпленого в ст. 9 Закону України «Про адміністративну процедуру». Терміновий заборонний припис повинен містити мотивувальну частину відповідно до ст. 72 Закону України «Про адміністративну процедуру». Мотивування (обґрунтування) адміністративного акта в письмовій формі повинно бути здійснено у такий спосіб, щоб особа мала

можливість правильно його зрозуміти, в тому числі для забезпечення свого права на оскарження. У мотивувальній частині термінового заборонного припису як адміністративного акта зазначаються: 1) дата подання заяви від потерпілої особи про факт вчинення домашнього насильства; 2) аналіз фактичних обставин справи; 3) зміст інформації, що врахована під час розгляду справи; 4) посилення на докази у справі або інші матеріали; 5) детальна правова оцінка обставин, чітке зазначення висновків, що зроблені на підставі такої правової оцінки виявлених обставин.

У законодавстві також закріплено вимоги щодо змісту такого акта. Але вони не повністю відповідають вимогам до структури адміністративного акта, що передбачені Законом України «Про адміністративну процедуру», зокрема, й принципу обґрунтованості, який є одним із найбільш значимих при здійсненні адміністративного провадження. Крім того, в структурі адміністративного акту повинна бути заключна частина, в якій зазначаються строк набрання чинності адміністративним актом, спосіб його визначення, а також, оскільки, цей акт є несприятливим для особи, в ньому мають бути вказані строки і порядок його оскарження – найменування, місцезнаходження суб'єкта розгляду скарги, вид суду, до якого особа може подати позовну заяву.

Закон України «Про адміністративну процедуру» встановлює правило, що оскарження адміністративного акта, що не містить мотивувальної частини, має наслідком його скасування. А отже, з набуттям чинності Законом України «Про адміністративну процедуру» виникнуть потенційні ризики неналежного захисту постраждалої особи через недотримання поліцейським вимог до змісту термінового заборонного припису та як наслідок, його скасування за результатами оскарження.

Момент набуття адміністративним актом чинності за Законом України «Про адміністративну процедуру» пов'язаний із доведенням його до відома адресата, яким у справі про домашнє насильство виступає кривдник. Таким

чином, терміновий заборонний припис набуватиме чинності з моменту, коли кривдник із ним буде ознайомлений, а не з моменту винесення. Це важливо для фіксації початку його дії.

Рішення про винесення термінового заборонного припису може прийматися як у заявному провадженні (за заявою постраждалої особи), так і у втручальному (за власною ініціативою поліції). В обох випадках постраждала особа може бути залучена до провадження в статусі заінтересованої особи. При цьому їй гарантуються права учасника провадження, що закріплені в Законі України «Про адміністративну процедуру», зокрема, в ч. 1 ст. 27.

Порівняльно-правове дослідження положень ч. 1 ст. 28 Закону України «Про адміністративну процедуру» та ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дозволяє зробити висновки відносно того, що Закон України «Про адміністративну процедуру» надає більше юридичних можливостей особі, постраждалій від домашнього насильства, для участі в адміністративному провадженні. Очевидно, що доступ до матеріалів справи, право подати клопотання про відвід посадової особи, яка розглядає справу, у разі наявності у такої особи конфлікту інтересів, можливість оскаржити рішення в адміністративному порядку, передбачені Законом України «Про адміністративну процедуру», значно розширюють коло прав особи в провадженні щодо винесення термінового заборонного припису.

Зазначимо при цьому, що Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено лише для кривдника як адресата адміністративного акта можливість оскаржити терміновий заборонний припис. Натомість, Закон України «Про адміністративну процедуру» надає таку можливість і постраждалій особі, залученій до адміністративного провадження. Це важливо у випадках, коли постраждала особа не погоджується із заходами, винесеними щодо кривдника. Крім того, закріплення лише судового порядку оскарження припису не узгоджується з принципом гарантування ефективних

засобів правового захисту (ст. 18), який передбачає також і механізми адміністративного оскарження. Навіть у разі відсутності вищого органу по відношенню до того, який прийняв рішення, Закон України «Про адміністративну процедуру» дозволяє створити при такому органі комісію з розгляду скарг. З огляду на ієрархічну структуру Національної поліції, в особи, яка виносить терміновий заборонний припис, завжди буде вища посадова особа чи орган.

Констатуємо, що поширення Закону України «Про адміністративну процедуру» на діяльність поліції щодо протидії домашньому насильству збільшує можливості та гарантії як для кривдника, так і для постраждалої особи, деталізує діяльність підрозділів Національної поліції при вирішенні такої справи, гарантуючи дотримання принципів, визнаних в європейській спільноті кращими стандартами регламентації відносин між публічною адміністрацією та особою.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вміщено положення про пріоритет безпеки постраждалої особи над майновими правами осіб на житло. Це поширюється і на випадки спільного проживання кривдника та постраждалої особи, навіть якщо житло належить кривднику.

У разі невиконання термінового заборонного припису кривдником добровільно може постати питання про забезпечення виконання в примусовий спосіб. Поліція уповноважена виселити кривдника з такого приміщення, якщо терміновий заборонний припис містить зобов'язання залишити місце проживання або перебування постраждалої особи, проте кривдник добровільно його не залишає. Закон України «Про адміністративну процедуру» закріпив положення, що дозволять уповноваженим підрозділам Національній поліції застосувати заходи впливу для спонукання кривдника виконати припис, але з попередженням про застосування безпосереднього примусу та надаючи строк для виселення.

Деякі дослідники вважають, що такі заходи зазіхають на право власності особи, якщо кривдник є власником житлового приміщення, яке він має залишити [203, с. 119]. С. Влад та О. Хрущ зазначають, що ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» прямо порушує чинні норми – ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 13 Загальної декларації прав людини, ст. 41, 47, 64 Конституції України [204, с. 54].

Проте, на наше переконання, шкода, завдана кривднику таким обмеженням, менша, ніж та, що може бути завдана постраждалій особі, – під загрозою її життя та здоров'я. При цьому вважаємо доцільним зважати на принцип пропорційності, що має бути дотриманий при винесенні та виконанні термінового заборонного припису. Основні вимоги пропорційності зводяться до дотриманням необхідного балансу між несприятливими наслідками для кривдника і цілями, на досягнення яких спрямований терміновий заборонний припис. Очевидно, що мета тимчасового заборонного припису цілком виправдовує виселення особи з житла, що їй належить на праві власності.

З'ясуємо питання, чи допускає законодавство України можливість примирення в справах щодо домашнього насильства. У відповідності до Закону України «Про адміністративну процедуру» учасники адміністративного провадження мають право примиритися на будь-якому етапі адміністративного провадження за скаргою (п. 10 ч. 1 ст. 28). У провадженні стосовно винесення термінового заборонного припису адресатом слід вважати особу, яка є кривдником. Крім того, постраждала особа може бути заявником, що ініціює адміністративне провадження. Така особа також залучається Національною поліцією до провадження в якості заінтересованої особи. Клопотати про таке залучення має право подати сама постраждала особа. Також працівник Національної поліції, який розглядає справу, може залучити таку особу до участі в адміністративному провадженні за своєю ініціативою.

Отже, примирення за законом можливе між адресатом (кривдником) і заінтересованою особою (постраждалою від домашнього насильства особою). До того ж, примирення можливе лише на стадії оскарження.

В той же час Стамбульська конвенція у ст. 48 забороняє застосовувати процедури примирення по відношенню до будь-якого насильства, що підпадає під сферу застосування Конвенції. Така позиція також підтримується й науковцями [205]. Стамбульська конвенція орієнтує держави на криміналізацію домашнього насильства, а отже й недопущення закриття проваджень у зв'язку з примиренням між жертвою та кривдником.

Натомість, вважаємо примирення на стадії оскарження термінового заборонного припису виправданим, оскільки воно (примирення) може дати шанс на врегулювання конфлікту між кривдником і постраждалою особою. До того ж, винесення такого рішення щодо кривдника не є способом притягнення його до відповідальності, а відтак такий підхід не буде порушувати Стамбульську конвенцію. Звісно, що практика застосування примирення у справах щодо винесення термінових заборонних приписів дозволить за деякий час зробити висновки щодо його дієвості.

У 2021 році в Україні прийнято Закон «Про медіацію» [206]. Він допускає проведення медіації в певних категоріях справ - цивільних, сімейних, трудових, господарських, *адміністративних*, у справах про *адміністративні* правопорушення, у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим).

Вступ медіатора у відносини між учасниками адміністративного провадження є допустимим на стадії оскарження винесення термінового заборонного припису. Медіація передбачає переговорний процес на добровільній основі. Але цей процес може бути перерваний у будь-який час. Його сторони самостійно напрацьовують рішення, що впливає на результат розгляду справи.

Процес медіації має свої особливості: по-перше, переговори проводить третя особа, яка має спеціальну підготовку — медіатор; по-друге, процедура медіації відкриває можливості спільного знаходження оптимального рішення; по-третє, медіація не обмежується предметом конфлікту.

Примирення учасників справи про винесення термінового заборонного припису має наслідком закриття провадження, що передбачено ч. 3 ст. 65 Закону України «Про адміністративну процедуру». Нині такі положення не закріплені в законодавстві про запобігання та протидію домашньому насильству, а отже з набуттям чинності Законом України «Про адміністративну процедуру» його положення будуть застосовним у цих випадках, навіть за умови невнесення відповідних доповнень до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника.

Ще одним важливим засобом протидії домашньому насильству є взяття особи на профілактичний облік кривдників та проведення з нею профілактичної роботи. У свою чергу, профілактичний облік передбачає здійснення організаційно-практичних заходів контролю за поведінкою кривдника, мета яких – недопущення повторного вчинення домашнього насильства, дотриманням кривдником застосованих до нього тимчасових обмежень його прав, виконанням обов'язків, що покладені на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

На профілактичний облік кривдник потрапляє з моменту, коли факт вчинення ним домашнього насильства виявлено. У цей період з кривдником проводиться профілактична робота. Після завершення встановленого строку відбувається автоматичне зняття кривдника з профілактичного обліку. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу

Національної поліції України визначені Наказом МВС України від 25.02.2019 року № 124 [207].

У законодавстві не надано тлумачення категорії «виявлення факту вчинення домашнього насильства». У зв'язку з цим, для забезпечення юридичної визначеності, а також недопущення застосування заходів протидії домашньому насильству до осіб, вина яких не доведена в установленому порядку, вважаємо, що підставою постановки на профілактичний облік кривдника має слугувати винесення термінового заборонного припису або постанови суду, винесена у справі про домашнє насильство, якою підтверджується факт вчинення домашнього насильства. Тому необхідно змінити редакцію ч. 1 ст. 27 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та викласти таким чином: «Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України ставить на профілактичний облік кривдника з моменту винесення поліцейським термінового заборонного припису або винесення судом постанови про адміністративне правопорушення за вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу».

Законодавством встановлена можливість направлення кривдника судом на проходження програми для кривдників строком від 3-х місяців до 1-го року. Відповідне повноваження суду закріплено у ст. 39-1 КУпАП.

Непроходження кривдником програми для кривдників має наслідком кримінальну відповідальність і не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

Відповідальність за виконання програм для кривдників покладено на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Програми для кривдників є найголовнішим елементом у виправленні поведінки кривдника та формуванні в нього ненасильницької моделі поведінки. Тому направлення на такі програми має здійснюватися не на підставі розсуду суду, як це зазначено в Законі України «Про запобігання та протидію

домашньому насильству», а за умови визнання кривдника винуватим у вчиненні домашнього насильства. Тому вважаємо за необхідне встановити обов'язок суду направляти особу, визнану винною у вчиненні домашнього насильства за ст. 173-2 КУпАП, на проходження програми для кривдників. Це потребуватиме внесення змін до ст. 39-1 КУпАП, зокрема, її викладення в такій редакції: «У разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення одночасно *приймає рішення* про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Надання допомоги та захисту постраждалим особам як захід протидії домашньому насильству є важливим проявом ідеї людиноцентризму у відносинах публічної адміністрації з громадянами. Факт закріплення в законодавстві такого заходу забезпечує можливість постраждалим особам відновити своє життя. Надання допомоги та захисту відбувається в декількох напрямках. По-перше, через інформування осіб про їхні права та можливості реалізації таких прав. Це має бути здійснено зрозумілою їм мовою або через перекладача чи іншу особу, яка володіє мовою, що зрозуміла постраждалим особам. Таке інформування потрібно постраждалій людині для того, щоб прийняти рішення про подальші кроки в житті. Обізнаність у правах дозволяє особі планувати дії. Вимога щодо інформування зрозумілою мовою в певних випадках потребуватиме залучення до цього перекладача або іншу особу, яка володіє мовою, що відома і зрозуміла постраждалому. При цьому, як зазначили А. Блага та О. Кочемировська, важливо забезпечити, щоб така особа (перекладач): «а) мала належний рівень володіння мовою, якою постраждалим особам надається інформація про права та можливості їх реалізації (наприклад,

українською), а також зрозумілою постраждалим особам мовою (приміром, мовою жестів, ромською або іншими мовами); б) не мала зацікавленості у позитивних для кривдника результатах справи по факту домашнього насильства (через наявність родинних зв'язків, дружніх стосунків, матеріальної заінтересованості тощо)» [208, с. 228]

По-друге, допомога постраждалим особам надається через забезпечення їм доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки, надання можливості отримання соціальних послуг, допомоги (медичної, соціальної, психологічної). Загальні та спеціалізовані служби підтримки мають бути розташовані з урахуванням географічної складової, а також забезпечувати можливості надання допомоги особам із різними потребами (приміром, особам з інвалідністю, маломобільним громадянам).

По-третє, у разі потреби потерпілим особам має бути надано тимчасовий притулок, в якому вони зможуть безпечно перебувати. При цьому особам має бути забезпечено такі потреби – у розміщенні на тимчасове проживання та в безпечному перебуванні. Кількість притулків в Україні ще до введення воєнного стану була недостатньою і не задовольняла потреби всіх тих осіб, які їх потребували [209]. Нині про таку забезпеченість складно вести мову в силу причин воєнного характеру, проте відзначимо, що навіть в умовах дії режиму воєнного стану держава зобов'язана забезпечувати особам право на захист від домашнього насильства.

По-четверте, постраждалим особам забезпечується доступ до правосуддя, надання безоплатної правничої допомоги. Цей вид допомоги важливий для особи в разі, коли вона планує ініціювати винесення термінового заборонного припису або притягнення кривдника до відповідальності, звертатися до суду за відшкодуванням шкоди, завданої домашнім насильством. Безоплатна правнича допомога надається Центрами надання безоплатної правничої допомоги, що

може відбуватися в приміщеннях загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб.

І по-п'яте, через функціонування цілодобового безоплатного кол-центру забезпечується невідкладне реагування на випадки домашнього насильства, особам можуть надаватися консультації, в тому числі анонімно або з дотриманням режиму інформації з обмеженим доступом. Цей напрямок допомоги постраждалим особам важливий у випадках, коли така особа не може наважитися звернутися до поліції та інших органів протидії домашньому насильству. Комунікація особи з фахівцями кол-центру відбувається з урахуванням можливої анонімності та із дотриманням режиму обмеженого доступу інформації.

Законодавством передбачено, що надання допомоги відбувається за місцем звернення і не пов'язується з місцем реєстрації особи. Отримання допомоги не залежить від того, чи звертається особа до правоохоронних органів, суду, або від того, чи є вона учасником кримінального провадження щодо домашнього насильства або цивільної справи. Щодо неієздатних осіб, то від їх імені за допомогою мають звернутися їх законні представники або родичі, за винятком, якщо останні не є кривдниками або ухиляються від звернення за допомогою, в такому разі це питання вирішується за участі органів опіки та піклування.

Надаючи допомогу й захист постраждалим особам, уповноважені суб'єкти виконують покладені на них завдання із протидії домашньому насильству, не приймаючи при цьому владні рішення, як-то адміністративні акти, натомість, надаючи соціальні, медичні, інформаційні, правничі та інші послуги.

Отже, уповноважені на протидію домашньому насильству суб'єкти здійснюють заходи, спрямовані на припинення насильства, допомогу та захист постраждалих осіб. При цьому взяття кривдника на профілактичний облік, винесення термінового заборонного припису та направлення особи на програму

для кривдників, законодавством віднесено до спеціальних заходів протидії домашньому насильству.

З урахуванням широкого підходу до розуміння суб'єктів протидії домашньому насильству, який ми описали в підрозділі 2.1., вважаємо, що уповноважені суб'єкти застосовують адміністративно-правові заходи протидії домашньому насильству, вступаючи у відносини з особами, які є постраждалими або кривдниками, а також і поза правовими відносинами. Ми розглядали це питання в науковій статті «Адміністративно-правові інструменти протидії домашньому насильству» [210]. В обґрунтування нашої позиції зазначимо, що Міністерство соціальної політики України, Міністерство освіти та науки України, Міністерство охорони здоров'я України здійснюють нормативно-правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству. Ці органи уповноважені видавати нормативно-правові акти, приписи яких деталізують і конкретизують положення закону. Така діяльність, як ми зазначали в науковій статті, провадиться без вступу у правовідносини з іншими суб'єктами, їй властивий односторонній характер. Іншим прикладом такої діяльності є надання органами опіки та піклування захисту й допомоги постраждалим особам, які є недієздатними. Такий суб'єкт не вважається стороною правових відносин. Представник влади мусить виконати обов'язок надати допомогу, передбачений законодавством. До цієї групи заходів також віднесемо постановку кривдника на профілактичний облік, що не потребує виникнення між уповноваженим підрозділом Національної поліції та особою, яка вчинила домашнє насильство, правових відносин.

З іншого боку, при винесенні термінового заборонного припису, притягненні особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, наданні захисту, допомоги, інформації за зверненням постраждалої особи з'являються відносини між суб'єктами протидії та іншими особами – кривдниками та постраждалими. А отже, реалізація таких заходів протидії

відбувається у правових відносинах. У той же час, в науці досить сталою є позиція, що адміністративно-правові відносини виникають за ініціативною однієї із сторін, а згода іншої – не обов'язкова. Вона цілком підтверджується характером виникнення та розвитком адміністративно-правових відносин, пов'язаних із протидією домашньому насильству. Так, при винесенні термінового заборонного припису, притягненні до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП згода кривдника для виникнення цих відносин не має юридичного значення.

З огляду на значимість таких заходів протидії домашньому насильству, як притягнення до адміністративної відповідальності та, зокрема, адміністративного затримання особи за вчинення домашнього насильства, ми проаналізуємо їх зміст у наступному підрозділі.

2.3. Адміністративна відповідальність за домашнє насильство

У 2003 році Кодекс України про адміністративні правопорушення був доповнений статтею 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису». Тим самим в українське правове поле було запроваджено адміністративну відповідальність за вчинення насильства в сім'ї. На той момент в Україні був чинним Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який у ст. 15 передбачав адміністративну відповідальність за низку діянь – умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений.

Стаття 173-2 КУпАП в редакції від 2003 року складалася з двох частин. Відповідальність за першою частиною встановлювалася у виді штрафу від 1-го до 3-х неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до 1-го місяця з відрахуванням 20-ти відсотків заробітку. Друга частина вже закріплювала ознаку повторності скоєного протягом року правопорушення, що є кваліфікуючою, і встановлювала стягнення – штраф від 3-х до 7-ми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від 1-го до 2-х місяців з відрахуванням 20-ти відсотків заробітку, а в разі якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, застосування цих заходів буде визнано недостатнім, - адміністративний арешт на строк до 15-ти діб.

У 2008 році законодавець змінив ст. 173-2, доповнив об'єктивну сторону непроходженням корекційної програми, та посилив відповідальність. Крім того, органам Національної поліції було надано повноваження затримувати осіб, які вчинили насильство в сім'ї.

У 2010 році стягнення за цією статтею було доповнено громадськими роботами. Саме у той час цей вид адміністративного стягнення було запроваджено в КУпАП.

Згодом у 2015 році було збільшено розмір штрафу за вчинення насильства в сім'ї. Прийняття у 2017 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» оновило й зміст ст. 173-2 КУпАП: змінено назву на «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», збільшені розміри стягнень, що вважаємо цілком логічним, адже неоподаткований мінімум доходів громадян, який є одиницею розрахунку штрафу за адміністративне правопорушення, досі залишався незмінним – 17 грн.

Крім того, Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено ст. 39-1 «Направлення на проходження програми для особи, яка

вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі», що дозволяла суду при притягненні особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство одночасно вирішити питання про направлення такої особи на проходження програми для кривдників.

Ще одне посилення відповідальності за домашнє насильство відбулося в 2021 році – було збільшено розмір адміністративного арешту.

Нині чинна редакція статті сформульована в 2021 році. При цьому адміністративна відповідальність за домашнє насильство настає лише в разі, якщо діяння за своїм характером не тягнуть за собою кримінальної відповідальності. Йдеться про встановлення ознак, що дозволяють кваліфікувати дії особи як кримінальне правопорушення. До таких ознак, які свідчать про суспільну небезпечність діяння, належить систематичність насильства, наявність у особи фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрата нею працездатності, емоційна залежність або погіршення якості життя потерпілої особи, тілесні ушкодження (ст. 126-1 Кримінального кодексу України [211]).

Відмітимо, що не будь-який конфлікт у родині є домашнім насильством, а відтак і таким, що може кваліфікуватися як протиправне діяння, бути підставою для притягнення особи до відповідальності, зокрема, адміністративної. В судовій практиці трапляються такі справи, коли суд, розглядаючи справу про домашнє насильство, констатує, що між особами відбулися словесні сутички, але суд не пристав на позицію, що вони підпадають під ознаки психологічного насильства. Мотивуючи позицію, суд вказав на недоведеність факту того, що у цілому конфліктна ситуація викликала у постраждалої особи через побоювання за свою безпеку або безпеку інших осіб, спричинила емоційну невпевненість та нездатність захистити себе або завдала шкоди психічному здоров'ю особи [212].

Проаналізуємо склад правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП. Підходи до розуміння категорії складу адміністративного правопорушення є доволі сталими. Значимість такого правового явища, як склад правопорушення,

дуже вдало окреслив В.К. Колпаков. Науковець назвав, принаймні, три позиції, які свідчать про важливість вчення про склад правопорушення: «по-перше, воно сприяє виявленню найбільш істотних ознак антигромадських діянь, їхньому розмежуванню та встановленню справедливих санкцій; по-друге, допомагає правовим органам правильно кваліфікувати правопорушення й обирати адекватні заходи впливу; по-третє, дає змогу зрозуміти закон, допомагає навчанню юристів і правовому вихованню громадян» [213, с. 162].

Традиційно склад адміністративного правопорушення розуміють у науці як визначену законодавством сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких діяння вважається адміністративним проступком, а до його елементів відносять об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону проступку.

Будь-яка кваліфікація діяння починається із встановлення об'єкта правопорушення як суспільних відносин, на які й посягає протиправна дія чи бездіяльність. Важливо окреслити родовий об'єкт для ст. 173-2 КУпАП. Виходимо з міркувань щодо розміщення статті у главі 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що має назву «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку». Але, очевидно, що вчинення домашнього насильства цілком не обов'язково зазіхає на публічний порядок і безпеку, скоріш за все, мова йде про таку цінність як безпека людини, її право на недоторканість, безпеку, особисту свободу, здоров'я (фізичне і психічне) тощо. Звідси можемо зробити, що безпосереднім об'єктом складу правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, є суспільні відносини у сфері прав людини. Саме таку позицію ми відобразили в підрозділі 1.2. – домашнє насильство посягає на право людини.

Цей підхід підтверджується науковими позиціями, наведеними, зокрема, в коментарях до Кодексу України про адміністративні правопорушення [214].

В основу об'єкта правопорушення, що захищений ст. 173-2 КУпАП, покладено невід'ємні права людини, закріплені, перш за все, Конституцією України, – право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), на рівність перед законом (ст. 24), на повагу до гідності (ст. 28), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29).

Об'єктивною стороною правопорушення є зовнішній прояв протиправного діяння. В юридичній науці навіть стверджують, що це є «основною (головною) ознакою складу правопорушення» [215, с. 220]. Не будучи такими категоричними, підкреслимо, що саме об'єктивна сторона, передусім, дозволяє «розпізнати» протиправне діяння. Але для кваліфікації, звісно ж, мають значення всі елементи складу.

До ознак об'єктивної сторони матеріального складу проступку відносять як обов'язкові: діяння (дію чи бездіяльність), шкідливі наслідки протиправного діяння та причинний зв'язок між діянням і наслідками. Якщо склад проступку носить формальний характер, то обов'язковою його ознакою буде лише протиправне діяння. Факультативними ознаками є час, місце, спосіб, знаряддя тощо вчинення правопорушення.

Об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, можемо описати через низку діянь, що закріплені в диспозиції цієї статті. Так, виділимо три самостійних, але, очевидно, з'єднаних об'єктом правопорушення, діяння. *Перше* – це домашнє насильство та насильство за ознакою статті (останнє не є предметом нашого дослідження), *друге* – невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, *третє* – неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису.

Кожне діяння становить самостійний й достатній елемент, необхідний для кваліфікації за ст. 173-2 КУпАП.

Законодавець урівнює за зовнішнім проявом домашнє насильство та насильство за ознакою статті та тлумачить це діяння як умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо).

Крім того, діяння може проявлятися у формі фізичного, психологічного або економічного насильства. Законодавець пояснює, що для кваліфікації такого діяння як адміністративного правопорушення, насильство не має спричинити тілесних ушкоджень (у такому разі вже йдеться про кримінально каране діяння). Але може проявлятися у погрозах, переслідуванні, образах, позбавленні житла, одягу, їжі, коштів або іншого майна, на які потерпілий має право. Із формулювання статті робимо висновок, що це не повний перелік проявів домашнього насильства.

У цій частині діяння обов'язковою ознакою об'єктивної сторони виступають шкідливі наслідки, що в правовій нормі описано як шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, що могла бути чи була завдана. Остання конструкція є доволі складною, адже складається з двох елементів – шкода завдана потерпілому та шкода могла бути йому завдана. У першому випадку шкоду можна описати, вона проявляється у будь-якому вигляді, то в другому випадку шкода не настала, але за оцінками тих, хто розглядає справу й приймає по ній рішення, вона може бути наслідком діяння особи, яка вчинила домашнє насильство.

Відзначимо, що домашнє насильство може зовні проявлятися як у вигляді дій, так і бути бездіяльністю. У більшості випадків домашнє насильство відбувається із застосуванням фізичної сили. Саме про це констатують В. Саббатовський [216, с. 452], І. Зуєва, В. Приступ [217, с. 231]. Застосування фізичної сили до потерпілої особи – це активні дії, що можуть проявлятися в

одноразовому або багаторазовому завданню болю, фізичних пошкоджень. Втрата працездатності чи розлад здоров'я виступають наслідками такого застосування фізичної сили.

За своїм характером наслідки можуть бути доволі різними – від, як ми вже зазначили, втрати працездатності (навіть незначної), короткочасного розладу здоров'я, - до завдання тілесних ушкоджень, таких як синці, подряпини, садни, гематоми, припухлості та набряки. Як правило, все ж в результаті застосування настає фізичний біль, під яким розуміють не тільки емоційну реакцію людини на шкідливий вплив, а й певне порушення функцій організму [216, с. 453].

В. Саббатовський відмічає, що фізичні наслідки, застосування фізичної сили до особи постраждалої в наслідок домашнього насильства, можуть не мати юридично значної втрати загальної працездатності [216, с. 453].

У низці судових рішень у справах про домашнє насильство суди констатують відсутність наслідків для особи від насильницьких дій [218; 219], а відтак за відсутністю складу правопорушення, зокрема, шкідливих наслідків як обов'язкового елемента об'єктивної сторони, закривають провадження у справі.

Невиконання особою термінового заборонного припису – це наступний прояв об'єктивної сторони ст. 173-2 КУпАП. По суті, мова йде про те, що особа вже вчинила домашнє насильство, щодо неї прийнято терміновий заборонний припис, а вона всупереч його приписам не залишила місце проживання (перебування) постраждалої особи, або увійшла до її помешкання, або контактує в будь-який спосіб із постраждалою особою. Отже, в цій частині кривдник може як діяти активно (входити до помешкання, робити спроби контактувати), так і не діяти, тобто проявляти бездіяльність (не покидати місце проживання (перебування) постраждалої особи).

Самостійним діянням, що утворює об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, є неповідомлення уповноваженим органам Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі

винесення такого припису. Якщо кривднику приписано залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, то він має повідомити орган Національної поліції нову адресу проживання (перебування). Підтвердженням факту повідомлення кривдником про місце проживання (перебування) вважається фіксація в журналі реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис. Проте в законодавстві не закріплено строк, у який кривдник це має зробити. Очевидно, що в цій частині діяння, закріплене ст. 173-2 КУпАП, проявляється у виді бездіяльності, полягає в невиконання покладеного на особу обв'язку.

Невиконання термінового заборонного припису, а також неповідомлення кривдника про місце свого перебування (проживання) органам Національної поліції представляють собою формальний склад правопорушення. Для кваліфікації таких діянь за ст. 173-2 достатньо вже такої поведінки, її наслідки не мають значення для вирішення питання про притягнення до відповідальності.

Суб'єктом правопорушення, що розглядаємо, є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Вочевидь, за законодавством, це буде кривдник. При чому, в частині невиконання термінового заборонного припису та неповідомлення про місце свого перебування суб'єктом проступку буде такий кривдник, щодо якого винесено терміновий заборонний припис.

Суб'єктивна сторона правопорушення зазвичай розглядається як психічне ставлення особи до діяння, вчиненого ним, та його наслідків. Обов'язковим елементом суб'єктивної сторони виступає вина особа, що може бути умисною або необережною. Крім того, факультативними ознаками є мета (ціль) протиправної поведінки, її мотив (тобто спонукальна причина).

Вина особи у скоєнні домашнього насильства може бути лише умисною, що означає усвідомлення протиправного характеру свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачення його шкідливих наслідків, бажання їх настання або

їх свідоме допущення. При чому, не має значення для кваліфікації діяння як домашнього насильства форма умислу – будь-то прямий, чи непрямий.

Мета і мотив вчинення таких протиправних дій, зазвичай, не мають юридичного значення для кваліфікації діяння. Хоча з точки зору виділення ознак домашнього насильства, можемо припустити, що метою й мотивом домашнього насильства буде домінування над постраждалою особою, контроль над її поведінкою. Очевидно, що суди для кваліфікації діяння як домашнього насильства мають встановлювати наявність цього елементу складу правопорушення.

Стосовно невиконання тимчасового заборонного припису, то і в цьому випадку вина представляється лише у формі умислу, адже особа має усвідомлювати, що не виконує рішення уповноваженого підрозділу Національної поліції України. Щодо неповідомлення про місце перебування, то форма вини не має значення для кваліфікації діяння. Навіть, якщо кривдник забув повідомити, самого цього факту вже достатньо для наявності вини у скоєнні даного проступку.

Звернемо увагу, що неповнолітня особа може бути особливим суб'єктом – чи то особою, яка притягається до відповідальності за домашнє насильство, чи то постраждалою особою. Дитина, яка стала свідком насильницьких дій, вважається по цій категорії справ потерпілою особою. Науковці стверджують, що за статистикою, діти (поряд із жінками) є переважними жертвами домашнього насильства [220, с. 60].

Постраждала від домашнього насильства дитина наділена всіма правами постраждалої особи. Крім того, у разі установлення факту, що її подальше проживання з батьками чи законними представниками неможливо, їй забезпечується окреме від них проживання.

Якщо неповнолітня особа є суб'єктом вчинення домашнього насильства, то за правилом, вміщеним у ст. 13 КУпАП, до неї може бути застосовано лише

заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП, як-то: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або суворая догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Цілком підтримуємо позицію О. Соловйової та О. Зими, що навряд чи ці заходи здатні справити на особу виховний вплив [38, с. 395]. Науковці також підняли питання, що справи про домашнє насильство, вчинене неповнолітніми, часто-густо розглядаються за їх відсутності, а застосовані заходи у виді попередження (що є найбільш поширеним) відтак не здійснюють на них впливу, який, за задумом законодавця, мав би бути. А тому науковці пропонують передбачити спеціальні правила виконання таких заходів – оголошення попередження чи догани, приміром, у відповідній раді за участі представника територіальної громади, батьків потерпілого (у разі їх наявності) або його представника, представника поліції. В іншому ж випадку, вважають вчені, застосування заходів впливу не матиме жодного впливу на особу, яка притягається до адміністративної відповідальності [38, с. 395].

Вчинення правопорушення неповнолітньою особою вважається обставиною, що пом'якшує відповідальність, про що зазначено в ст. 34 КУпАП. Але суд, розглядаючи справу про домашнє насильство, скоєне неповнолітньою особою, позбавлений можливості врахувати характер правопорушення, саму особу, ступінь її вини, майновий стан, обставини, пом'якшуючі та обтяжуючі відповідальність обставини, як того вимагає ч. 2 ст. 33 КУпАП. Суд мусить обирати лише захід впливу в межах ст. 24-1 КУпАП. Навряд чи можна виміряти для особи ступінь «тяжкості» заходів впливу. У той же час, ми не поділяємо позицію, що заходи впливу, як і стягнення в ст. 24 КУпАП, розміщені від більш м'якого до більш суворого, що припускають О. Соловйова та О. Зима. На нашу думку, крім попередження, яке безумовно є м'яким стягненням, інші заходи

впливу виміряти можна лише співставляючи їх розмір (приміром, щодо штрафу) або ж за наслідками для особи.

Санкція ч.1 ст. 173-2 КУпАП передбачає альтернативні стягнення – штраф від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 30 до 40 годин, або адміністративний арешт на строк до 10 діб.

Кваліфікуюча ознака – повторність скоєння діянь, передбачених у ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, закріплена в ч. 2 цієї статті. Законодавець встановив строк, впродовж якого може мати місце повторність – один рік із дня, коли особу було піддано адміністративному стягненню за частиною 1. Стягнення за повторне діяння передбачено більш суворе - штраф від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, або адміністративний арешт на строк до 15 діб.

Для забезпечення провадження у справах про домашнє насильство посадові особи Національної поліції вправі здійснювати адміністративне затримання. У відповідності до ч. 1 ст. 260 КУпАП основною метою застосування заходів забезпечення провадження є припинення адміністративних правопорушень. Саме ця позиція, відображена в законі, дає підстави припустити, що адміністративне затримання є заходом протидії домашньому насильству, адже в результаті його застосування фактично припиняються протиправні дії кривдника. Звісно, що такий підхід буде обґрунтованим лише у разі, коли затримана особа проявляла активні насильницькі дії, а не вчиняла домашнє насильство шляхом бездіяльності.

Проте адміністративне затримання можливе, якщо особа через бездіяльність вчиняє домашнє насильство. Затримання в цьому випадку відбувається з метою встановлення особи, складання протоколу про адміністративне правопорушення, якщо його неможливо оформити на місці вчинення проступку.

За загальним правилом, закріпленим у ч. 1 ст. 263 КУпАП, адміністративне затримання не може тривати більше 3-х годин. У справах щодо домашнього насильства застосовується цей строк адміністративного затримання.

Адміністративне затримання за вчинення домашнього насильства вбачається доцільним задля не тільки припинення цього діяння, а й для належної фіксації обставин справи. О. Мердова, І. Хозлу, М. Шульга дослідили законодавство зарубіжних країн і зробили висновки, що строк адміністративного затримання при вчиненні домашнього насильства в різних зарубіжних країнах встановлено від 3-х до 72-х годин; як правило, для застосування більшого терміну адміністративного затримання враховується наявність в санкції статті стягнення у вигляді адміністративного арешту [221, с. 104]. А відтак, вельми логічною є позиція науковців про доцільність встановлення спеціального строку адміністративного затримання осіб, що вчиняють домашнє насильство, граничної тривалості до 3-х діб. У разі закріплення такого строку органи Національної поліції України, затримуючи осіб під час вчинення домашнього насильства, матимуть більші можливості реально забезпечити захист постраждалої особи, а також передати на розгляд суду матеріали про адміністративне правопорушення, в ході чого може бути вирішено питання про винесення обмежувального припису. Дослідники запропонували доповнити ст. 263 КУпАП частиною 4 такого змісту: «Осіб, які вчинили домашнє насильство, насильство за ознакою статі, не виконали терміновий заборонний припис або не повідомили про місце свого тимчасового перебування, – до 3 діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання» [221, с. 107].

Зауважимо, що хоча така пропозиція є доволі виправданою, все ж необхідно враховувати ризики того, що адміністративне затримання осіб, які вчинили домашнє насильство, може перетворитися на покарання особи за її протиправну поведінку в силу тривалості фактичного обмеження волі без вирішення справи про становлення вини у скоєнні адміністративного проступку.

По справах про домашнє насильство обов'язково складається протокол про адміністративне правопорушення. Згідно ст. 255 КУпАП складати протоколи за ст. 173-2 КУпАП уповноважені посадові особи органів Національної поліції.

Вимоги до змісту протоколу встановлені у ст. 256 КУпАП. Протокол про адміністративне правопорушення має бути складено не пізніше 24 годин з моменту виявлення особи, яка вчинила проступок, у 2-х примірниках, один із яких вручається особі, щодо якої він складений.

На практиці виникають питання щодо змісту протоколу у випадках, коли потерпілою від домашнього насильства є не лише доросла особа, а й дитина (в тому числі, якщо вона стала свідком цього). Дискусія також відбувається і в науковому колі. Так, А. Бахаєва та О. Король нарікають, що «відсутність однозначної позиції законодавця створює складнощі в роботі поліцейського, перед яким постає питання, чи доцільно складати два окремі протоколи про адміністративне правопорушення щодо кривдника: перший – за вчинення домашнього насильства щодо дорослої особи, другий – за вчинення зазначеного діяння у присутності дитини» [222, с. 69]. Ситуація ще більше ускладнюється тим фактом, що деякі суди в разі наявності за одним фактом домашнього насильства двох протоколів закривають провадження у відношенні насильства щодо дитини, мотивуючи тим, що особа двічі не може відповідати за одне й те ж правопорушення, що є конституційним положенням.

Звернемо увагу, що ст. 256 КУпАП чітко вказує, що в протоколі про адміністративне правопорушення серед іншого зазначаються прізвища, адреси свідків і потерпілих. Отже, із самого змісту цього положення вбачається, що одне протиправне діяння може завдати шкоди двом або більше особам, які й визнаються потерпілими.

Вважаємо, що такий підхід має бути застосований при складенні протоколу про адміністративне правопорушення за домашнє насильство – мають бути вказані всі особи, які є потерпілими по справі. Тим самим дитині буде

гарантоване її становище учасника провадження по справі, її інтереси представлятиме законний представник. Також може бути вирішено питання про відшкодування шкоди, що завдана дитині домашнім насильством.

Крім того, в тих випадках, якщо інша постраждала особа буде в ході провадження клопотати про закриття справи у зв'язку з малозначністю, суд вже зможе відмовити у задоволенні такого клопотання, адже завдання шкоди дитині навряд чи підпадає під ознаки малозначності. Хоча остання категорія є доволі оціночною. На нашу думку, ст. 22 КУпАП має бути доповнена в примітці та мати наступну редакцію: «Примітка. Положення цієї статті не застосовуються до правопорушень, передбачених частиною четвертою статті 121, частиною п'ятою статті 122, статтями 122-2, 122-4, частиною третьою статті 123, частинами другою - п'ятою статті 126, статтями 130 та 161-1, **173-2 (якщо потерпілою особою є дитина)** цього Кодексу.»

Справи про домашнє насильство розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ст. 221 КУпАП). Для визначення місця розгляду справи застосовується загальне правило, встановлене ст. 276 КУпАП, - розгляд справи відбувається за місцем вчинення правопорушення.

Учасником провадження у справі щодо скоєння домашнього насильства обов'язково виступає особа, яка притягається адміністративної відповідальності, це буде кривдник. У таких категоріях справ також є потерпілий, ним є постраждала від домашнього насильства особа. Крім того, дитина також є потерпілою особою, навіть якщо вона лише свідок домашнього насильства. Ці особи також можуть мати законних представників.

До провадження можуть бути залучені свідки, які своїми поясненнями підтверджують або спростовують факти вчинення протиправних дій. Участь захисника, експерта та перекладача обумовлюється обставинами справи та категорією осіб, які беруть участь у провадженні у справі. Так, психологічна експертиза необхідна у справах, в яких дитина стала свідком домашнього

наси́льства або безпосередньо постраждала від домашнього насильства. Вважаємо доцільним доповнити законодавство про адміністративну відповідальність положенням про обов'язковість проведення психологічної експертизи у справах про домашнє насильство, якщо постраждалою особою по справі є дитина.

Ми вже зазначали, що Стамбульська конвенція вимагає, щоб держави вживали заходів щодо заборони обов'язкових альтернативних процесів із вирішення спорів, зокрема посередництво та примирення при притягненні кривдників до відповідальності (ст. 48). І хоча ці приписи орієнтовані на кримінальне переслідування в силу підходів щодо криміналізації домашнього насильства, в національній судовій практиці наявні випадки, коли при розгляді справ про домашнє насильство за ст. 172-3 КУпАП кривдник і постраждала особа заявляють суду про їх примирення і подають клопотання про закриття справи. Але суди в цих випадках відмовляють у закритті справи про адміністративне правопорушення, мотивуючи це підходами, закладеними в Стамбульській конвенції. Для прикладу наведемо постанову Октябрського районного суду м. Полтави від 03.10.2023 р. [223]. До того ж, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить положень про можливість закриття провадження з підстав примирення між особою, яка притягається до відповідальності, та постраждалим. Натомість, у ст. 247 КУпАП закріплено вичерпний перелік обставин для закриття провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Для того, щоб визначити проблемні питання адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, проаналізуємо показники, що оприлюднені Верховним Судом і стосуються даної категорії справ.

Згідно інформації, розміщеної на сайті Верховного Суду [224], за 2022 рік 107 598 справ по ст. 173-2 КУпАП надійшло до суду. З них - 7 227 справ повернуто, в тому числі 6 606 для належного оформлення. У 2022 році судом

було розглянуто 99 758 справи, до 65 815 осіб було застосовано санкції, передбачені КУпАП, до 148 – заходи впливу до неповнолітніх у відповідності до ст. 24-1 КУпАП. 33 897 справи було закрито, з них 10 047 суди розцінили як малозначні, 133 – передали прокурору або органу досудового розслідування, у 10 014 справах суд констатував відсутність події або складу правопорушення, 12 616 справ були закриті у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративних стягнень.

Суди при накладенні стягнень більше застосовували штраф – до 12 616 осіб, а потім громадські роботи - 3 491 і в решті адміністративний арешт було застосовано 1 001 разів. Менше чверті штрафів сплачувалося в добровільному порядку.

Суб'єктний склад осіб, винуватих у вчиненні правопорушення за 173-2 КУпАП, згідно інформації, наданої Верховним Судом, можна охарактеризувати через наступні показники:

усього притягнуто до відповідальності у 2022 році 65 815 особа, з них:
іноземців та осіб без громадянства - 178 осіб,
жінок - 5 782,
осіб з інвалідністю – 613,
пенсіонерів - 3 345,
безробітних - 4 271,
працевдатних осіб, які не працюють і не навчаються - 45 065.

Постановами судів 272 особи були направлені на проходження програм для кривдників.

Аналіз таких статичних показників дозволяє висловити деякі міркування стосовно розгляду справ про домашнє насильство та зробити висновки. Так, 6 % матеріалів про домашнє насильство було повернуто для належного оформлення. Такий відсоток повернення відповідає загальній тенденції реагування суду на помилки у протоколах про адміністративні правопорушення [225]. У науковій

літературі навіть узагальнено типові помилки, що слугують підставами для повернення матеріалів адміністративної справи на належне оформлення:

- 1) протокол складено не уповноваженою на те посадовою особою;
- 2) неправильно визначено суб'єкта адміністративного правопорушення;
- 3) неправильно кваліфіковано адміністративний проступок;
- 4) до протоколу не долучено достатніх доказів, що свідчили б про наявність складу адміністративного правопорушення;
- 5) неповно зазначено відомості стосовно особи, яка притягається до адміністративної відповідальності;
- 6) не зазначено порушену норму законодавчого акта;
- 7) не розкрито сутність адміністративного правопорушення;
- 8) відсутні у протоколі дата й час вчинення адміністративного правопорушення;
- 9) при складанні протоколу особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, не роз'яснено її права й обов'язки;
- 10) заповнено реквізити протоколу нерозбірливим почерком [226].

У відповідності до п. 2 ч. 1 ст. 278 КУпАП при підготовці справи до розгляду орган (посадова особа) вирішує питання, зокрема, чи правильно складено протокол й інші матеріали справи. У судовій практиці сформувався підхід, за яким суд повертає протокол для доопрацювання. При цьому суди зважають на Постанову Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 року № 14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» [227]. У той же час у Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутня норма, яка б уповноважувала орган (посадову особу), що розглядає справу про адміністративне правопорушення, на прийняття такого рішення.

Дійсно, протокол як офіційний документ, у якому фіксується факт вчинення протиправного діяння, а також міститься інша інформація, необхідна для розгляду справи та прийняття рішення, має відповідати низці вимог, закріплених у ст. 256 КУпАП. Зокрема, містити інформацію про дату і місце його

складення, про особу, яка його склала (посада, прізвище, ім'я, по батькові); відомості про особу, що притягається до адміністративної відповідальності; місце і час вчинення, а також суть адміністративного проступку; нормативний акт, що передбачає відповідальність за вчинене правопорушення; прізвища, адреси потерпілого (потерпілих) і свідків (за наявності); пояснення особи, яка притягається до відповідальності, та інші відомості, потрібні для вирішення справи.

Відсутність законодавчо закріплених повноважень повертати протокол на доопрацювання свідчить про неякісний закон. А якість закону є однією з ознак верховенства права. Крім того, повертаючи протокол на доопрацювання, суд (як й інший орган, що розглядає справу про адміністративне правопорушення), діє не в межах повноважень, не у спосіб і не на підставах, передбачених Конституцією та законами України, а отже, незаконно.

З іншого боку, якщо протокол складений із порушенням вимог законодавства і справа не може бути належним чином розглянута, існують ризики, що держава не зреагує на домашнє насильство, а особа, яка його вчинила, не зазнає покарання.

Це означає, що держава має дбати про постійне професійне зростання працівників Національної поліції. Саме це передбачено ч. 3 ст. 75 Закону України «Про Національну поліцію» - обов'язок поліцейських підвищувати кваліфікацію не рідше одного разу на три роки, крім того - перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана.

Ще одна проблема, що виникає при притягненні особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, - закінчення строків накладення адміністративного стягнення як підстава для закриття провадження. Згідно ст. 38 КУпАП, суд (судді) у справах, що йому підвідомчі, може накладати стягнення не пізніше як через 3 місяці з дня вчинення правопорушення.

За статистикою, наведеною вище, більше 10 % справ про домашнє насильство було закрито у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративних стягнень. Це – доволі великий відсоток від загальної кількості справ. Можемо лише презюмувати, що значне навантаження на суддів створює підґрунтя для затягування строків розгляду справ.

Натомість Кодекс України про адміністративні правопорушення вміщує положення, що дозволяють поліцейським оперативно реагувати на факти домашнього насильств, вчинити всі дії та оформити документи, необхідні для розгляду справи в суді. Зокрема, посадові особи Національної поліції наділені повноваженням здійснювати адміністративне затримання осіб, які вчинили домашнє насильство (п. 1 ч. 2 ст. 262 КУпАП).

Крім того, справа про домашнє насильство розглядається за відсутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, за умови наявності інформації про своєчасне її сповіщення щодо місця і часу розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи (ч. 1 ст. 268 КУпАП). Законодавцем не передбачено обов'язковість участі такої особи при розгляді справи і відповідно можливість застосування до неї приводу (ч. 2 ст. 268 КУпАП).

Лише 272 особи з 65 815, до яких у 2022 році було прийнято судом постанови про накладення адміністративних стягнень за домашнє насильство, були направлені судом на проходження програм для кривдників, що становить 0,41 %. Очевидно, що такий низький показник направлення на проходження програм для кривдників не сприяє зміні поведінки особи, що в подальшому може призвести до повторного скоєння домашнього насильства.

Звернемо увагу ще на один факт – абсолютна більшість осіб, що були притягнуті до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, це - працездатні особи, які не працюють і не навчаються, - 45 065 із 65 815. Така статистика дозволяє припустити, що серед причин домашнього насильства не

останню роль відіграють економічні чинники та відсутність бажання або ж можливостей працевлаштування. А отже, погіршення економічного становища слугує передумовою для домашнього насильства. Ця проблема потребує комплексного вирішення, що не охоплюється цілями даного дослідження.

2.4. Шляхи вдосконалення законодавства України про протидію домашньому насильству

Ратифікація Україною Стамбульської конвенції, євроінтеграційний рух держави, що проявляється через прийняття низки законодавчих актів, спрямованих на імплементацію європейських стандартів у національне правове поле породжують потребу в удосконаленні норм про регулювання суспільних відносин, пов'язаних із протидією домашньому насильству.

У підрозділі 2.2. ми вже обґрунтували підхід, згідно якого вважаємо, що терміновий заборонний припис, що виноситься кривднику, має всі ознаки адміністративного акту в розумінні Закону України «Про адміністративну процедуру». Такі висновки ідеологічно змінюють засади регламентації діяльності Національної поліції України, зокрема, в частині застосування заходів протидії домашньому насильству.

У Законі України «Про адміністративну процедуру» вміщено два підходи до окреслення сфери його дії: визначення змістовного наповнення суспільних відносин, на які він поширюється, та закріплення винятків, які випадають із правового регулювання цього закону.

Так, у ч.1 ст. 1 зазначено, що Закон регулює відносини публічної адміністрації з особами (фізичними та юридичними), пов'язані із розглядом і вирішенням адміністративних справ шляхом прийняття адміністративних актів, а в деяких випадках – також їх виконання. У ч. 2 ст. 1 відсутнє положення про

виключення діяльності Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству з-під дії цього Закону. А отже, з урахуванням міркувань про природу та сутність термінового заборонного припису є всі підстави вважати, що Закон України «Про адміністративну процедуру» поширює свою дію на діяльність Національної поліції України, крім тієї, що пов'язана з кримінальним провадженням, оперативно-розшуковою діяльністю.

У відповідності до ч. 8 Прикінцевих та перехідних положень до Закону України «Про адміністративну процедуру» на Кабінет Міністрів України покладено обов'язок впродовж 12 місяців з дня опублікування Закону подати на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо приведення спеціальних законів у відповідність до цього Закону; а впродовж 18 місяців –оновити нормативні акти органів виконавчої влади, тим самим забезпечивши набрання ними чинності одночасно з набранням чинності Законом «Про адміністративну процедуру».

Для того, щоб привести законодавство про домашнє насильство в частині винесення термінового заборонного припису у відповідність до європейських стандартів, закладених у Закон України «Про адміністративну процедуру», необхідно внести доповнення до Закону України «Про Національну поліцію». Доцільно додати до ст. 3 «Правова основа діяльності поліції» частину наступного змісту: «Відносини щодо прийняття, набуття чинності, оскарження, припинення дії та виконання адміністративних актів у сфері діяльності Національної поліції регулюються Законом України "Про адміністративну процедуру" та цим Законом».

Вважаємо, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» має бути доповнений нормою про застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» в тій частині, що пов'язана з розглядом і вирішенням адміністративних справ, а відтак і прийняттям, набуттям чинності, оскарженням, припиненням дії та виконанням адміністративних актів.

Запровадження європейських стандартів у сферу протидії домашньому насильству дозволить забезпечити особі право на належне адміністрування, яке входить до каталогу прав Європейського Союзу, але не закріплено в національному законодавстві. Воно є одним із основних прав людини та надбанням європейської спільноти, реалізується у її відносинах з публічною адміністрацією. Право на належне адміністрування представляє собою стандарти, яких повинні дотримуватися органи виконавчої влади та місцевого самоврядування при вирішенні справи стосовно особи. Так, у відповідності до ст. 41 Хартії основних прав ЄС кожна людина має право на неупереджений, справедливий розгляд її справи, що здійснюється впродовж розумного строку. Воно охоплює такі елементи: 1) право кожної людини висловити свою думку до застосування до неї заходів, несприятливих для неї; 2) право кожної людини на доступ до матеріалів справи, що її стосується, але при дотриманні таємниці – конфіденційної, професійної та комерційної; 3) обов'язок адміністративних органів мотивувати прийняті рішення.

Низка актів «м'якого права», що носять рекомендаційний характер, формують ключові ідеї правового регулювання, закріплює окремі положення, через які розкривається зміст права на належне адміністрування як стандарту, який має бути забезпечений особі у її відносинах із публічною адміністрацією. До таких віднесемо Резолюцію (77) 31 Комітету Міністрів про захист особи стосовно актів адміністративних органів влади [228], Рекомендацію № R (80) 2 Комітету Міністрів державам-членам стосовно реалізації адміністративними органами влади дискреційних повноважень [229], Рекомендацію (2007)7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про добре адміністрування від 20 червня 2007 року, в якій міститься систематизований перелік принципів доброго адміністрування [230].

Належне адміністрування – це стандарти, правила, які гарантують справедливий і неупереджений розгляд справи в розумні строки. Вони повинні

застосовуватися і при винесенні термінового заборонного припису. При чому важливо наголосити на наступному.

Неупередженим буде такий розгляд справи, при якому не допускалася будь-яка неправомірна заінтересованість органу або його посадової особи в результатах такого розгляду. Посадова особа, яка вирішує справу, не повинна виявляти упередженість або особисті переконання. Це буде свідчити про відсутність сумніву щодо безсторонності і незалежності такого органу. Для гарантування реалізації цього принципу передбачено обов'язок посадової чи службової особи заявити самовідвід у випадку, якщо вона має або може мати заінтересованість у результатах розгляду та/або вирішення адміністративної справи – особисту, пряму чи опосередковану (непряму) або, якщо наявні інші обставини, що є підґрунтям для сумнів у неупередженості адміністративного органу.

Юридичний стан, коли у посадової особи до результатів вирішення справи існує упередженість, називають конфліктом інтересів. У Законі України «Про запобігання корупції» [231] встановлено юридичні механізми його врегулювання. Вони передбачають можливість усунення особи, яка має потенційний або реальний конфлікт інтересів у справі, від її розгляду та прийняття рішення.

З урахуванням вимог забезпечення неупередженості при розгляді справи про винесення термінового заборонного припису у випадках існування конфлікту інтересів між поліцейським, який розглядає справу, і кривдником чи постраждалою особою поліцейський має заявити самовідвід або ж учасники провадження (кривдник, постраждала особа) можуть заявити про відвід поліцейського від розгляду справи. Відповідні вимоги повинні бути впроваджені в законодавчі акти, якими регламентується провадження щодо винесення термінового заборонного припису, що відповідатиме європейським стандартам належного адміністрування.

Вимога справедливого розгляду адміністративної справи подібна до принципу справедливості судового розгляду, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що в рішеннях ЄСПЛ тлумачиться як належне відправлення правосуддя, право на доступ до правосуддя, рівність сторін у судовому провадженні, змагальний характер розгляду справи, обґрунтованість рішень тощо. Аналогічно – справедливим буде належний розгляд адміністративної справи, що забезпечується низкою правил, названих в європейській правовій традиції адміністративною процедурою.

Справедливий розгляд справи потребує дотримання певних приписів, зокрема, вивчення та дослідження всіх обставин справи та прийняв рішення, яке відповідає принципу верховенства права. Такий розгляд забезпечується через втілення принципів ефективності, офіційності, обґрунтованості, добросовісності та розсудливості тощо.

При вирішенні питання про винесення термінового заборонного припису поліцейський зобов'язаний повно і всебічно дослідити всі обставини справи, за потреби та наявності взяти пояснення у свідків, надати постраждалій особі та кривднику можливість висловити свою позицію, врахувати інтереси всіх учасників справи. Дотримання цих вимог слугуватиме підґрунтям для забезпечення справедливого розгляду справи.

У законодавстві не встановлено строк, упродовж якого уповноважений підрозділ Національної поліції має винести терміновий заборонний припис. Натомість Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює принцип своєчасності та розумного строку, що повинні бути забезпечені при розгляді справи. Своєчасність означає, що рішення щодо особи повинно бути прийнято до того моменту, до якого воно для особи ще втратило значимість. Такий підхід до строків вирішення справи важливий при винесенні термінового заборонного припису, адже мета його прийняття – захист особи, недопущення настання наслідків, що можуть завдати шкоди її життю, здоров'ю та іншим цінностям.

Вимога принципу розумного строку означає, що рішення відносно особи має бути ухвалено в найкоротший час, достатній для належного розгляду справи. У випадках, коли законодавець не окреслює конкретні часові проміжки, використовують категорію «розумний строк», тобто вимогу вирішити справу негайно (невідкладно), якщо відсутні перешкоди для цього та орган має такі можливості. У ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вміщено положення про мету винесення припису – негайне припинення домашнього насильства і недопущення його продовження чи повторного вчинення. А тому прийняття рішення щодо винесення припису має відбуватися негайно, без зволікань. Саме таким чином буде дотримано принцип розумного строку у цій справі.

Зазначимо, що категорія розумного строку вже закріплена в процесуальних законах. Але для публічної адміністрації, до якої належить і Національна поліція, застосовувати такі оціночні категорії вкрай складно, адже, будучи державною владою, вона діє так, як приписує закон.

При розгляді справи щодо винесення термінового заборонного припису важливо дослідити всі обставини справи, об'єктивно їх вивчити. Не в останню чергу, це може бути досягнуто через отримання пояснень від осіб, які є учасниками провадження. З іншого боку, й особа має право висловити свою позицію, дати свідчення, підтвердити документально або іншими доказами певні обставини. Таке право особи в європейській традиції отримало назву «право бути вислуханим» або право особи на участь в адміністративному провадженні. Іншими словами його можна назвати правом на обґрунтування своєї позиції. Особливої значимості воно набуває у тих справах, коли може бути прийнято несприятливе для особи рішення. Саме таким за характером є терміновий заборонний припис, у ньому сформульовані вимоги та заборони до особи.

При винесенні термінового заборонного припису поліцейський оцінює ризику та визначає рівень небезпеки, що береться до уваги під час вирішення справи.

Відповідна комунікація між поліцейським і постраждалою особою відбувається при проведенні оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, вона полягає у спілкуванні або співбесіді для з'ясування обставин конфлікту та виявлення обставин, що становлять або можуть створювати небезпеку для постраждалої особи.

При цьому поліцейський ставить питання постраждалій особі, що стосуються безпосередньо її безпеки: про погрози з боку кривдника вбити, про застосування ним фізичного насильства, про наявність або відсутність у кривдника алкогольної або наркотичної залежності, про володіння кривдником зброї та/можливість її легко застосувати тощо. Відповіді на ці питання допомагають поліцейському визначити рівень небезпеки – високий, середній або низький.

Через таку комунікацію забезпечується постраждалій особі можливість висловити аргументи, дати пояснення по справі, тобто тим самим гарантується право на участь в адміністративному провадженні.

У той же час стосовно забезпечення такого права по відношенню до кривдника Закон України «Про адміністративну процедуру» допускає можливість незаслуховування його позиції при розгляді справи. Юридичною підставою для такого регулювання слід вважати п.п. 1 і 2 ч. 2 ст. 63 Закону України «Про адміністративну процедуру», де зазначено, що заслуховування не проводиться, якщо є потреба вжити негайних заходів для запобігання заподіяння шкоди або ж закон вимагає негайне прийняття рішення. Саме до категорії адміністративних справ, в яких необхідно прийняти негайне рішення, щоб запобігти настанню шкоди, й належать справи щодо винесення термінового заборонного припису.

Натомість у Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника закріплено право особи, щодо якої винесено припис, надати пояснення і зауваження до самого припису або по суті правопорушення, викласти мотиви своєї відмови від підписання припису. Тим самим на рівні підзаконного нормативно-правового регулювання забезпечено право на участь в адміністративному провадженні особі, яка є кривдником.

Ще однією важливою гарантією права на належне адміністрування слід розглядати обов'язок суб'єкта, який приймає рішення стосовно особи, зазначати у прийнятому рішенні інформацію про порядок і строки оскарження такого рішення. Вважаємо, що така вимога поліпшує становище особи, адже, як правило, особа не завжди розуміє, що їй робити при несприятливому для неї рішенні. Чітке розуміння порядку, строків і способів оскарження допоможе їй визначити подальші дії у ситуації, коли вона не згодна з рішенням. Отже, у законодавстві має бути передбачена відповідна вимога щодо зазначення в терміновому заборонному приписі інформації про строки та порядок його оскарження.

Крім того, в законодавстві про запобігання та протидію домашньому насильству не закріплено положення про можливість відмови особі у винесенні термінового заборонного припису стосовно кривдника у разі звернення постраждалої особи до поліції з відповідною заявою. Для цих випадків буде застосовуватися Закон України «Про адміністративну процедуру». Відмова у винесенні термінового заборонного припису – це адміністративний акт несприятливого для особи характеру, а отже, також має бути мотивованим. Несприятливий характер відмови проявляється по відношенню до заявника, який (яка) вважає себе постраждалою від домашнього насильства особою. У зв'язку з цим варто передбачити можливість оскарження такою особою рішення про відмову у винесенні термінового заборонного припису. Таким чином, в цьому

контексті необхідно на законодавчому рівні закріпити один із двох варіантів нормативних положень – або Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» доповнити відповідними приписами про можливість відмови у винесенні термінового заборонного припису, його мотивування та оскарження, або в цьому ж Законі зазначити, що на нього поширюється дія Закону України «Про адміністративну процедуру», що буде мати наслідком застосування загальних адміністративно-процедурних правил до вирішення справи щодо домашнього насильства. На наше переконання, правильним буде внести до законодавчих актів конкретні положення, в яких і встановити особливості прийняття відмови у винесенні припису, що дасть чітке розуміння, як діяти уповноваженим підрозділам Національної поліції у випадках, коли за результатами розгляду звернення про домашнє насильство не буде встановлено підстав для винесення термінового заборонного припису.

Також для таких випадків необхідно застосовувати строк розгляду справи, передбачений Законом України «Про адміністративну процедуру», що дорівнює 30 днів із дня реєстрації заяви особи.

Поширення цього закону на сферу протидії домашньому насильству дозволяє вирішити ще одну проблему – встановити, що кожна заява про домашнє насильство має бути зареєстрована, як того вимагає ч. 2 ст. 42 Закону України «Про адміністративну процедуру».

Крім того, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» уповноважено підрозділи Національної поліції анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам, якщо вони вчинили домашнє насильство, а також вилучати зброю та боєприпаси. Ми не відносили такі заходи до тих, що протидіють домашньому насильству, проте відзначимо, що їх застосування спрямоване на недопущення настання негативних наслідків з боку кривдника та можливість застосування зброї у разі продовження ним протиправної поведінки. Але ця проблематика варта уваги з

огляду поширення Закону України «Про адміністративну процедуру» на такі рішення уповноважених підрозділів Національної поліції. За термінологією згаданого закону йдеться про відкликання (а не анулювання) дозволів на зброю. Таке рішення є класичним адміністративним актом несприятливого для особи характеру. А тому правила адміністративної процедури мають бути застосовні до його прийняття, в тому числі такі, як вимога обґрунтування рішення, зазначення засобів правового захисту.

Вдосконалення законодавства про протидію домашньому насильству потребує комплексних законодавчих рішень. У частині притягнення особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство відзначимо, що сама норма про відповідальність, а також порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення регламентовані Кодексом України про адміністративні правопорушення, що був прийнятий у 1984 році. Це один із «найстаріших» законів, що дістався України у спадок від радянської доби. Також КУпАП є чи не найбільш змінюваним і доповнюваним законодавчим актом. До нього було внесено рекордну кількість змін і доповнень. Але це не вирішило проблему відповідності цього акту вимогам часу та узгодженості з іншими нормативно-правовими актами. У Кодексі України про адміністративні правопорушення закладені ще ідеї радянського права, які лише незначно були приведені у відповідність до стандартів правової держави.

Законом України «Про дерадянізацію законодавства України» [232] Кабінету Міністрів України доручено протягом 1-го року з дня набрання чинності цим Законом подати на розгляд Верховної Ради України проекти 3-х законодавчих актів, серед яких Кодекс України про адміністративні проступки.

Впродовж останніх 30-ти років були намагання розробити проєкт нового Кодексу про адміністративні правопорушення, проте вони не зазнали успіху. До того ж, із набуттям чинності Законом України «Про адміністративну процедуру», який поширюватиме свою дію й на справи щодо притягнення осіб до

адміністративної відповідальності, постане питання про подолання колізій між цими законодавчими актами, що може негативно вплинути на забезпечення притягнення кривдників до адміністративної відповідальності. А тому при розробленні проєкту Кодексу про адміністративні правопорушення необхідно врахувати низку концептуальних положень, які дозволять сформулювати законодавчий акт, що вирішить завдання як ефективного реагування держави на протиправну поведінку особи, так і закріпить гарантії дотримання прав особи при притягненні до адміністративної відповідальності.

Стамбульська конвенція, як ми вже зазначали, вимагає щоб держави криміналізували домашнє насильство. А отже, перед українським законодавцем при розробці проєкту Кодексу України про адміністративні проступки постане проблема – чи залишати відповідальність за домашнє насильство в його змісті. Нині ще жоден проєкт КУпАП не розроблено і офіційно не оприлюднено, а отже можемо допустити варіант, за якого суб'єкт законодавчої ініціативи залишить такий склад домашнього насильства, що буде віднесений до адміністративних проступків.

На нашу думку, з урахуванням європейських стандартів протидії домашньому насильству в адміністративно-деліктному законодавстві має бути закріплено лише склад такого проступку, як невиконання кривдником термінового заборонного припису та неповідомлення ним уповноважених підрозділів Національної поліції про місце свого перебування.

За такого правового регулювання при вчиненні домашнього насильства, що нині за українським законодавством не містить ознак кримінального діяння, уповноважені підрозділи Національної поліції повинні будуть винести терміновий заборонний припис, який може містити наступні заходи: зобов'язання залишити місце проживання або перебування постраждалої особи; заборону на вхід і перебування у місці проживання чи перебування постраждалої особи; заборону контактувати з постраждалою особою в будь-який спосіб. І в той же час

уповноважені підрозділи Національної поліції будуть зобов'язані вчинити дії, передбачені кримінально-процесуальним законодавством, у зв'язку з виявленням фактів вчинення домашнього насильства. З огляду на такий підхід, доцільно ст. 126-1 Кримінального кодексу України доповнити частиною першою, в якій закріпити відповідальність за домашнє насильство, що не має ознак систематичності, передбачити за неї більш м'яку санкцію, ніж міститься в ст. 126-1 КУпАП, і відповідно сформулювати частину 2 статті в чинній редакції ст. 126-1 КК України. Тим самим, у ч. 1 ст. 126-1 Кримінального кодексу України буде запроваджено відповідальність за вчиненого насильства як за кримінальний проступок.

У разі невиконання кривдником термінового заборонного припису у поліції будуть підстави скласти протокол про невиконання припису та вирішити справу по суті й застосувати адміністративне стягнення у виді штрафу, не залучаючи до цього суд.

За такого підходу до правового регулювання відповідальності за домашнє насильству буде забезпечено виконання Україною Стамбульської конвенції стосовно криміналізації відповідальності за домашнє насильство. Також при цьому суд може бути вилучений із переліку суб'єктів адміністративно-правової протидії домашньому насильству, що цілком відповідає природі і призначенню судової влади здійснювати правосуддя, а не застосовувати заходи протидії протиправним діянням.

Висновки до Розділу 2.

1. Суб'єкти протидії домашньому насильству можуть бути поділені на такі види: 1) суб'єкти, наділені владними повноваженнями, до яких належать органи виконавчої влади та місцевого самоврядування (публічна адміністрація),

а також суд; віднесення суду до таких суб'єктів є доволі умовним, адже призначенням судової влади є виключно здійснення правосуддя; 2) суб'єкти, на яких покладено завдання протидії домашньому насильству, але владними повноваженнями вони не наділені; 3) приватні особи, які вступають у правові відносини щодо протидії домашньому насильству з власної волі.

2. Право на захист від домашнього насильства за своєю сутністю є суб'єктивним публічним правом. Володілець цього права не наділений владою самостійно себе захистити, а отже обов'язок забезпечити особі право на захист від домашнього насильства покладений на суб'єктів, які уповноважені вчиняти дії та приймати рішення щодо протидії домашньому насильству. Забезпечення права особи на захист від домашнього насильства зводиться до застосування заходів протидії домашньому насильству уповноваженими на то суб'єктами. Особливістю права на захист від домашнього насильства є його реалізація як за зверненням особи, так і за ініціативою інших суб'єктів.

3. Заходами адміністративно-правової протидії домашньому насильству є: взяття особи на профілактичний облік; винесення тимчасового заборонного припису; притягнення особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство; направлення особи на програму для кривдників, надання постраждалій особі допомоги та захисту.

4. Прийнятий в Україні Закон «Про адміністративну процедуру» поширюватиме свою дію на винесення уповноваженими підрозділами Національної поліції термінових заборонних приписів, оскільки цим рішенням притаманні всі ознаки адміністративних актів. Це потребуватиме мотивування термінового заборонного припису, зазначення в його змісті способів, порядку і строків його оскарження.

5. Вважаємо допустимим примирення постраждалої особи та кривдника на стадії оскарження термінового заборонного припису, що буде наслідком закриття справи про винесення термінового заборонного припису.

Такий підхід не вступає в протиріччя зі Стамбульською конвенцією, оскільки при цьому не вирішується питання про притягнення до відповідальності, лише приймаються рішення про заборони та обмеження у поведінці кривдника стосовно постраждалої особи.

6. Положення Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині притягнення особи до адміністративної відповідальності потребують вдосконалення. Вважаємо доцільним віднести домашнє насильство до кримінальних проступків, а в КУпАП залишити лише склади проступків щодо невиконання термінового заборонного припису та неповідомлення уповноважених підрозділів Національної поліції кривдником, стосовно якого винесено тимчасовий заборонний припис, про місце свого тимчасового перебування.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні інструментів адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству, з'ясуванні правової природи заходів, що застосовують до кривдника, отриманні наукових висновків щодо шляхів вдосконалення правового регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству з урахуванням європейських стандартів.

Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки і пропозиції.

1. Рівень домашнього насильства залежить від низки чинників об'єктивного характеру, до яких відносять правові, організаційно-управлінські, соціальні, військово-політичні детермінанти. Статистичні показники випадків домашнього насильства у період дії карантинних обмежень, спричинених поширенням коронавірусної хвороби, виростили не лише в Україні, такі тенденції спостерігалися і в інших країнах світу, що потребувало від національних урядів вироблення механізмів ефективної протидії домашньому насильству в умовах замкненості великої кількості осіб у родинних колах, у тому числі разом із кривдниками. Із введенням в Україні правового режиму воєнного стану проблематика домашнього насильства поступилася значимістю іншим потребам, які виникли у зв'язку з повномасштабною агресією з боку Російської Федерації, - необхідністю рятувати життя людей, забезпечувати житлом тих осіб, які вимушено покинули місця свого проживання або чиї домівки були зруйновані. Зафіксована тенденція до зменшення рівня домашнього насильства з 2022 року скоріше свідчить про наявність об'єктивних і суб'єктивних факторів для неповідомлення про факти домашнього насильства та невиявлення їх уповноваженими суб'єктами, аніж про реальне зниження показників.

2. Домашнє насильство характеризується такими властивостями: по-перше, протиправністю діяння; по-друге, наявністю умислу, при чому форма умислу не впливає на кваліфікацію діяння як домашнього насильства; по-третє, посяганням на права та свободи постраждалої особи; по-четверте, завданням або можливістю завдання шкоди постраждалій особі; по-п'яте, зв'язаністю кривдника та постраждалої особи особливими відносинами – родинними, сімейними, спільним проживанням; по-шосте, проявляється як через дії, так і через бездіяльність; але крім цього, домашнім насильством є погрози вчинення фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства; по-шосте, фактом домінування кривдника над постраждалою особою або контролем її життя та поведінки. Натомість ознака повторюваності (циклічності) не в будь-якому разі є обов'язковою для кваліфікації домашнього насильства як адміністративного правопорушення.

3. Систему нормативно-правових актів у сфері протидії домашньому насильству утворюють Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, провідне місце серед яких займає Стамбульська конвенція, Закони України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про соціальні послуги», «Про Національну поліцію» та деякі інші, підзаконні нормативно-правові акти, зокрема, постанови Кабінету Міністрів України і накази міністерств. Рекомендації та резолюції Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам як акти «м'якого права» виконують роль концептуальних засад для впровадження законодавчих ініціатив та вироблення адміністративних практик у сфері протидії домашньому насильству.

4. Реалізація державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству відбувається в таких напрямках. *Перший* – це запобігання домашньому насильству. Його сутність зводиться до профілактичних дій, загальної превенції, здійснення заходів виховного та

просвітницького характеру. Цей напрямок дотичний до протидії домашньому насильству, оскільки через нього здійснюється опосередкований вплив на протиправну поведінку кривдників. *Другий* напрямок вимагає ефективного реагування на факти домашнього насильства, що може бути досягнуто завдяки взаємодії уповноважених суб'єктів. Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» встановлено правила, яких мають дотримуватися всі органи, посадові особи, установи й організації, які діють із метою недопущення та подолання проявів насильницької поведінки. Ці правила запроваджені, щоб узгоджувати й координувати дії цих суб'єктів, що врешті має забезпечити ефективність реагування на протиправну поведінку кривдника, а також недопущення такої поведінки. *Третій* напрямок пов'язаний з наданням допомоги постраждалим особам, їх захистом, забезпеченням відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством. Його реалізація має іншу специфічну спрямованість – усунення негативних наслідків домашнього насильства, піклування про постраждалих осіб та поновлення їх прав. *Четвертий* напрямок – це належне розслідування всіх фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до відповідальності та зміна їхньої поведінки. По суті це – дослідження обставин справи, з'ясування фактів, що мають значення для кваліфікації діяння, реагування на протиправну поведінку особи, яка вчинила домашнє насильство, та робота з кривдниками, що має за мету їх виховання, переорієнтацію їх поведінки на законослухняну.

5. Терміновому заборонному припису властиві всі ознаки адміністративного акта: це – рішення адміністративного органу, яким у цій справі виступає уповноважений підрозділ Національної поліції; ухвалюється в односторонньому порядку; зобов'язує особу до певної поведінки; приймається відносно особи, яка не перебуває в трудових або службових відносинах із адміністративним органом. Таке розуміння адміністративного акта відображає

сучасні підходи до тлумачення цієї категорії в науковому середовищі та відповідає положенням чинного законодавства.

6. Терміновий заборонний припис за своєю сутністю є адміністративним актом несприятливого для особи характеру, а отже потребує:

по-перше, обов'язкового мотивування, що забезпечує його обґрунтованість, яка є елементом концепції належного (доброго) адміністрування. Обґрунтування повинно бути здійснено в такий спосіб, щоб особа мала можливість правильно його зрозуміти, в тому числі для реалізації права на оскарження адміністративного акта;

по-друге, зазначення порядку, способів і строків його оскарження, що забезпечує принцип гарантування ефективних засобів правового захисту.

7. Терміновий заборонний припис виноситься як за заявою особи (*в межах заявного провадження*), так і за власною ініціативою поліції (*в межах втручального провадження*). За будь-якого виду провадження постраждала особа може бути залучена за її клопотанням до розгляду справи в якості заінтересованої особи. При цьому вона матиме права учасника провадження, закріплені в Законі України «Про адміністративну процедуру», з урахуванням особливостей, встановлених у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Коло цих прав ширше, ніж це нині передбачено Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що збільшує можливості постраждалої особи в адміністративному провадженні щодо захисту її прав.

8. Набуття чинності Законом України «Про адміністративну процедуру» та поширення його дії на сферу протидії домашньому насильству створює підґрунтя для законодавчого забезпечення права на оскарження рішення про винесення термінового заборонного припису як для кривдника (який є адресатом адміністративного акта), так і для постраждалої особи. Натомість, закріплення лише судового порядку оскарження термінового заборонного

припису протирічить принципу гарантування ефективних засобів правового захисту, який вимагає від адміністративного органу, що вирішує справу, забезпечити можливість адміністративного оскарження.

9. Впровадження європейських стандартів належного (доброго) адміністрування у діяльність щодо протидії домашньому насильству гарантує як кривднику, так і постраждалій особі права процедурного характеру в провадженні щодо винесення термінового заборонного припису, а також приводить правове регулювання діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у відповідності до принципів, визнаних в європейській спільності зразками регламентації відносин публічної адміністрації з особою.

10. Попри те, що Стамбульська конвенція вимагає від держав, які її ратифікували, вжити необхідні законодавчі та інші заходи для заборони на обов'язкові альтернативні процеси при вирішенні спорів стосовно всіх форм домашнього насильства, у тому числі посередництво та примирення, можливість примирення на стадії оскарження винесення термінового заборонного припису є виправданою, оскільки таке примирення може стосуватися лише зобов'язань кривдника утриматися від певних дій стосовно постраждалої особи, а не є підставою для закриття провадження щодо притягнення кривдника до відповідальності.

11. Підставою постановки на профілактичний облік кривдника має бути винесення термінового заборонного припису або постанова суду, прийнята по справі про адміністративне правопорушення за вчинення домашнього насильства, якою підтверджується факт вчинення домашнього насильства та встановлюється вина особи у правопорушенні. У зв'язку з цим потребує змін Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ч. 1 ст. 27 якого може бути викладена в такій редакції: «Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту винесення термінового заборонного припису або ухвалення судом постанови про

адміністративне правопорушення по справі про домашнє насильство на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу».

12. Вина особи у скоєнні домашнього насильства може бути лише умисною, що означає усвідомлення цієї особою протиправності свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачення його шкідливих наслідків і бажання або їх свідоме допущення їх настання. Вина особи у невиконанні тимчасового заборонного припису проявляється також у формі умислу, адже кривдник усвідомлює, що не виконує рішення уповноваженого підрозділу Національної поліції України, адресоване йому. Для кваліфікації неповідомлення кривдником про місце перебування як правопорушення за ст. 173-2 КУпАП форма вини не має юридичного значення.

13. Мета та мотив домашнього насильства полягають у бажанні кривдника домінувати над постраждалою особою, контролювати її поведінки. А отже, ці елементи суб'єктивної сторони складу домашнього насильства варто вважати обов'язковими і такими, які мають встановлюватися судом при притягненні особи до адміністративної відповідальності.

14. У протоколі про адміністративне правопорушення за домашнє насильство мають бути зазначені всі особи, які є потерпілими по справі. Тим самим постраждалій дитині, в тому числі у разі, якщо вона була свідком домашнього насильства, буде гарантоване її становище учасника провадження по справі, її інтереси представлятиме законний представник. За такого підходу може бути вирішено питання про відшкодування шкоди, що завдана дитині домашнім насильством.

15. По справам про домашнє насильство, в яких потерпілим визнано дитину, не можуть бути прийняті постанови про їх закриття у зв'язку з малозначністю діяння. У зв'язку з цим примітка до ст. 22 КУпАП має бути доповнена та мати наступну редакцію: «Примітка. Положення цієї статті не застосовуються до правопорушень, передбачених частиною четвертою статті

121, частиною п'ятою статті 122, статтями 122-2, 122-4, частиною третьою статті 123, частинами другою - п'ятою статті 126, статтями 130 та 161-1, **173-2 (якщо потерпілою особою є дитина)** цього Кодексу».

16. Ратифікація Україною Стамбульської конвенції, євроінтеграційний рух держави, що проявляється через прийняття низки законодавчих актів, спрямованих на імплементацію європейських стандартів у національне правове поле, породжують потребу в удосконаленні норм про регулювання суспільних відносин, пов'язаних із протидією домашньому насильству. Для того, щоб привести законодавство про домашнє насильство в частині винесення термінового заборонного припису у відповідність до європейських стандартів, закладених у Закон України «Про адміністративну процедуру», необхідно внести відповідні доповнення у Закон України «Про Національну поліцію». Доцільно додати до ст. 3 «Правова основа діяльності поліції» частину наступного змісту: «Відносини щодо прийняття, набуття чинності, оскарження, припинення дії та виконання адміністративних актів у сфері діяльності Національної поліції регулюються Законом України "Про адміністративну процедуру" та цим Законом». Крім того, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» має бути доповнений нормою про застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» в тій частині, що пов'язана з розглядом і вирішенням адміністративних справ, а відтак і прийняттям, набуттям чинності, оскарженням, припиненням дії та виконанням адміністративних актів.

17. Віднесення домашнього насильства, що не має ознак систематичності, до кримінальних проступків сприятиме ефективному вирішенню проблеми вдосконалення законодавства про відповідальність за домашнє насильство. Цей підхід цілком узгоджується зі стандартами протидії домашньому насильству, закладеними в Стамбульській конвенції. Криміналізація домашнього насильства свідчатиме про виконання Україною Стамбульської конвенції. Натомість, відповідальність за невиконання

термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженого суб'єкта про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення повинна бути закріплена в Кодексі України про адміністративні правопорушення і передбачити застосування стягнення у виді штрафу, що застосовується уповноваженими особами Національної поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови : у 11 т. / гол. ред. кол. І. Білодід. Київ : Наукова думка. 1970–1980. 840 с. URL: <http://sum.in.ua/s/zabezpechuvaty> (дата звернення 05.07.2023 р.)
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край. 2007. 195 с.
3. Степаненко К.В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном. автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 –«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
4. Собко Г. М. Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 791 с.
5. Salisbury E., Donavin G., Price M. L. Domestic Violence in Medieval Texts. Gainesville: University Press of Florida, 2002. 189 p.
6. Дудоров О.О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України)/ за ред. М. І. Хавронюка. Київ.: Ваіте, 2019. 288 с.
7. Блага А.Б., Мартиненко О. А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: перші підсумки застосування статті 126-1 КК України. *Наука і правоохорона*. 2019. №3(45). С. 116 – 125.
8. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству [Монографія] / А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін. / За заг. ред. А. О. Галай. Київ: КНТ, 2014. 160 с.
9. Горбова Г.О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: дис.. канд. юр. наук., 12.00.07, Київ, 2015. 240 с.

10. Ткаленко О.М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей. Дис. канд. юрид. наук. 12.00.07, Одеса, 2016. 237 с.

11. Горбова Г.О., Галуцько В.В. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: монографія Київ: Інститут публічного права, 2016. 226 с.

12. Лесько Н.В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій. Автореф. дис. д.ю.н., Львів, 2019. 39 с.

13. Медведська В.В. Правові засади захисту жінок від домашнього насильства. Дис. докт. філософії. Київ, 2022. 276 с.

14. Левченко К.Б., Легенька М.М. Терміновий заборонний та обмежувальний приписи як спеціальні форми реагування на випадки домашнього насильства: досвід і національна практика. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2018. № 4 (71). С. 60 – 65.

15. Легенька М.М. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Наука і правоохорона*. 2019. № 1(43). С. 123 – 130.

16. Дмитрашук О.С. Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України. Автореф. дис. к.ю.н., Дніпро, 2021. 22 с.

17. Довгунь К.В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Дис. на здобуття наук. ст. к.ю.н..

http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/18958/1/avtoreferat_Dovhun_sayt.pdf

(дата звернення 10.04.2023 р.)

18. Нерода М.А. Адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству. Дис. на здобуття наук. ст. доктора філософії. 2023. Київ. 215 с.

<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/> (дата звернення 10.04.2023 р.)

19. Особливості розгляду справ, пов'язаних з домашнім насильством: Навчальний посібник для суддів. Київ, 2018. 300 с.
20. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
21. Кахідзе А. Не приватна справа: домашнє та сексуальне насильство щодо жінок на Сході України. 128 с. URL: https://www.amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/gender-violence-ukraine-short-web_compressed.pdf (дата звернення 10.04.2023 р.)
22. Посібник INSPIRE. Дії для впровадження семи стратегій задля припинення насильства стосовно дітей. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272996/9789241514095-ukr.pdf?ua=1> (дата звернення 10.04.2023 р.)
23. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
24. Ковбас І., Ющик О. Домашнє насильство в кримінальному та адміністративному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 683 – 686.
25. Сидоренко Н. Взаємодія органів публічного управління та громадськості як чинник подолання проявів насильства в сім'ї. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. № 5. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-5-02-02/2022-5-02-02> (дата звернення 10.04.2023 р.)
26. Ковальова О.В., Дубенко О.М. Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: сучасні виклики та напрями їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 163-167

27. Зінсу О. Міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021 № 1 (118). С. 31-40
28. Продан Т. Протидія домашньому насильству: досвід зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 296- 298
29. Миколаєць В., Мацелик Т., Новицька Н. Окремі аспекти трансформації адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 89 – 95
30. Блага А.Б. Актуальні питання координації діяльності та взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 53. С. 4 – 11.
31. Блага А.Б., Кочемировська О. О. Допомога й захист постраждалих від домашнього насильства: сучасний стан та основні проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №6 (292). С. 226-231.
32. Блага А.Б. Надання допомоги та захисту постраждалим від домашнього насильства дітям: сучасний стан і проблемні питання. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 89. С. 7 – 12.
33. Блага А. Б., Адащик А. С. Динаміка домашнього насильства в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №1. С. 355-358.
34. Гаран О.В. Дайджест щодо діяльності підрозділів Національної поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Наукові інновації та передові технології*. Серія «Право». 2023. № 6(20). С.241-248.
35. Гаран О.В. Актуальні питання адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Наукові перспективи*. Серія «Право». 2023. № 5(35). С.566-579.
36. Гаран О.В. До питання впливу міжнародних та європейських стандартів на формування й забезпечення механізмів протидії домашньому насильству. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Право». 2023. № 7(21). С. 23-35.

37. Дашковська О.Р. Романова В.А., Шуляка Я.В. Гендерно зумовлене насильство: загальнотеоретична характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 13-16.

38. Соловйова О.М., Зима О.Т. Неповнолітній як постраждала особа та суб'єкт домашнього насильства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 392-396.

39. Зима О.Т., Соловйова О.М. Види та класифікація суб'єктів, що здійснюють спротив домашньому насильству. *Наукові інновації та передові технології*. № 5(19). 2023. С. 290-298.

40. Соловйова О.М., Зима О.Т. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства: проблеми практики. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. Випуск № 4(18). С. 83-98

41. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. Справ. 2020. 396 с.

42. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, ратифікована Законом № 2319-IX від 20.06.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 10.04.2023 р.)

43. Словник української мови : у 11 т. / гол. ред. кол. І. Білодід. Київ : Наукова думка. 1970–1980. 840 с. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%C4%C5%D2%C5%D0%CC%B2%CD%C0%CD%D2%C8> (дата звернення 10.04.2023 р.)

44. UN chief calls for domestic violence 'ceasefire' amid 'horrifying global surge'. UN News (en). 2020-04-05. URL: <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061052> (дата звернення 10.04.2023 р.)

45. Godbole T. Domestic violence rises amid coronavirus lockdowns in Asia. Deutsche Welle (DW). URL: <https://www.dw.com/en/domestic-violence-rises-amid-coronavirus-lockdowns-in-asia/a-53077378> (дата звернення 10.04.2023 р.)
46. COVID-19: Stopping the rise in domestic violence during lockdown. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (дата звернення 10.04.2023 р.)
47. Campbell D. More than 40% of domestic violence victims are male, report reveals. URL: <https://www.theguardian.com/society/2010/sep/05/men-victims-domestic-violence> (дата звернення 10.04.2023 р.)
48. Mental health and COVID-19. URL: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronaviruscovid-19/publications-and-technical-guidance/noncommunicable-diseases/mentalhealth-and-covid-19> (дата звернення 10.04.2023 р.)
49. Johnson K. Covid 19 coronavirus: Domestic violence is the second, silent epidemic amid lockdown. NZ Herald (en-NZ) URL: <https://www.nzherald.co.nz/nz/covid-19-coronavirus-domestic-violence-is-the-second-silent-epidemic-amid-lockdown/5ZUPUGT2MBITLISTC4RVGOCK24/> (дата звернення 12.04.2023 р.)
50. Taub A. A New Covid-19 Crisis: Domestic Abuse Rises Worldwide. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2020/04/06/world/coronavirus-domestic-violence.html> (дата звернення 10.06.2023 р.)
51. Abueish T. Coronavirus: A Jordanian woman pleads for help as domestic abuse cases rise globally. URL: <https://english.alarabiya.net/en/features/2020/04/06/Coronavirus-Jordanian-woman-s-pleas-for-help-highlight-global-rise-of-domestic-abuse.html> (дата звернення 10.06.2023 р.)
52. Оцінки поширеності насильства щодо жінок. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256> (дата звернення 10.06.2023 р.)

53. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20037.html> (дата звернення 10.06.2023 р.)
54. В Україні щороку зростає кількість справ про домашнє насильство: Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3245661-v-ukraini-soroku-zrostaе-kilkist-spravpro-domasne-nasilstvo-venediktova.html> (дата звернення 10.06.2023 р.)
55. Буряк К. Латентність домашньої злочинності: причини та напрямки профілактики. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 51. С. 3 – 7.
56. 16 днів активізму проти насильства за гендерною ознакою. URL: <https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence> (дата звернення 10.06.2023 р.)
57. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: Указ Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення 10.06.2023 р.)
58. Стасюк А.Н. Кримінологічна характеристика домашнього насильства. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_stasyuk.pdf (дата звернення 10.06.2023 р.)
59. У соцслужбі розповіли, хто і в яких регіонах найчастіше скаржився на домашнє насильство у 2021 році. URL: <https://hromadske.ua/posts/> (дата звернення 10.06.2023 р.)
60. «Це стосується не лише жінок» Експерти розповіли про домашнє насильство в Україні. URL: <https://suspilne.media/> (дата звернення 10.06.2023 р.)
61. Звіт «Домашнє насильство в Україні: реагування в умовах війни (І півріччя 2022 року)». URL: <https://jurfem.com.ua/domashne-nasyilstvo-reahuvannya-v-umovakhviyny/> (дата звернення 10.06.2023 р.)

62. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/uryadova-komisiyapogodyla-kompleks-zahodiv-shchodo-zapobigannya-tapropydyi-domashnomu-0> (дата звернення 10.06.2023 р.)

63. Чабайовський Т.В. Протидія домашньому насильству в умовах війни. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.) / [редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін.]. Київ : ДНДІ МВС України; Харків: Мачулін. 2022. 214 с.

64. Як війна вплинула на домашнє насильство? Громадський простір. Новини від 24.05.2022 р. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-vijna-vplynula-na-domashnje-nasylstvo> (дата звернення 10.06.2023 р.)

65. Рямзіна А.Ю. Тенденції вчинення насильства за ознакою статі та домашнього насильства у воєнний та повоєнний період: тези науково-практичного круглого столу «Вивчення криміногенної ситуації в Україні прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів, Київ, 7 верес.2022 р. С. 157 – 161.

66. Мілорадова Н.Е. Домашнє насильство під час війни: фактори збільшення та особливості звернення постраждалих. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/16328/Domashnie%20nasylstvo_Miloradova_2023.pdf?sequence=1 (дата звернення 10.06.2023 р.)

67. Руфанова В.М. Детермінаційна архітектура домашнього насильства, зумовлена збройним конфліктом. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 77. Ч. 2. С. 181 – 184.

68. Майже половина жертв домашнього насильства не звертаються до поліції. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3279326-majze-polovina-zertv-domasnogo-nasilstvane-zvertautsa-do-policii.html> (дата звернення 10.06.2023 р.)

69. Domestic Violence. Crime and Victims Act 2004. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/contents> (дата звернення 10.06.2023 р.)

70. Легенька М.М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості використання в Україні. *Право і безпека*. 2017.№ 4 (67). С. 111–116.

71. Greater Protection in Cases of Domestic Violence. Information on the Act on Protection Against Violence. URL: <https://www.bmjv.de/> (дата звернення 10.06.2023 р.)

72. Науменко Н.В. Порівняльно-правовий аналіз поняття «домашнє насильство» в зарубіжних країнах (цивільно-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 155 – 157.

73. Козаченко О.В. Побутове насильство в Індії. *Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід)* : збірник тез доповідей учасників XXI студентської науково-практичної конференції іноземними мовами (м. Харків, 9 квітня 2020 року). Харків. 2020. С. 199–214.

74. Собко Г. М. Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 791 с. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/dissertation_Sobko_G_M.pdf (дата звернення 10.04.2023 р.)

75. Wolin S. Violence and the western political tradition. *Am J Orthopsychiatry*. 1963. Jan;33:15-28. 123 p.

76. Словник української мови : у 11 т. / гол. ред. кол. І. Білодід. Київ : Наукова думка. 1970–1980. 840 с. URL: <http://sum.in.ua/s/nasylyjstvo> (дата звернення 10.06.2023 р.)

77. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12. 2017 р. *Відом. Верх. Ради України*. 2018. № 5. Ст.35.

78. Діяльність поліцейських щодо запобігання та протидії домашньому насильству: методичні рекомендації для поліцейських мобільних груп

реагування на факти вчинення домашнього насильства / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. 2023. Одеса : ОДУВС. 60 с.

79. Ялова О. В. Проблемні питання наукових досліджень понять «насильство» і «домашнє насильство» та їх законодавче регулювання. *Запобігання та протидія домашньому насильству та насильству за ознаками статі: проблемні питання в умовах російської агресії* : матеріали Міжнародного круглого столу (12 жовтня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 72 с. С. 70.

80. Грищенко А.Л. Проблемні питання кваліфікації економічного насильства як форми домашнього насильства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 33 (72) № 3 2022. С. 40. С. 39 - 43

81. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи. 2017. 254 с.

82. Харитоновна О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Науково-практичний посібник. Харків: ТОВ Видавництво «Права людини», 2018. 344 с.

83. Яцук Н.В., Говоруха-Федорова О. С. Стамбульська конвенція та її вплив на вирішення питань із домашнім насиллям в Україні. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 132. Р. 182 - 195

84. Резворович К.Р. Гендерна рівність та протидія домашньому насильству. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 25. С. 121 – 124.

85. Drahos P. *Regulatory Theory: Foundations and Applications*. ANU Press, 2017. 783 p. URL: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1q1crtm> (дата звернення 15.03.2023 р.)

86. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 125–128.

87. Кузьмін Е. Е. Щодо уточнення поняття та сутності термінів «правове регулювання» та «правова регламентація» в дослідженнях збройних конфліктів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. 2016. Вип. 41. Т. 2. С. 210–213.

88. Куракін О. М. Аналіз функцій правового регулювання в аспекті його ефективності. *Держава і регіони*. 2015. № 3. С. 53–58.

89. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n195> (дата звернення 10.09.2023 р.)

90. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відом. Верхов. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141

91. Бойко І., Соловйова О. Вплив ідеї людиноцентризму на зміст адміністративного права. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2023. № 1. С. 1-12.

92. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

93. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

94. Міжнародна конвенція про економічні, соціальні та культурні права: ратифіковано Указом Президії ВР УРСР 8) від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

95. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: ратифіковано із застереженнями Указом Президії ВР від 26.01.87 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

96. Конвенція про права дитини: ратифіковано Постановою ВР України від 27.02.91 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

97. Європейська конвенція про здійснення прав дітей: ратифіковано із заявою Законом від 03.08.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

98. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

99. UN Handbook for Legislation on Violence against Women. The Advocates for Human Rights. URL: http://www.stopvaw.org/united_nations_model_legislation (дата звернення 10.09.2023 р.)

100. Про правонаступництво: Закон України від 12.09.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

101. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

102. Бадида А.Ю., Лемак В.В. Позитивні зобов'язання держави в контексті практики Європейського Суду з прав людини. *Публічне право*. 2017. № 2 (26). С. 245-253.

103. Рішення ЄСПЛ у справі «Oruz v. Turkey» від 09.06.2009 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92945%22%5D%7D> (дата звернення 10.09.2023 р.)

104. Рішення ЄСПЛ у справі «Hajduová v. Slovakia» від 30.11.2010 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%5B%22Hajduov%C3%A1%20v.%20Slovakia%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22002-730%22%5D%7D> (дата звернення 10.09.2023 р.)

105. Рішення ЄСПЛ у справі «ES та інші проти Словаччини» від 15.09.2009 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22E.S.%20and%20Others%20v.%20Slovakia%22\],\[%22itemid%22:\[%22002-1324%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22E.S.%20and%20Others%20v.%20Slovakia%22],[%22itemid%22:[%22002-1324%22]}) (дата звернення 10.09.2023 р.)

106. Рішення ЄСПЛ у справі «Civek v. Turkey» від 23.02.2016 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22Civek%20v.%20Turkey%22\],\[%22itemid%22:\[%22002-11049%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22Civek%20v.%20Turkey%22],[%22itemid%22:[%22002-11049%22]}) (дата звернення 10.09.2023 р.)

107. Рішення ЄСПЛ у справі «Bălşan проти Румунії» від 23.05.2017 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22B%20%26%20%28%20v.%20Romania%22\],\[%22itemid%22:\[%22002-11517%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22B%20%26%20%28%20v.%20Romania%22],[%22itemid%22:[%22002-11517%22]}) (дата звернення 10.09.2023 р.)

108. Рішення ЄСПЛ «Левчук проти України» від 30.09.2020 р. URL: <https://rm.coe.int/case-of-levchuk-v-ukraine-in-ukrainian-upd/16809fdc12> (дата звернення 10.09.2023 р.)

109. Суд і гендер: ЄСПЛ виніс перше рішення проти України щодо домашнього насильства. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/sud-i-gender-yespl-vynis-persherishennya-proty-ukrayiny-shhodo-domashnogo-nasylstva/> (дата звернення 10.09.2023 р.)

110. Фулей Т. Застосування судами застарілих законодавчих норм як перешкода для забезпечення доступу до правосуддя. *Теорія держави і права*. 2021. №2. С.185-192.

111. Рішення ЄСПЛ «Володіна проти Росії» від 09.07.2019 р. URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2019/08/rishennia-espl-volodina-proti-rosii.pdf> (дата звернення 10.09.2023 р.)

112. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#o2> (дата звернення 10.09.2023 р.)
113. Стамбульська конвенція: як цей документ може змінити Україну. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61887447> (дата звернення 10.09.2023 р.)
114. Чому важливо ратифікувати Стамбульську конвенцію? URL: <https://tomorrowlawyer.org/> (дата звернення 10.09.2023 р.)
115. Крес Н. О., Нітченко А. Г. Ратифікація Стамбульської Конвенції для України. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/konferentsii/2022/12102022.pdf#page=210> (дата звернення 10.09.2023 р.)
116. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)
117. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)
118. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n6> (дата звернення 10.09.2023 р.)
119. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n6> (дата звернення 10.09.2023 р.)
120. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затв. пост. КМ України від 22.08.2018 р. № 658 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

121. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, затв. пост. КМ України від 01.06.2020 № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#n13> (дата звернення 10.09.2023 р.)

122. Типове положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затв. пост. КМ України від 22.08.2018 р. № 655 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

123. Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затв. пост. КМ України від 22 серпня 2018 р. № 654 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

124. Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: пост. КМУ від від 21 серпня 2019 р. № 824. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

125. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: пост. КМУ від 20.03. 2019 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

126. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

127. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

128. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

129. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

130. Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0262-19#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

131. Типова програма для кривдників, затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 р. № 1434 (у редакції наказу Міністерства соціальної політики України від 13.10.2021 р. № 588). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

132. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Мінсоцполітики України та МВС України від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

133. Положення про Державну установу «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей», затв. Наказом Мінсоцполітики України 11.12.2018 р. № 1852.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

134. Про насильство в сім'ї : Рекомендація N R (85) 4 Комітету міністрів державам-членам від 26.03.1985 № R (85) 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_264 (дата звернення 10.09.2023 р.)

135. Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї : Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R (90) 243 від 1990 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251> (дата звернення 10.09.2023 р.)

136. Про невідкладні заходи у справах сім'ї : Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R (91) 9 від 09.09.1991. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MU91392.html (дата звернення 10.09.2023 р.)

137. Про викорінювання насилля щодо жінок : Декларація ООН від 20.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506 (дата звернення 10.09.2023 р.)

138. Пекінська декларація: Декларація ООН від 15.09.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення 10.09.2023 р.)

139. Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій: Резолюція ООН від 2000 № S-23/3. URL: http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/gender_policy_ukr_WEB.pdf (дата звернення 10.09.2023 р.)

140. Про захист жінок від насильства : Рекомендації № Rec (2002) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContentdocumentId=0900001680462546> (дата звернення 10.09.2023 р.)

141. Домашнє насильство проти жінок: Рекомендації № 1582 (2002) Парламентської Асамблеї Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення 10.09.2023 р.)

142. Казанчук І.Д., Гранкіна А.О. Аналіз правових засад і досвіду діяльності поліції зарубіжних країн у сфері протидії проявам домашнього насильства в умовах сьогодення. *Проблеми сучасної поліцейстики*. 2023. С. 120 – 124.

143. Міжнародні стандарти та національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: хрестоматія. / уклад. / О.В. Ковальова, О.І. Плужник, О.М. Павлютін./ під заг. ред. М.В. Корнієнка. Одеса : ОДУВС, 2020. 416 с.

144. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення 10.09.2023 р.)

145. Мамішова Н.Ш. Вихід зі Стамбульської конвенції в контексті євроінтеграційних прагнень Турецької Республіки. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2022. Вип. 35. С. 64 – 79.

146. Джагупов В.Г. Стамбульська конвенція – складова успішної боротьби з гендерно зумовленим та домашнім насильством в Україні. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/16319/Stambulska%20konventsii%Dzhahupov_2023.pdf?sequence=1 (дата звернення 10.09.2023 р.)

147. Крес Н. О., Нітченко А. Г. Ратифікація Стамбульської конвенції для України. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/konferentsii/2022/12102022.pdf#page=210> (дата звернення 10.09.2023 р.)

148. Попов Г.В. Особливості імплементації положень Стамбульської конвенції в законодавство України. URL: <https://rd.ua/storage/lessons/> (дата звернення 10.09.2023 р.)

149. Градиська Ю.В. Стамбульська конвенція: право на життя без насилля. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 54 – 57.

150. Бандурка І. О., Малиновська Т.М. Імплементация норм Стамбульської конвенції в контексті протидії домашньому насильству. *Право.ua*. 2020. № 3. С. 142-146.

151. Горбунова Я.М. Вплив Стамбульської Конвенції на адміністративно-правовий механізм протидії домашньому насильству. *Наука і техніка*. 2023. № 3 (17). С. 38 – 48

152. Консульський статут України, затв. Указом Президента України від 2.04.1994 р. № 127/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94#o66> (дата звернення 10.09.2023 р.)

153. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: навч. посібник / за заг.ред Куїбіді Р.О., Шишкіна В.І. Київ: Старий світ, 2006. 576 с.

154. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626> (дата звернення 10.09.2023 р.)

155. Пал Л. А. Аналіз державної політики. / Л. А. Пал; пер. з англ. І. Дзюби. К.: Основи, 1999. 422 с.

156. Бабенко О.Е. Державна політика України у сфері запобігання насильству у сім'ї. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*: зб. наук. пр. 2009. № 3. С. 106–110

157. Конвенція ООН про права дитини, ратифіковано пост. Верхов. Ради України № 789-ХІІ від 27.02.91 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

158. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифіковано Законом № 4988-VI від 20.06.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

159. Європейська конвенція про здійснення прав дітей, ратифіковано Законом № 69-V від 03.08.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text (дата звернення 10.09.2023 р.)

160. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n8> (дата звернення 10.09.2023 р.)

161. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

162. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

163. Національна стратегія у сфері прав людини, затв. Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537> (дата звернення 10.09.2023 р.)

164. План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021—2023 роки, затв. розп. КМУ від 23.06. 2021 р. № 756-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-dij-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-u-sferi-prav-lyudini-na-20212023-roki-i230621-756?fbclid=IwAR2g_zuB6JoEh0R1EtT-c5eZIR_N-himxwtNii-xLSkeuAkI5fRiC27h988 (дата звернення 10.09.2023 р.)

165. Ладиченко В.В. Функціональний підхід до розуміння держави : питання про дотримання інтересів особистості. *Держава і право*. 2007. Вип. 36. С. 16–22.

166. Бакумов О.С. Президент України в системі гарантування юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск. 2019. Т. 2. С. 24 – 30.

167. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затв. пост. КМ України від 24.02.2021 р. № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#n63> (дата звернення 10.09.2023 р.)

168. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

169. Паспорт Реформ: Мінсоцполітики презентувало подальші кроки щодо реагування на домашнє насильство та насильство за ознакою статі. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16904.html?PrintVersion> (дата звернення 10.09.2023 р.)

170. Гурковська К.А. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 214 – 216.

171. Легенька М. Суб'єкти адміністративно-правового реагування на вчинення домашнього насильства та їх повноваження. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 153-159.

172. Словник UA. Протидія. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D1%96%D1%8E> (дата звернення 10.09.2023 р.)

173. Словник UA. Реагувати. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B3%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8> (дата звернення 10.09.2023 р.)

174. Положення про Міністерство соціальної політики України, затв. пост. КМ України від 17.06.2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

175. Про звернення громадян: Закон України від 2.10.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

176. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

177. Положення про Міністерство освіти і науки України, затв. пост. КМ України від від 16.10.2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD> (дата звернення 10.09.2023 р.)

178. Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затв. пост. КМ України від 25.03. 2015 р. № 267 (в редакції постанови КМ України від 24 січня 2020 р. № 90). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

179. Положення про Національну соціальну сервісну службу України, затв. пост. КМ України від 26.08.2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

180. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 16.06.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3530-17#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

181. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

182. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

183. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

184. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#n48> (дата звернення 10.09.2023 р.)

185. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2.06.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n77> (дата звернення 10.09.2023 р.)

186. Лях Т. Аналіз запитів населення щодо отримання соціально-психологічної допомоги та підтримки в умовах COVID-19. *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка*. Серія: Соціальна робота. 2021. Вип. 1(7). С. 22–28

187. Балухтіна О., Кузьмін В., Кузьміна М. Діяльність притулків для жінок, які постраждали від домашнього насильства в Україні: проблеми та перспективи. *Соціальна робота*. 2022. № 1 (8). С. 13 – 18.

188. Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт. URL : <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення 10.09.2023 р.)

189. Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства: алгоритм створення й забезпечення роботи : метод. посіб. ; за заг. ред. О. О. Кочемировської. Київ : ФОП Клименко, 2020. 80 с.

190. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: пост. КМ України від 09.12.2022 р. № 1372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1372-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

191. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншої сторони, ратифікована ВР України 16.09.2014 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 10.09.2023 р.)

192. Горбунова Я.М. Право на захист від домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО.* 2022. Випуск 69. С. 249 – 254.

193. Дурденевский В. Н. Субъективное право и его основное разделение. *Правоведение.* 1994. № 3. С. 78 - 95

194. Зубрицька О. Адміністративна дієздатність особи як індивідуального суб'єкта адміністративного права. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2015. № 3. С. 36 – 42.

195. Білоус-Осінь Т. І. Структура адміністративно-правового статусу громадянина. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 25-29.

196. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

197. Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затв. пост. КМ України від 01.06.2020 р. № 585 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#n13> (дата звернення 10.09.2023 р.)

198. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#n3> (дата звернення 10.09.2023 р.)

199. Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень

кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції: наказ МВС України та МОЗ України 06.07.2016 р. № 612/679. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

200. Про захист персональних даних: Закон України від 01.1.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#n116> (дата звернення 10.09.2023 р.)

201. Бойко І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник УжНУ*. Серія: Право». 2022. № 69. С. 229 – 236.

202. Горбунова Я.М. Застосовність Законів «Про адміністративну процедуру» та «Про медіацію» в механізмі протидії домашньому насильству. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 12. С. 238 – 244.

203. Лупало О. Актуальні проблеми реалізації вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: *Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству*. Матеріали круглого столу. Київ, Національна академія прокуратури України. 2019. 184 с.

204. Влад С., Хрущ О. Неконституційність Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». *Підприємство, господарство і право*. № 2. 2019. С. 51 – 59.

205. Зінсу О.І. Роль сімейної медіації у профілактиці домашнього насильства. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 457 – 461.

206. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

207. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: наказ МВС України від 25.02.2019 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

208. Блага А., Кочемировська О. Допомога й захист постраждалих від домашнього насильства: сучасний стан та основні проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 226 – 231.

209. Безп'ятчук Ж. Домашнє насильство в Україні – злочин, а не "любов". URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46832511> (дата звернення 10.09.2023 р.)

210. Горбунова Я.М. Адміністративно-правові інструменти протидії домашньому насильству. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 4. С. 100 – 107.

211. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

212. Постанова Дніпровського районного суду м. Києва № 755/13285/22 від 16.01.2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108498386> (дата звернення 10.09.2023 р.)

213. Колпаков В. К. Фактичні ознаки та юридичний склад адміністративного проступку: поняття та розмежування. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2016. № 3. С. 160-170.

214. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: станом на 20 січ. 2017 р. / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Центр учб. літ., 2017. 544 с.

215. Кириленко Є.В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С. 219 – 221.

216. Саббатовський В. Конфлікт із застосуванням фізичної сили як об'єкт удосконалення адміністративно-правових заходів у рамках боротьби з домашнім насильством. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів*. Вінниця, 2023. С. 452 – 456. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5fad7c95-835f-408a-833d-4720740a095f/content> (дата звернення 10.08.2023 р.)

217. Зуєва І. І., Приступ В. М. Сучасні аспекти правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 229–233

218. Постанова Деснянського районного суду м. Києва № 204/10801/23 від 16.08.2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112856636> (дата звернення 10.09.2023 р.)

219. Постанова Деснянського районного суду м. Києва 3/754/1046/23 від 21.02. 2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109105065> (дата звернення 10.09.2023 р.)

220. Миколаєць В., Мацелик Т., Новицька Н. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо дитини. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 60 – 67.

221. Мердова О. М., Хозлу І. К., Шульга М. В. Адміністративно-правове регулювання адміністративного затримання правопорушників за вчинення домашнього насильства: зарубіжний досвід та національна практика. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 101 – 107.

222. Бахаєва А.С., Король О.В. Проблемні аспекти визнання дитини постраждалою від домашнього насильства. *Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUIA*. 2023. № 2 (101). С. 67 – 75.

223. Постанова Октябрського районного суду м. Полтави № 554/8837/23 від 12.10.2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114116322> (дата звернення 20.10.2023 р.)

224. Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/dom_nacilctvo_22 (дата звернення 10.09.2023 р.)

225. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення № 1-п, зведений за 2021 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21 (дата звернення 10.09.2023 р.)

226. Михайловська Є.В., Скорик А.Д. Протоколи про адміністративні правопорушення: юридична сила документу та помилки при оформленні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 4 (45). С. 87 – 92.

227. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

228. Resolution (77) 31 On the protection of the individual in relation to the acts of administrative authorities: Council of Europe Committee of Ministers at 28.09.1977. URL: <https://rm.coe.int/16804dec56> (дата звернення 10.09.2023 р.)

229. Recommendation (80) 2 Of the Committee of Ministers concerning the exercise of discretionary powers by administrative authorities: Council of Europe Committee of Ministers at 10.03.1980. URL: <https://rm.coe.int/16804f22ae> (дата звернення 10.09.2023 р.)

230. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states On good administration. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1155877&Site> (дата звернення 10.09.2023 р.)

231. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

232. Про дерадянізацію законодавства України: Закон України від 21.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20?find=1&text#Text> (дата звернення 10.09.2023 р.)

ДОДАТОК
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЇ ДИСЕРТАЦІЇ ТА
ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Горбунова Я.М. Адміністративно-правові інструменти протидії домашньому насильству. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 4. С. 100 – 107.
2. Горбунова Я.М. Право на захист від домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2022. Випуск 69. С. 249 – 254.
3. Горбунова Я.М. Застосовність Законів «Про адміністративну процедуру» та «Про медіацію» в механізмі протидії домашньому насильству. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 12. С. 238 – 244.
4. Горбунова Я.М. Вплив Стамбульської Конвенції на адміністративно-правовий механізм протидії домашньому насильству. *Наука і техніка*. 2023. № 3 (17). С. 38 – 48.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію дослідження:

1. Горбунова Я.М. Питання удосконалення Кодексу України про адміністративні правопорушення як джерела права в сфері протидії та запобігання домашньому насильству. Джерела права в наукових юридичних дослідженнях: Тези доповідей аспірантського круглого столу за курсом «Форми (джерела) права» (м. Харків, 20–21 травня 2021 р.). / за кер. та ред. д. ю. н., проф.С. Максимова. Х., 2021. С. 32 – 35.

2. Горбунова Я.М. Проблематика домашнього насильства в умовах пандемії коронавірусної хвороби. Права людини в «ковідному» світі: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14 травня 2021 року). Х., 2021. С. 49 – 55.

3. Горбунова Я.М. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у законодавстві України щодо протидії домашньому насильству. Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кропивницький, 17 квітня 2022 р.). Кропивницький. 2022. Ч. 1. С. 89 – 90.

4. Горбунова Я.М. Національна поліція в механізмі протидії домашньому насильству. Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Х Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 травня 2022 р.). Х.: Друкарня Мадрид, 2022. 507 с.

5. Горбунова Я.М. Медіація у справах про домашнє насильство. Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кропивницький, 17 листопада 2022 р.). Кропивницький, Ч. 1. 2022. С. 87 – 89.

6. Горбунова Я.М. Терміновий заборонний припис: особливості винесення та оскарження. Правові засади діяльності правоохоронних органів: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 5-6 грудня 2022 року). Серія «Сектор безпеки України». Х.: Друкарня Мадрид, 2022. Ч. 1. С. 30 – 34.